

LUNDS
UNIVERSITET

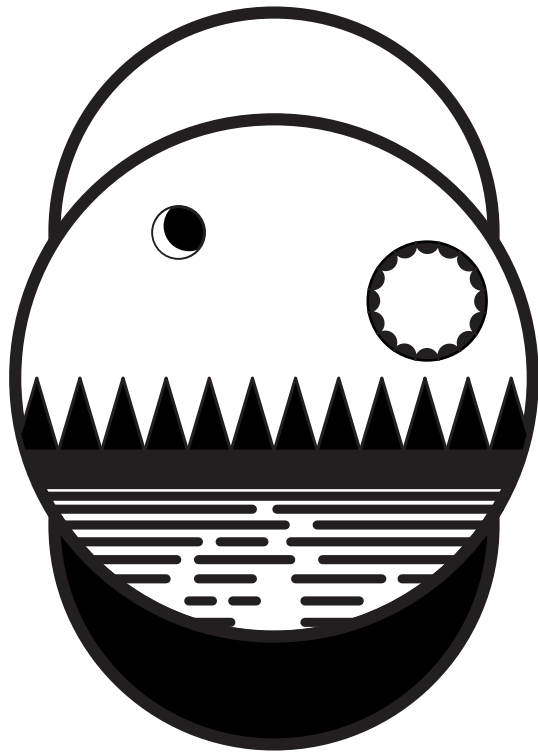
Rummu karjäär saun

Lukas Annermarken

Examensarbete i arkitektur, LTH

Handledare Monika Jonson & Thomas Hellquist

Examinator Emma Nilsson

Tack till Devi som talade om alla fel jag gjorde i min första tolkning av Tallinn och fick in mig på rätt spår, visade alla andra bra platser i Tallinn och så mycket mer.

Freja som bidragit med lera och koppar och Gudmund som skänkte mig zink samt okända ex-exjobbare som skänkt material till mina modeller.

Agnes, Ola, Stina, Jenny, Käbi, Mattias, Ingrid, Manfred, Martina, Sofia, Stina, Arvid, ovannämnda och andra från Exjobbsrummet (som jag borde kommit ihåg att skriva ner här) som gjort allt mindre outhärdligt.

Emma som har examinerat, Monica och Thomas som har handlett. Alla har fått mig att tänka och rit om, tänka och rita igenom och frågat om platsen så ofta att jag till sist stod där med tre situationsmodeller och nästan femtio sidor bara om platsen såsom den ter sig idag.

Innehåll

Innehåll	6
Inledning	9
Sammanfattning	11
Abstract	11
Inledning	13
Spårvagnar i Notopia	17
Rummu	19
Aktivitet idag	21
Ankomst till Rummu	23
Rummu karjäärjärkeved	53
Rummu	54
Sjön	56
Fängelset	58
Murarna	60
Byggnader	62
Undervattensstrukturer	63
Kalkbrottet	65
Den västra delen	67
Rummu karjäär saun	69
Översikt	71
Program	73
Strandbyggnaden	75
Byggnaden i vattnet	95
Tornbyggnaden	105
Detaljer	107
Igenmurade hål	109
Nya fönster i gamla hål	111
Möte mellan sten och trä	115
Tak	117
Fasad	119
Laulev	121

Reflektioner	123
Diskussion	125
Patarei	128
Ett sista besök	143
Appendix 1: Tallinn	149
Historia	151
Typologier	153
Stenhus	154
Lenderimaja	156
Tallinnamaja	158
Betonghus	160
Typologierna idag	162
Typologisammanfattning	165
Kalma saun	167
Appendix 2: Modellbilder	171
Landskapsmodell	173
Landskapsmodell	177
Situationsmodell	181
Detaljmodell	193
Referenser	204

Inledning

Ett par mil utanför Tallinn finns ett övergivet kalkbrott. Stenen i kalkbrottet bröts av fångar från de närliggande fångelserna som ligger innanför dubbla murar ovanför sjön som bildats när verksamheten lades ner och grundvattnet slutade pumpas ut i början av 1990-talet. Vattnet har stigit så att flera byggnader står helt eller delvis i vattnet.

Fängelset och den kringliggande byn, Rummu, är byggda i betongsten, ett material med stark anknytning till sovjettiden. Landskapet bär omisskännliga spår från kalkbrottsverksamheten: förutom den långsmala sjön tornar en enorm slamhög upp sig. Slamhögen har fårats av regn och massorna har flutit ut mot murarna och tagit sig in i byggnaderna.

Projektet "Rummu karjäär saun" utforskar hur ett kallbad kan utformas utifrån platsens förutsättningar tillsammans med en regional arkitekturtradition. Undersökningen av arkitekturtraditionen görs i Tallinn, där det dels finns en välbevarad, äldre byggnadstradition, dels en övergång till modernismen som visar på betongbyggnadernas plats i den arkitekturhistoriska utvecklingen. Dessutom anknyter samtida arkitektur i Tallinn an till det traditionella.

There's an abandoned quarry a few miles from Tallinn. The limestone was mined as hard labour by the prisoners in the adjacent prison complexes. The prisons are located behind double walls above the lake that formed after the operation closed down in the early 1990's. The water has risen and several buildings stand completely or partly in the water.

The prison and the surrounding village, Rummu, are built in concrete stone, a material with a close relation to the soviet era. The landscape bear unmistakable traces of the quarrying: apart from the narrow lake, an immense, looming slag heap. The hill has been eroded by rain and the masses have floated towards the walls seeped into the buildings.

The project "Rummu karjäär saun" explores how to design an open-air bath based on the conditions of the place along with a regional architectural tradition. The research of the architectural tradition is made in Tallinn, where there's a preserved, older building tradition, a transition to modernism which shows the place of the concrete stone buildings in the context of architecture history. Further, contemporary architecture in Tallinn links to the tradition.

En sten från Rummu och ett eklöv från Kalma saun i Tallinn.

Inför mitt exjobb ville jag undersöka vad en plats är och vad den kan ge, inte bara i fråga om form utan också funktion. Jag valde att göra en personlig läsning av en speciell plats – vilka förutsättningar finns i fråga om existerande byggnader, landskap och vilka möjligheter de skapar i fråga om användning. För att kunna koppla an till en historisk och kulturell kontext har jag även studerat en regional byggnadstradition. I undersökningen framträder en identitet med specifika material, och konstruktionsmetoder som uppkommit utifrån ekonomiska förutsättningar. De givna förutsättningarna och lokala arkitekters sätt att använda dem och deras tolkningar av internationella strömningar har format byggnadskonsten regionalt. Jag utgår från den här traditionen och sammanför den med de befintliga strukturerna på platsen och omtolkar traditionen och platsen genom projektet.

FIND ruins

NEAR sweden

SEARCH

ruins near sweden

1 RUMMU, ESTONIA
Ruimmu Underwater
Prison

2 RIDALA PARISH, ESTONIA
Hoopsalu Airfield

3 TALLINN, ESTONIA
Linnahall

4 TALLINN, ESTONIA
Seo Fortress-
Prison

5 ESTONIA
Harju Submarine
Base

För att hitta en plats som tillfredsställde mina kriterier använde jag mig av Atlas Obscura, en webbplats som samlar på intressanta platser i världen. Vid tiden jag sökte efter platser hade de en funktion som tillät användaren att söka på platser genom nyckelord i närheten av platser. Sedan dess har sökfunktionen ändrats så det endast går att söka på det ena eller andra. Eftersom jag ville ha en redan existerande struktur att utgå från på en plats jag kunde besöka sökte jag på "ruins" nära "sweden." Resultaten var någon enstaka plats i Sverige, kanske i Danmark, någon i Skottland eller Irland, men huvudsakligen fanns dessa platser i Estland. Med resultatlistan av den nya sökningen - "ruins" nära "estonia" - begav jag mig till Tallinn en sensommarvecka 2016. Siktet var inställt på "Rummu Underwater Prison." I bakfickan hade jag ytterligare några alternativ och gott om tid att undersöka dem. Lyckligtvis hade jag tur med mitt förstahandsval.

Platsen jag arbetar med är ett övergivet stenbrott i Estland, i byn Rummu, ett par mil utanför Tallinn. Byn domineras av stenbrottet där fångar bröt kalksten från 1938 tills brytningen slutade i början av 90-talet och brottet fylldes av grundvatten ("Rummu quarry," u.å.; "Rummu karjäär," u.å.). Byggnaderna i brottet har förfallit sedan stenbrytningen avslutades. Dessa industriella rester ger väldigt speciella rum när alla maskiner verktyg och människor försvunnit och något annat tar över. Jag ville undersöka vad dessa kvaliteter kan göra till en ny funktion. Vattnet som nu fyller dagbrottet ger möjligheter för bad vilket redan utnyttjas under sommarmånaderna och bygger jag vidare på det med den estniska bastutraditionen. Rummu byggdes i en tid då sten och trä i det estniska byggandet ersatts av betongsten, ett skifte som nära sammanfaller med början av den sovjetiska ockupationen. Sammanträffandet färgar intrycket av den typen av byggnader, även om arkitekturen kom före ockupationen.

Studierna av byggnadstradition gjorde jag i Tallinn, framför allt i stadsdelen Kalamaja. Genom undersökningarna framträder en utveckling från det traditionella byggandet, till det modernistiska in i dagens arkitektur.

I rapporten använder jag ibland "rysk" som innefattande även "sovjetisk" för att förenkla läsningen.

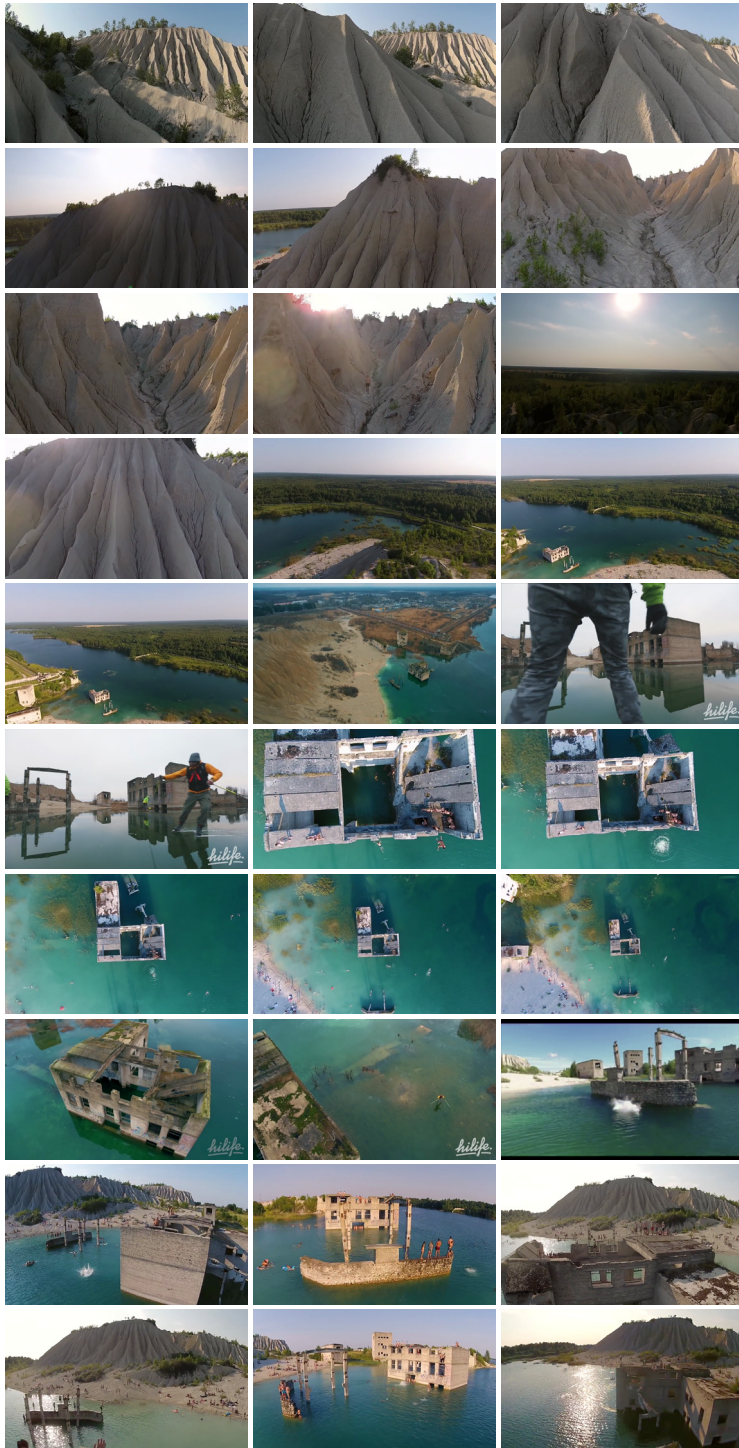
På vägen in till Tallinn från flygplatsen är avståndet minimalt mellan de motorvägsköpcentra som hör till flygplatsens skala och den stadsmässiga bebyggelsen. Det börjar med en sju våningar hög, äldre kalkstenbyggnad med en sexvåningars glasbyggnad ovanpå. Som en symbol för det gamla och nya Estland. Det som tar vid är kalkstenshus, med eller utan puts. Här och där, insprängt, ligger trähus och presenterar det andra tallinska byggnadsmaterialet. Husen ser slitna ut. Nyputsade hus varvas med kalkstenshus som en gång säkert varit putsade, men väder och vind, eller någon som tröttnat på slitaget, har knackat bort den. Längs vägen kör med jämna mellanrum en rödvit spårvagn förbi. Vissa av dem är kantiga sjuttitalsreliker, vissa är strömlinjeformade, moderna skapelser som från vilken miljöcertifierad förort som helst. Ibland är de äldre spårvagnarna blåvita i stället för rödvita. Efter hand växlar byggnaderna längs vägen stil. Träpanel, kalksten och puts byts mot plattor satta i ett diagonalt ruttmönster. Jordtoner och pilastrar byts mot monokroma byggnader med slumpmässigt placerade, utskjutande glasbalkonger och glasade trapphus i liv med fasaden. Ett och annat sovjetbygge och barockhus står längs vägen innan allt byts ut mot skyskrapor i glas, krom och betong. Runt köpcenterkvarteren Viru keskus syns stora skyltar för SEB, Swedbank, Nordea. Byggnader i glas och betong speglar sig i varandra på avstånd i asfaltsöknen. I korsningen möts tvåfiliga vägar med två och tre filer i var riktning. I mitten av den större vägen får ändå dubbelspår för spårvagnen plats. Bussar går kors och tvärs till de sju olika hållplatserna som bär namnet Viru. Kanske finns det ytterligare hållplatser under andra namn. Bakom fasaderna finns samma utbud som vanligt i denna typ av globala platser: Vapiano, New Yorker, Humana och H&M. Kanske finns det estniska kedjor med, men de talar samma språk. Ett språk som bara kan användas för att tala om konsumtion. Utanför går spårvagnarna förbi. Gamla och nya om vartannat. De går förbi stadporten, förbi Tammsaare park, längs järnvägen till tågstationen – Balti jaam, genom parken nedanför stadsmuren – Rannamägi. Från de slitna husen där staden börjar i söder, genom Notopia, genom det ryska imperiets och frihetstidens svar på bostadsbristen i Kalamaja och sovjettidens svar i de östra delarna. Genom gentrifieringsprocessen i de gamla industri kvarteren i Telliskivi och förbi den ännu aktiva hamnringen och den nya tidens transformationer av den gamla bebyggelsen där byggnaderna talar mer lokalt än globalt.

Rummu

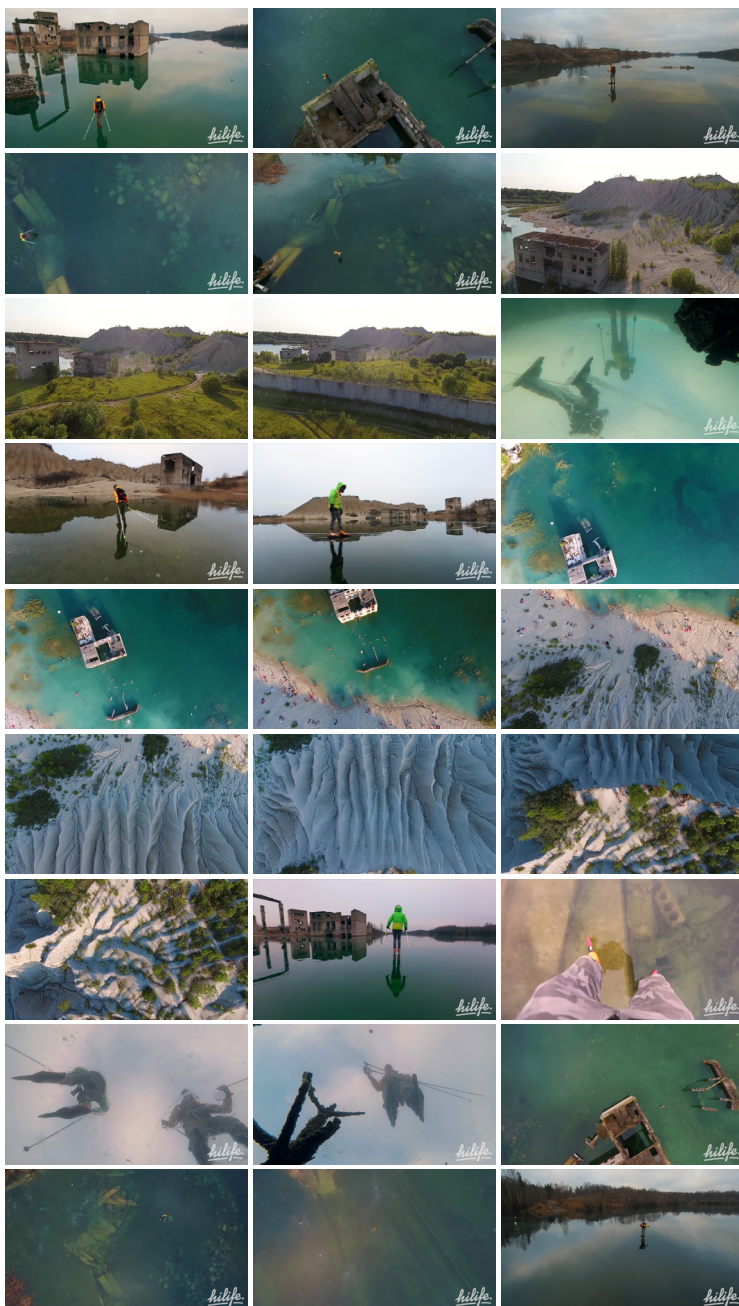
Den inledande beskrivningen av platsen är gjord utifrån en betraktning av platsen under platsbesök. Den fokuserar på hur platsen och elementen ter sig i besökarens möte med dem. Därför väntar jag med att beskriva platsen med ritningsmaterial till en början.

Redan idag används stenbrottet i Rummu, främst under sommaren av badgäster och under vintern av skridskoåkare, men även av ruinentusiaster som åker båt med genomskiktig botten för att se allt under vattnet.

Aktivitet idag

En snabb sökning på Youtube genererar en stor mängd resultat av videor på soliga dagar när människor badar på stranden, kalla vintrar med skridskoåkning och allmän lek på isen och filmer av dykning under vattenytan.
Bilderna kommer från XL-Studios och hille. (2014; 2017).

Vägen till platsen i fråga börjar i ett litet, grått samhälle: Rummu. Du har tagit dig hit med bil eller buss, kanske till och med cykel längs landsvägar kantade av åkrar och barrskog och andra små samhällen som bara ser ut som en handfull utströdda timmerhus, men kan visa sig ha en egen pendeltågsstation. Rummu bryter av genom att mestadels bestå av flervåningshus i betongsten. Det bor inte mer än drygt tusen invånare här, varav en fjärdedel är estniska medborgare (Eesti Statistika, 2011). De övriga tre fjärdedelar är troligen en del av den rysktalande minoriteten – en grupp som huvudsakligen är bosatt i de östra delarna av Estland – och eftersom estniskt medborgarskap kräver att man talar estniska innebär det att många rysktalande som bott i Estland hela sitt liv blir utan medborgarskap och många medborgerliga rättigheter (Noreen, 2007). Betongstenen och den typiska betongstensbrutalismen ger något av ett sovjetiskt intryck. På andra sidan vägen från bebyggelsen går en mur. Vissa delar är murade i samma betongsten som allt annat; resten består av större prefabelement på en murad sockel. Muren höjer sig ungefär fem meter ovanför vägen och kröns av ett stängsel som är ännu lite högre. Bakom detta kan du skymta taken på fängelsebyggnaderna där de som bröt stenen i kalkbrottet var internerade ("Rummu quarry," u.å.).

När en lägre kalkstensmur av den typ som ofta ses i Tallinn ersätter betongmuren kan du se toppen på slamhögen: centralpunkten i det som kallas Rummu karjäär.

Just ordet *karjäär* är något missvisande eftersom det beskriver ett aktivt användande. Ordet i sig betyder täkt, alltså en mineralfyndighet som håller på att brytas eller ska brytas. Att beskriva området som en sjö – *järv* – blir också missvisande, dels för att det är en vattensamling orsakad av mänsklig hand och dels för att Rummu järv är en sjö i en helt annan del av Estland. Platsen skulle kunna beskrivas som *Rummu järv ja aherainemägi* vilket skulle bli *Rummus sjö och slamhög*, men ett mer träffande ord torde vara *karjäärijärved* vilket betecknar ett gammalt stenbrott som fyllts av vatten. *-järved* betecknar platsens egenskap som vattenfylld, oavsett hur uttorkad eller översvämmad sjön är för tillfället. *karjäär-* betecknar platsens fyndigheter av – i detta fall – kalksten. Förledet betecknar också egenskapen av att brytning har skett där och således finns en del rester, såsom slam och gamla bruksbyggnader. Tillsammans avslöjar ordet att kalkstenen är bruten, att brytningen är övergiven och att dagbrottet fyllts med vatten.

Den lägre muren sträcker sig inte så långt innan det kommer en öppning för en grusväg som går från landsvägen genom Rummy, genom öppningen och bortåt vattnet. Men innanför muren vid vägen kommer ytterligare en likadan mur och grusvägen blockeras av en hög stålgrind, extra säker med ett nät på insidan. Genom grinden kan du syns vägen fortätta bort till en förfallen byggnad långt borta. Det går säkert att hitta ett sätt att klättra över muren. Om du redan tagit dig hit till ingenstans är en låst grind fel sak att ge upp över. Muren har rasat på sina ställen, så om du fortsätter längs den borde du hitta en enklare väg in.

De första hålen är blockerade med en härva av concertinatråd, men det dröjer inte så länge innan det dyker upp ett fritt håll. På båda sidor om muren har det börjat växa träd i det höga gräset. Mestadels björk och lönn, här och där något annat lövträd eller en tall. På hösten framträder knallgula färgfläckar mot den gröna bakgrunden. På vintern antar allt samma gulgrå färg som kalkstenen och slammassorna med trädstammar och nakna kronor som mörka gestalter. Innanför den inre muren har en stig trampats upp i gräset.

Om du är oförsiktig och drar fötterna efter dig kommer du att fastna i taggtråd som ligger tvärs över vägen på sina ställen. Stigen går genom hög vass och små, täta träddungar. Plötsligt befinner du dig uppe på slammassor som flutit ända bort till muren.

Slamhögen dominerar onekligen närvaron – den tar upp stora delar av utsikten och formar landskapet i sig. Åratal regn har format djupa fåror och skarpa toppar i slammassorna. På vissa ställen är marken stadig och kan användas för att ta sig upp på toppen, på andra ställen är det mjukt som sandhögar brukar vara. På toppen av högen växer små björkar och trotsar slamhögens förgänglighet. Från toppen syns nästan den bortre änden av sjön.

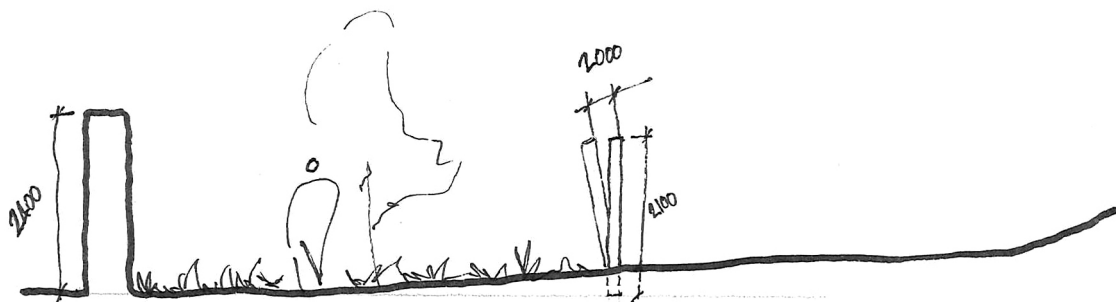

Vy mot fångelset och sjön från slamhögen.

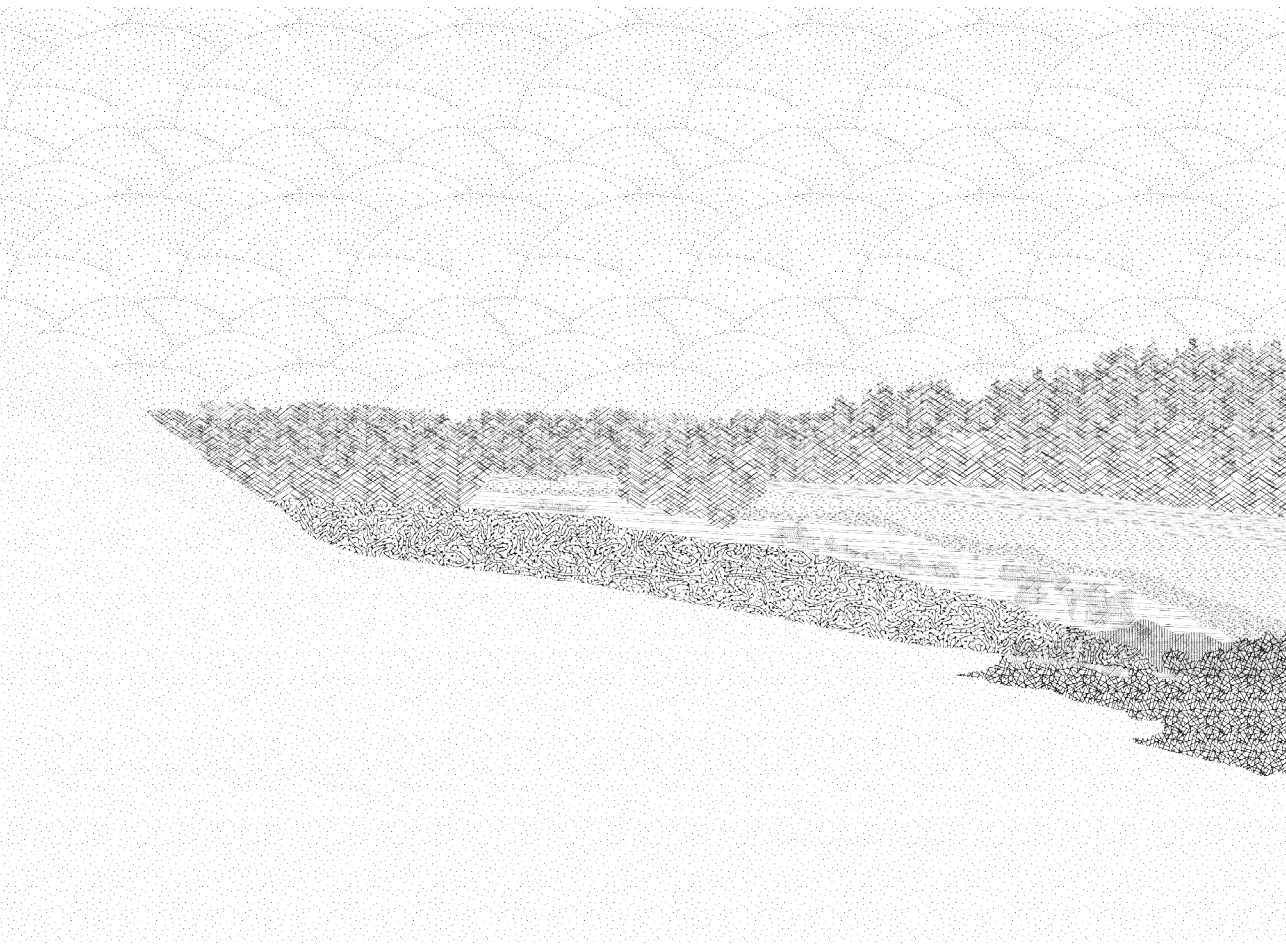
Ur slammet nära muren växer stolpar upp ur marken. I början är de inte mer än några centimeter ovanför marken, men medan du går ner från krönet av slamkullen blir de högre tills de reser sig två och en halv meter över marken. Det måste ha gått ett stängsel här som en tredje barriär.

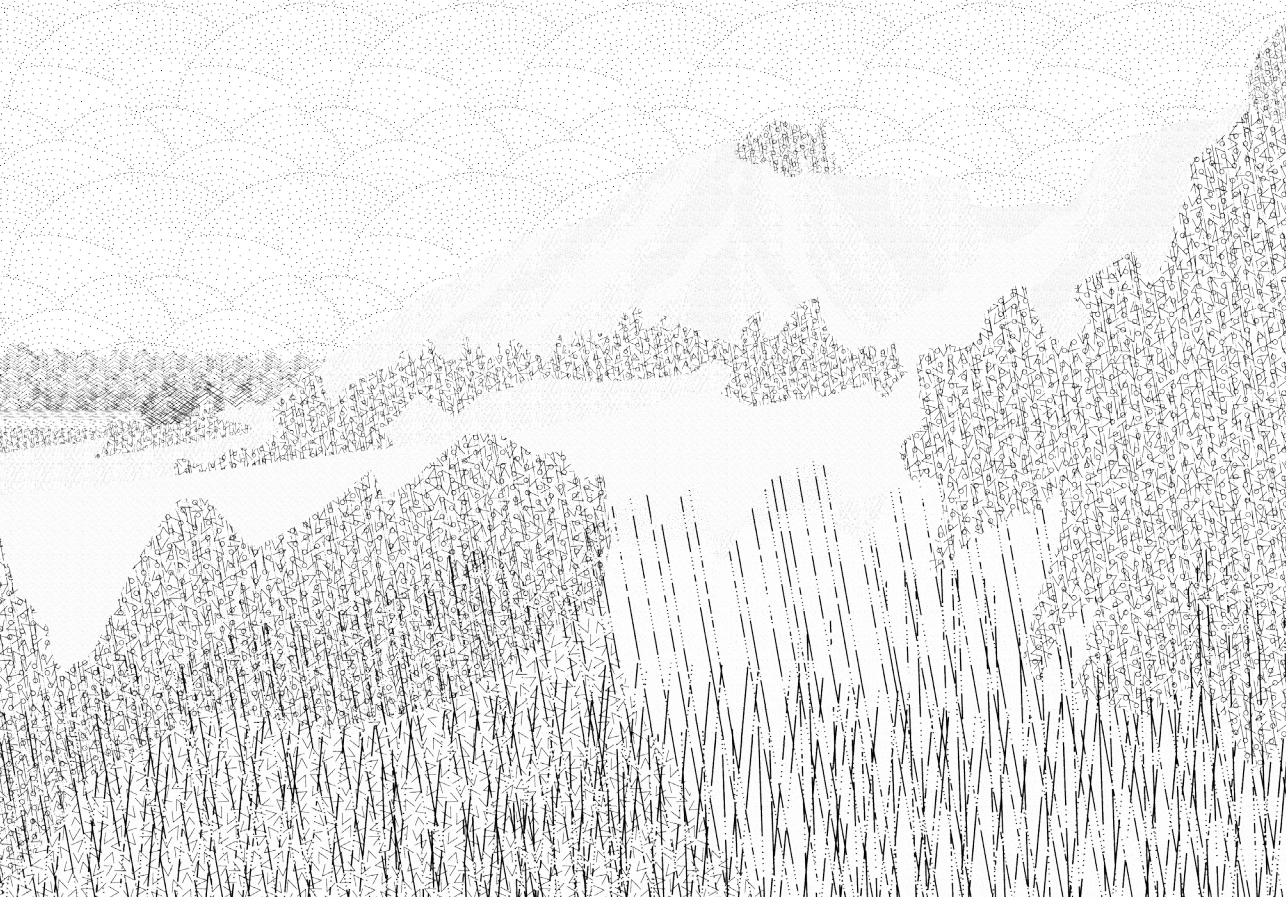

Rester av ett stängsel. Betongpelare i Rummu.

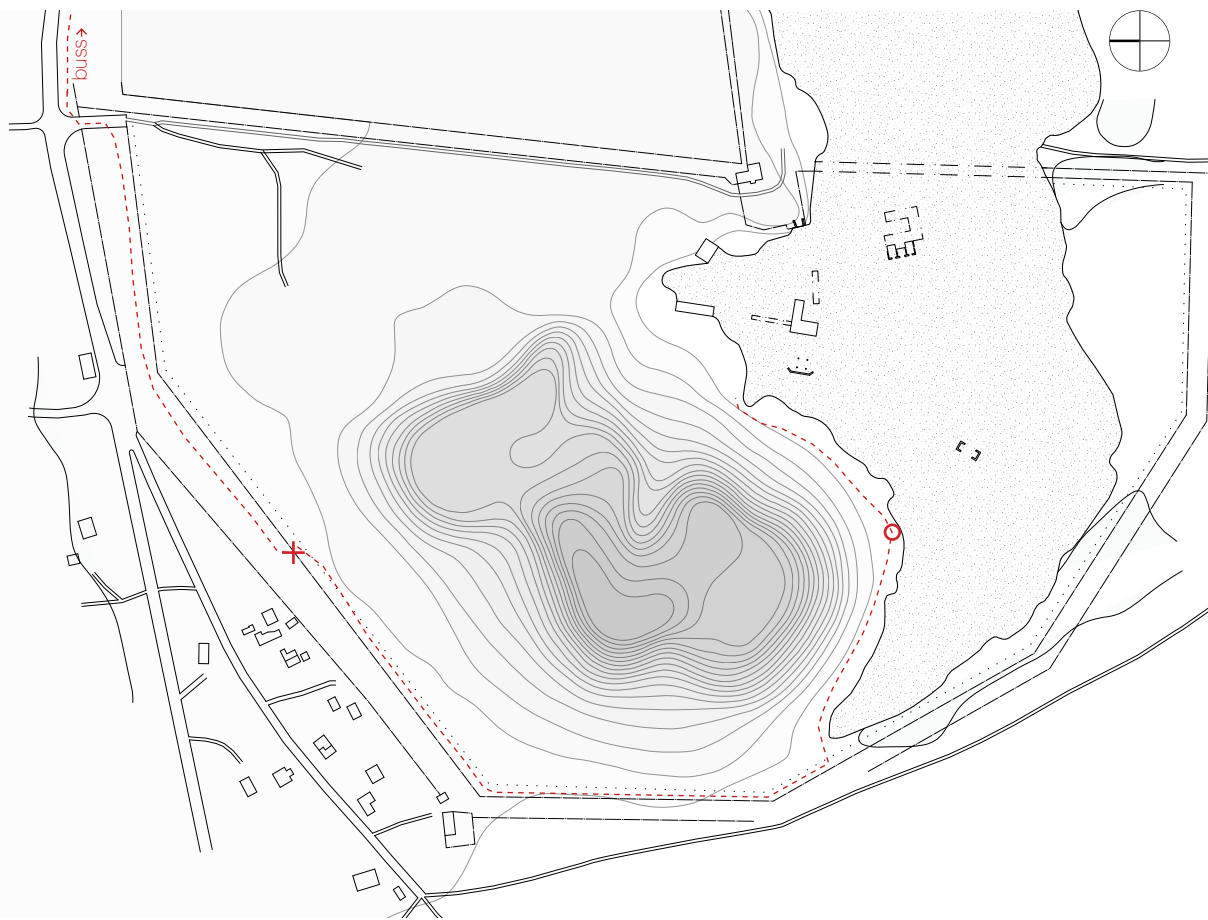

Stigen fortsätter mellan stolparna och muren och slutligen skymtar du vattnet. När du kommer närmre ser du att det har den där turkosa tonen som kalkrikt vatten brukar få. Gräset fortsätter längs muren, men det går på fel sida viken. Till höger fortsätter gräset och till vänster, en meter nedanför går stranden som en smal tunga mellan vattnet och slamhögen som tornar upp sig. Stranden är kal på sina ställen, en liten buske här och där, eller ett par vasstrån. Ett par steg längre fram står en träddunge och tät, hög vass som sträcker sig flera meter rakt ut i vattnet. Bakom dungen uppenbarar sig ytterligare en bit kal strand. När nästa dunge tvingar dig uppför slänten dyker byggnaderna i viken upp bakom slammassorna.

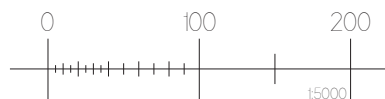

Byggnader i vattnet.
Ringen visar var bilden är tagen, krysset var hålet i muren är.

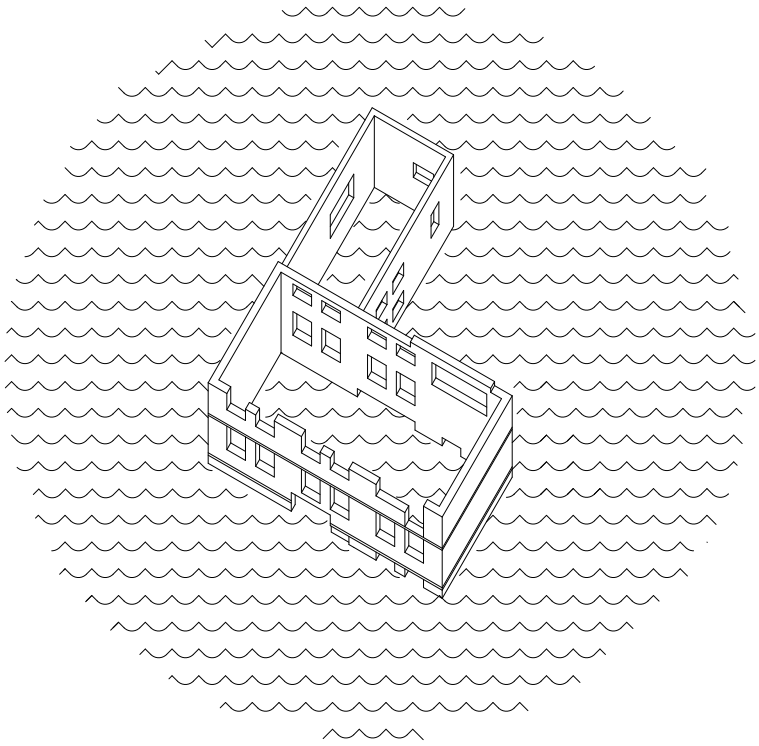

Promenaden hit har gått mellan elementen som formar platsens rumsligheter. Först gick den utanför muren, sedan mellan murarna, mellan muren och betongpelarna, mellan slamhögen och vattnet. I det här läget öppnar vattnet upp sig i hela sjöns längd och stranden blir bredare. Plötsligt känns platsen överblickbar.

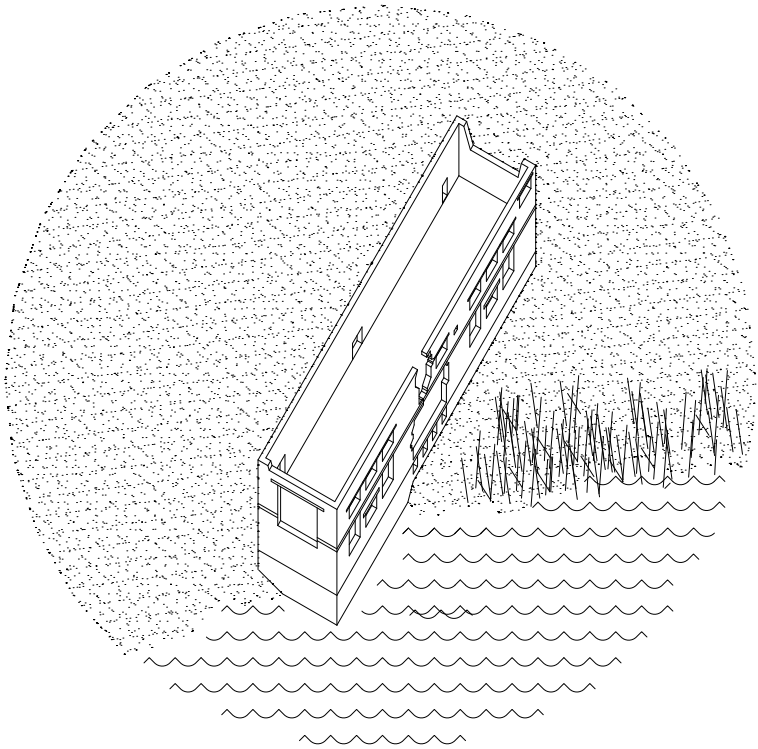
Den närmsta står en bit ut i vattnet och skymms delvis av en mur i samma kalkstensblock som de yttre murarna är gjorda av. Mellan muren och byggnaden står fyra betongpelare i en fyrkant. Två av pelarna bär mellan sig en balk och alla pelare bär rester av tidigare verksamhet i form av metallbeslag och klackar vända inåt fyrkanten. Trevåningsbyggnaden bakom är, liksom de andra byggnaderna, uppförd i betongsten. Bottenvåningen är nästan helt översvämmad och taket har rasat in och även de översta skiftena av delar av väggarna på övervåningen. Fasaden mot muren har i grunden en tydlig ordning: fönstren är grupperade två och två med ett par i mitten på varje våning och två par placerade symmetriskt på varsin sida om mittenparet. Ovankanten av fönstren markeras med en betongkant kring hela byggnaden som fungerar som avväxling ovanför öppningar och där det finns golv bakom även för att indikera bjälklagskanten, som en minimalistisk gesims.

På ovanvåningen avviker fasaden genom att det högra fönsterparet, genom uppsåt eller öde, slagits ihop till en öppning och det som skulle varit den högra fönsteröppningen går ner till betonggesimsen. På den nedre våningen saknas det vänstra fönsterparet och ser ut att alltid ha gjort det. Det mittersta fönsterparet på nedervåningen är helt förändrat: det högra är igensatt och delvis upptaget igen för en stor öppning som sträcker sig upp genom nästa våning och ut i mellanrummet mellan fönstren. Öppningen har en egen betongbalk och genom hålet skymtas en lägre öppning på andra sidan byggnaden. Troligen har öppningen använts för att ta in maskiner i byggnaden, möjligen efter hand behovet har uppstått under brytningen. Kortsidorna är helt slutna. Baksidan av byggnaden har i grunden samma ordning, men har förvanskats ännu mer: två större öppningar har ordnats och en tillbyggnad har blockerat fönstren i ena änden. Tillbyggnaden saknar gesims och fönsteröppningarna har i stället egna balkar för att avväxla muren.

På somrarna badas det här, folk hoppar från öppningarna och det händer att de skadar sig, botten är full av kvarlämningar från kalkbrottstiden (Såde, 2014 & Mihelson, 2016, refererade i "Rummu quarry," u.å.).

Längre bort i vattenbrynet ligger en långsmal betongstensbyggnad i två plan som vilar på en kalkstenssockel. Det första som syns är en stor öppning på kortsidan som går genom gesimsen mitt på huset. På långsidan mot stranden går dock inget av de få fönstren upp till gesimsen, i stället går ett par öppningar på den andra våningen ner till den. En av öppningarna går ner till kalkstenssockeln, som där går upp nästan två meter över marken. Genom öppningen syns två murpelare skjuta ut från muren kortsidan. Pelarna bär uppe långsgående balkar som i sin tur bär upp bjälklaget.

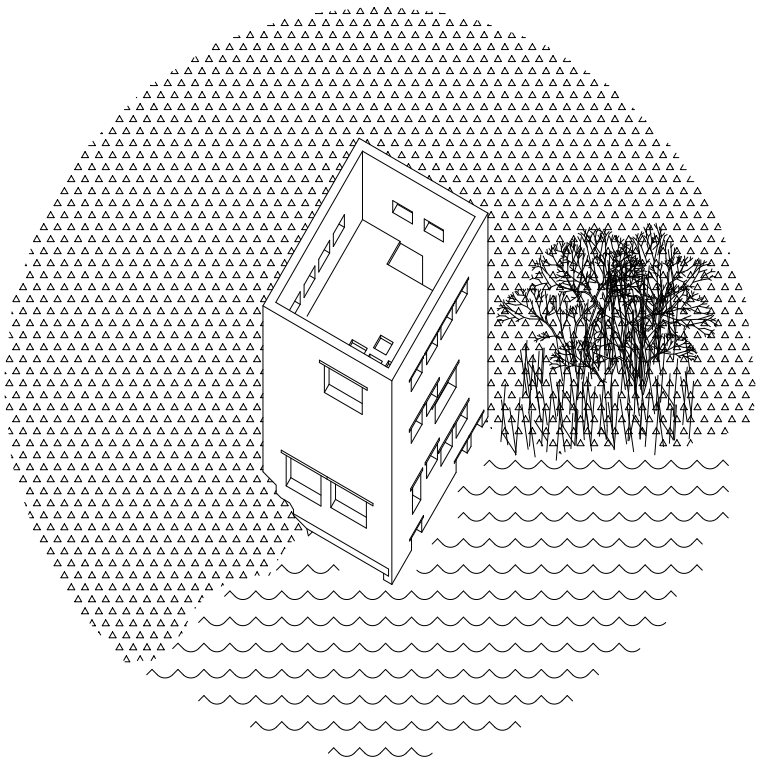
På strandsidan av kortsidan har en liten klack murats upp så att den ena långsidan blir högre än den andra och ett pulpettak bestående av betongskivor ligger på byggnaden med stora glipor mellan tak och murar. På den andra kortsidan framträder hörnen som två klackar eftersom muren är urgröpt i mitten. I övrigt är den sidan helt sluten. Långsidan mot vattnet är den mest skadade av allt på platsen: fasaden har två stora hål i mitten, rakt ovanför varandra: ett på på bottenvåningen och ett på den övre våningen.

På bottenvåningen, genom det större hålet syns en balk vila fritt i luften men en inre betongstruktur, varav gesimsen ser ut att vara en del, håller uppe muren ovanför. På varsin sida om hålen finns två fönstergrupper: tre fönster på övre plan med egna avväxlingsbalkar som är så långa att de möter varandra och på nedre plan ett mindre fönster i mitten samt två som går hela vägen upp till gesimsen. Dessutom finns tre mindre fönster utkastade på fasaden och fyra öppningar i själva sockeln. Om du tittar in genom dem kan du se vattnet blänka. Marken går ungefär halvvägs på långsidan och resten av byggnaden går ända ner i vattnet.

Den tredje byggnaden, en tornformad struktur på fyra våningar, ligger på andra sidan den lilla viken. Öppningarna i den nedersta våningen ligger nästan helt under vattnet och den andra våningen nås enkelt från landsidan. Byggnaden saknar de gesimser som återfinns i de andra byggnaderna och öppningarna i muren verkar nästan slumpmässigt gjorda så när på de fyra lika stora fönstren som ligger på rad på den översta våningen på bägge långsidor. De andra öppningarna hade kanske trott sig mindre slumpmässiga om de inte hade varit så skadade: nederkanten på många öppningar en ojämn underkant eftersom stenar saknas. Många stenar ser frostsadade ut, så detta är en möjlig förklaring, eller i alla fall en början till en. Men även utan dessa skador framstår det slumpartat med fönster som sitter på en lite annan höjd än det bredvid. Både underkant och överkant.

Taket bär spår av lyftanordningar.
Kalk har tagit sig in genom öppningar och stelnat i ett landskap på golvet som här och där bryts av hål.

Inne i byggnaden syns fem betongbalkar i taket på lite olika avstånd från varandra. På ett par av balkarna sitter metalldon kvar med hjul, vajrar och krokar från en blockanordning. På de andra balkarna syns hål från anordningar som försvunnit. Golvet är täckt av kalkdamm som kommit in genom fönsterhålen och stelnat till ett landskap över bjälklaget.

Landskapet perforeras av hål ner till den översvämmade våningen under. Mellan balkarna i taket syns liknande hål uppåt i byggnaden. I ena hörnet finns ett extra stort, avlångt hål som ser ut att vara en öppning för en inte längre existerande trappa.

Stängsel och murar mellan kalkbrottet och fängelset.
Utsikt halvvägs upp på slamhögen.

Ovanför slänten bakom tornbyggnaden ligger fängelsemuren. Eller murarna. Närmst vägen som går längs muren, spikrakt tillbaka mot grinden, står ett stängsel, ungefär två meter högt. Här och där mellan betongpelarna är stängslet trasigt så du kan ta dig genom till gräset innan nästa stängsel.

Det andra stängslet är högre och kröns av concertinatråd som även går ner bakom flätverksstängslet. Ytterligare någon meter bakom det stängslet står själva betongmuren, ungefär lika hög. Muren har fläckats rödbrun av rosten från concertinatråden ovanför krönet. Innanför muren står ett vakttorn med utsikt.

Entré till utkikspunkten. || Ett gjutet betongfundament står på insidan.
Murar skymmer sikten tills du står mellan betongmurarna.

Till höger, mot vattnet går en kalkstensmur vinkelrätt mot betongmuren och ett betongstenshus i ruiner sitter på själva muren mot fängelset. Kalkstensmuren ringar in en yta om ungefär fyrtio gånger fyrtio meter. Ut mot vattnet, riktade rakt mot byggnaden ute i vattnet står två betongmurar. Lite concertinatråd ligger i öppningen som en bedjan om att du inte ska hoppa ner därifrån. Murarnas riktning, hålet i den motstående byggnaden och betongrester i vattnet talar om en funktion som förlorats. En trasig maskin driven av fångar dömda till straffarbete.

Åt andra hållet, i riktningen som blir längs med den långa svansen på sjön, är muren öppen och du kan promenera vidare långt längs fängelsemuren, kanske till och med ut i friheten två kilometer bort.

Rummu karjäärjärved

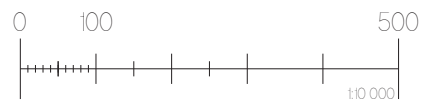
Kalkbrottet i Rummu sträcker sig ungefär två och en halv kilometer. Området jag främst kommer att behandla är ungefär 400x500 m stort och området kring byggnaderna ännu mindre. Till vänster syns området i sin helhet. För att kunna visa området i lite mer detalj har jag på följande sidor därför delat upp kartorna.

Rummu

Kalkbrottet och fängelset i Rummu. Byn ligger norr om landsvägen, norr om den ligger en militäranläggning. I övriga ritningar breder åkrar, våtmarker och småskogar ut sig i det platta landskapet.

— Sjön

Det tidigare dagbrottet har fyllts av vatten och bildar en sjö, cirka 2,5 km lång. Från stranden syns vissa strukturer under vattnet, väl ute på sjön. På flygfoto syns ännu fler rester från verksamheten.

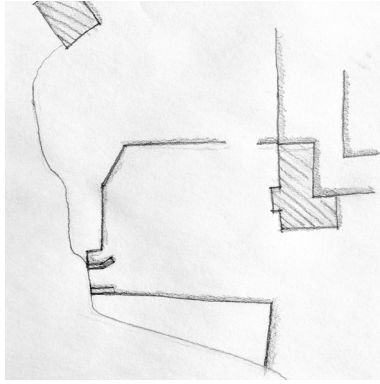

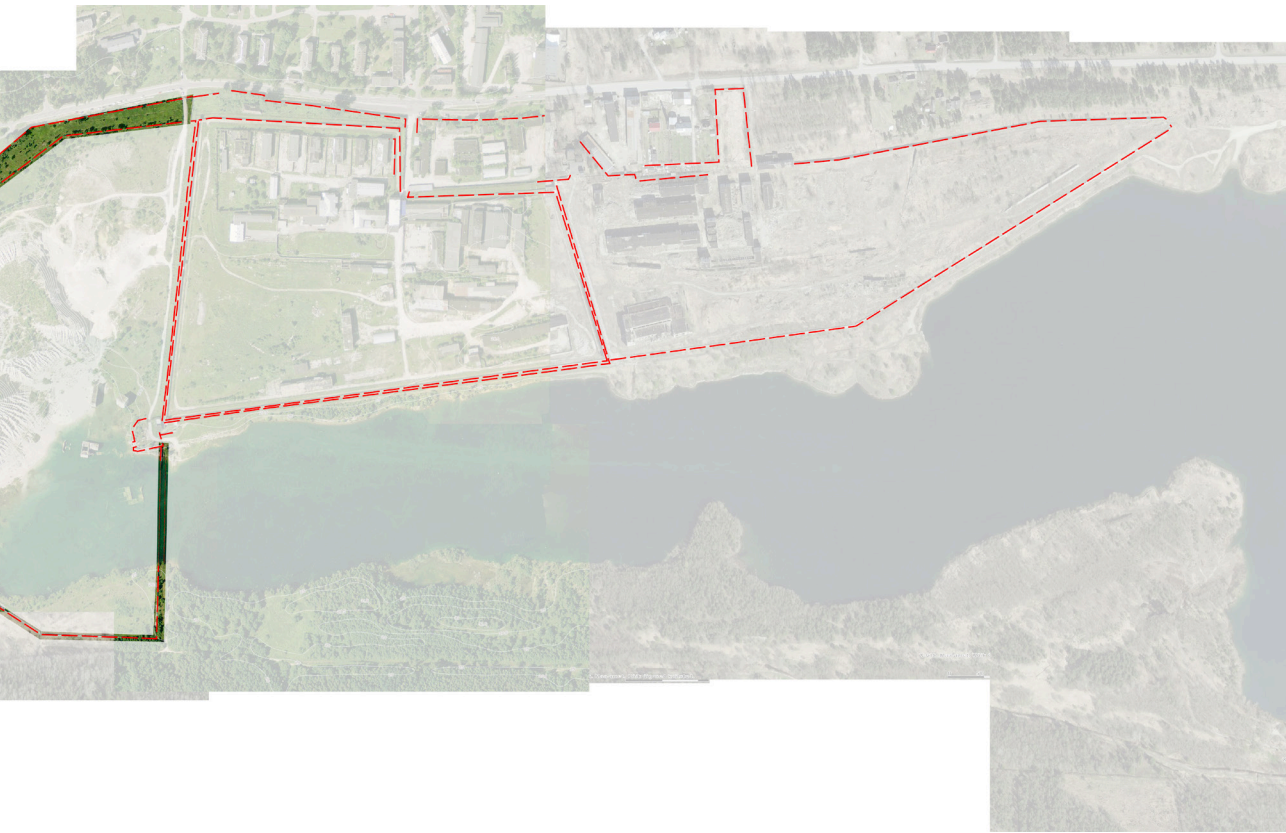
Fängelset

Fängelset ligger otillgängligt bakom flera murar. Den västra delen är Murru-fängelset och den östra är Rummufängelset, ett så kallat *utomhusfängelse*. Fängelserna samexisterade under tiden stenbrytningen ägde rum och slogs ihop först i början av 1990-talet i samband med att stenbrottet slutade användas ("Rummu quarry," u.å.; "Rummu karjäär," u.å.). Fängelseverksamheten upphörde slutligen sista december 2012 (ibid).

Längst ner i sydväst ligger ett hus på muren mot en liten inhägnad som blir till en utkiksplats mot viken.

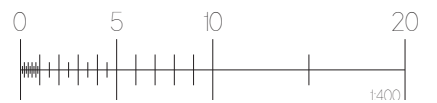

Murarna

Muren (röd streckad) omger hela fängelset i flera lager och hela den västra delen av kalkbrottet, inklusive en del som går under det som idag ligger under vatten (röd prickad).

Byggnader

I viken mellan slamhögen och fängelset ligger tre byggnader och ett par mindre strukturer ovanför vattenytan.

Undervattensstrukturer

Utspritt i sjön finns strukturer under vattenytan som syns på flygfoto eller på nära håll.

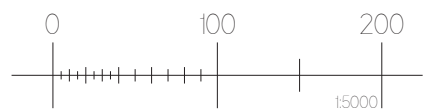
Kalkbrottet

Västra delen av kalkbrottet består av ett slamlandskap med slamhögen i centrum. Den östra delen är en övergiven del av brottet som ligger ovanför grundvattennivån.

Området jag arbetat med ligger mellan slamhögen och fängelset. I den lilla viken ligger tre byggnader: en lång byggnad på stranden, ett torn på stranden och en byggnad ute i vattnet. Jag arbetar med byggnaden i vattnet och den långa byggnaden på stranden.

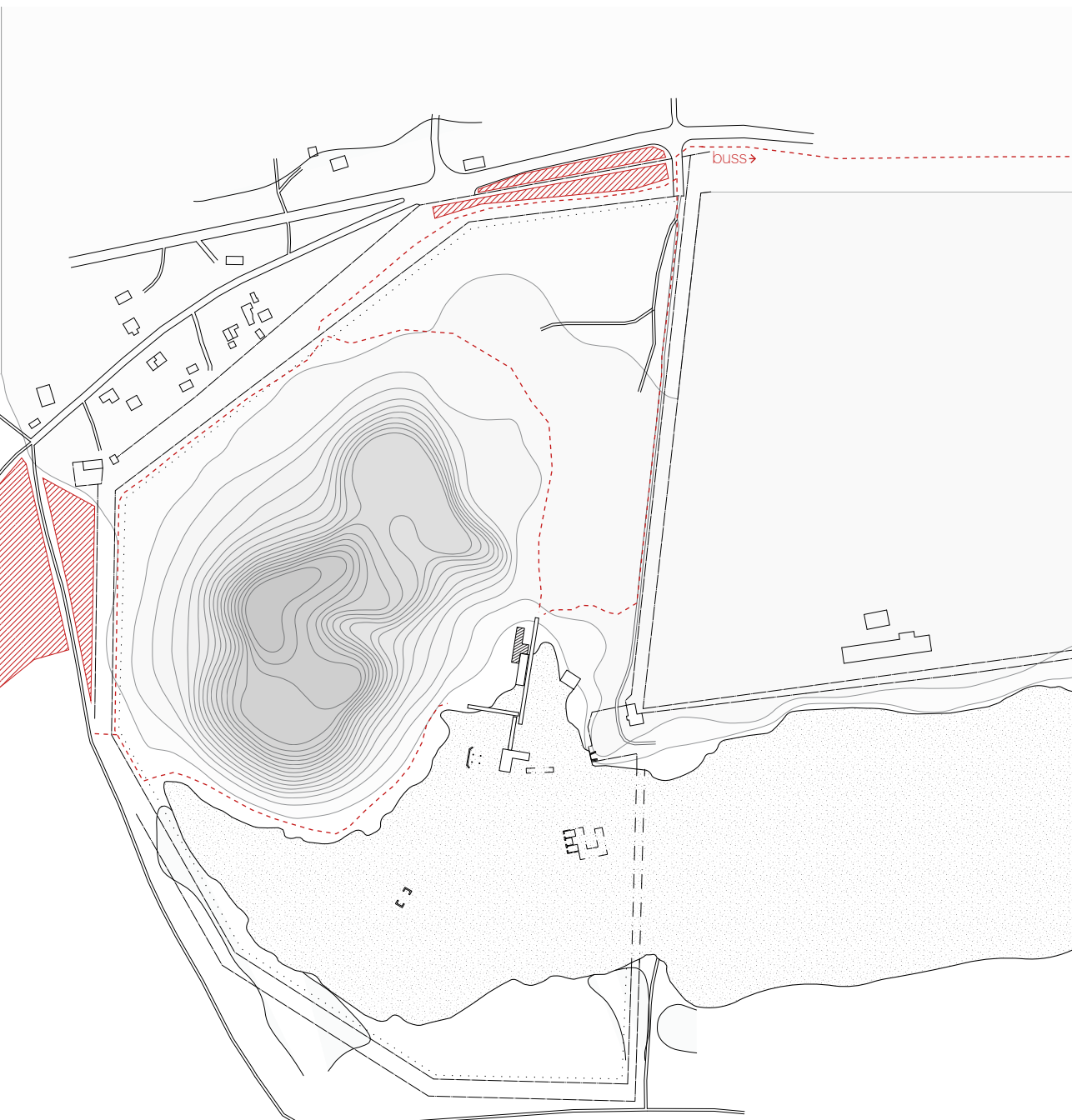

Rummu karjäär saun

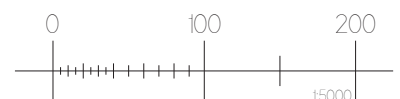
Jag kallar projektet *Rummu karjäär saun*, vilket översätts ungefär *kalkbrottsbastun i Rummu*. Det följande avsnittet beskriver projektet rumsligt och i nästa avsnitt går jag in på detaljer och exempel på vad som kommer från undersökningarna i Tallinn.

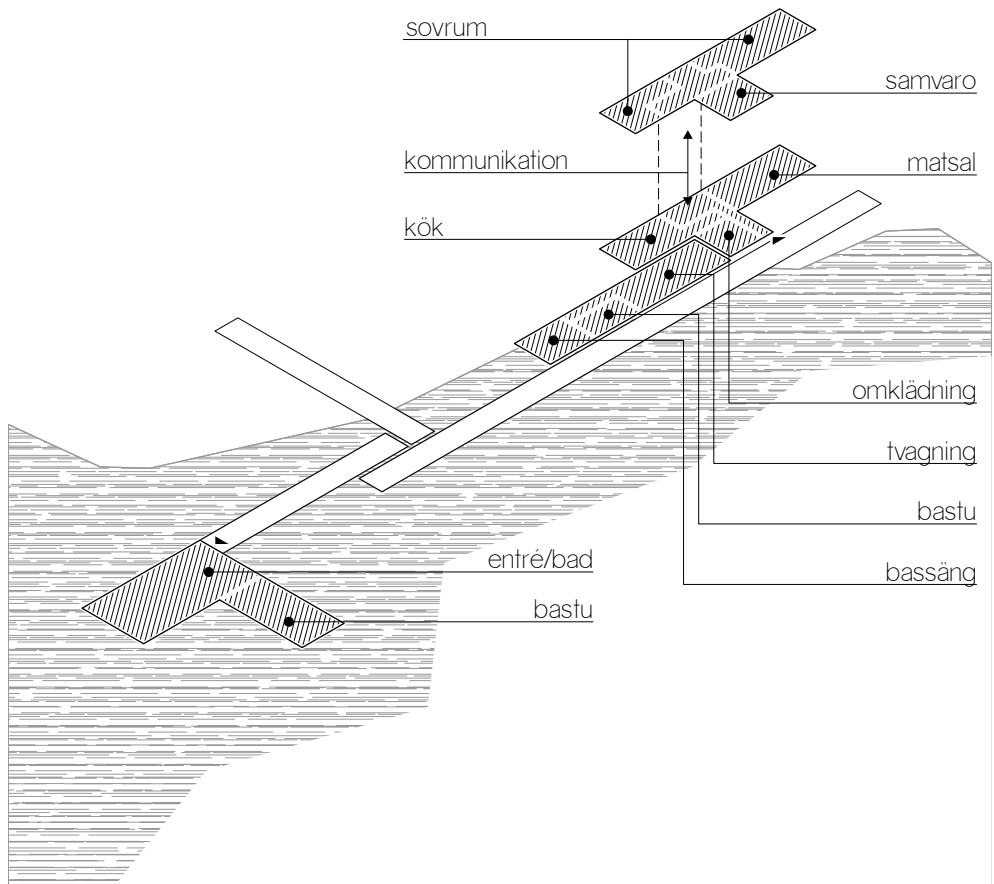

Tillägg skrafferat i svart. Rödsträckade linjer markerar möjliga vägar.
Rödskrafferat markerar parkeringsmöjligheter.

Mitt tillägg utgörs av en volym som ansluter till strandbyggnadens norr- och västsida, nya strukturer i strandbyggnaden och byggnaden i vattnet, samt bryggor som förbinder byggnaderna med varandra och med landskapet.

Rummu nås, precis som förr, med buss, bil, cykel, och från landsvägen nås byggnaderna till fots. Idag parkeras bilar på gräsmattorna längs med landsvägen vilket orsakat en del problem i trafiken (Velsker, 2016, refererad i "Rummu quarry," u.å.). Jag ordnar därför en ny parkering väster om området med en ny passage över muren. Transporter till verksamheten går till tillbyggnaden över bryggorna, eller till södra änden av densamma i fall det handlar om större leveranser.

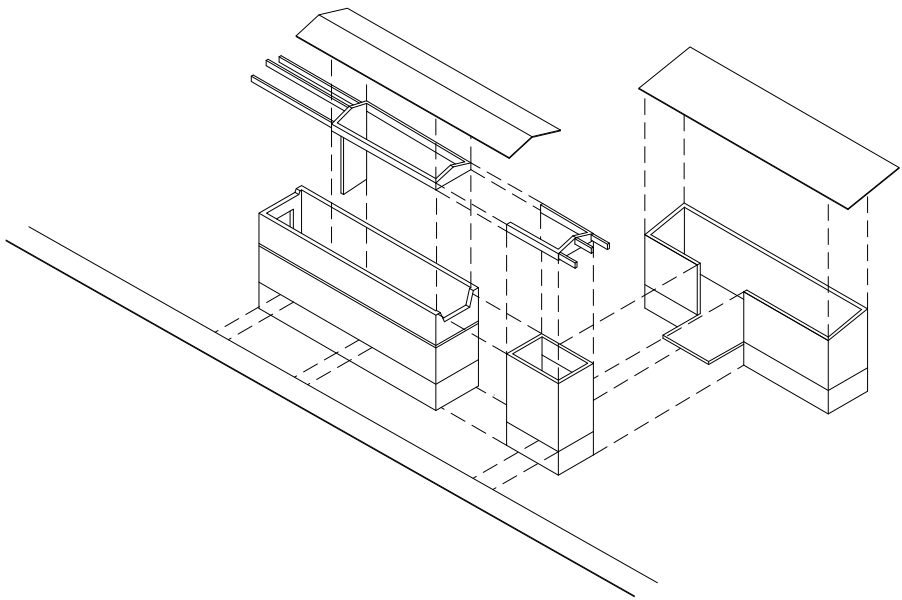

Programmet för projektet kretsar kring bastubadande och kallbad. Dessa två funktioner tar plats i de befintliga byggnaderna med badandet tätt knutet till de strukturerna. Eftersom Rummy ligger något avsides och jag vill ge mer eller mindre långväga gäster möjlighet att besöka kallbadet har jag ritat in en övernattningsdel. Förutom sovplatser består övernattningsdelen en matsal med kafé och kök samt omklädningsrum som inryms i en ny byggnad som ansluter till en av de existerande byggnaderna.

Byggnadernas bottenvåningar ligger en bit över vattenytan och nås via bryggor som ansluter till landskapet där det är på samma nivå som bottenvåningarna. Förutom byggnaderna nås fem badhytter direkt från bryggan som ett alternativ till att byta om inomhus.

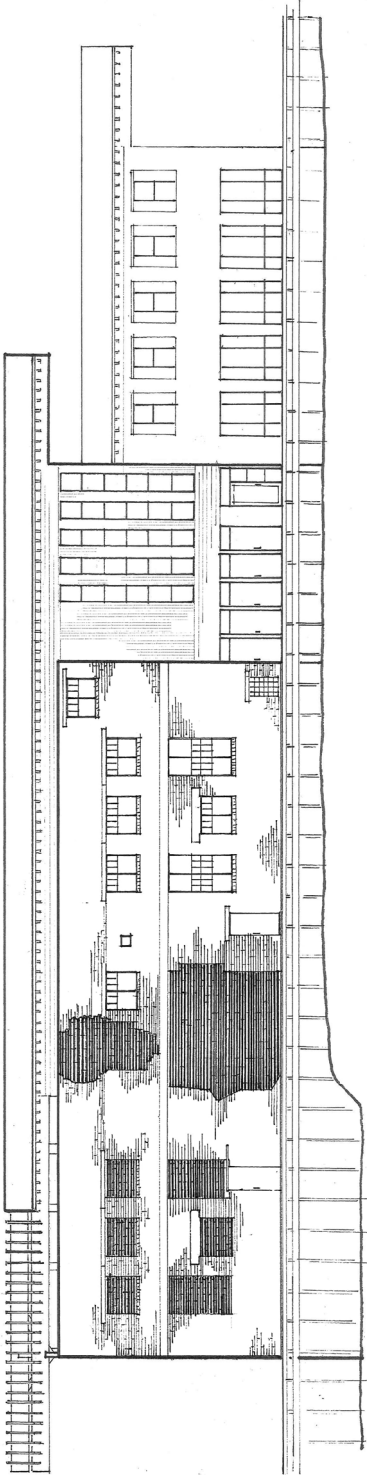

Strandbyggnaden

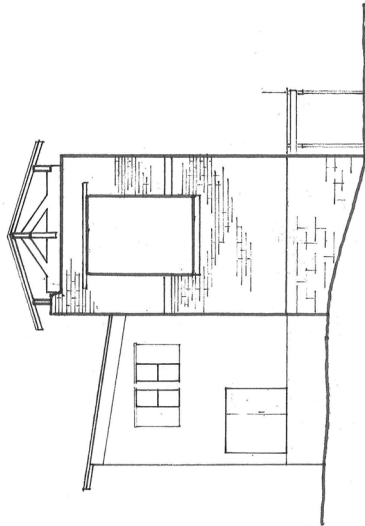
Båda byggnaderna får nya tak som bärs av en ny konstruktion innanför yttermuren som avslutas en bit ovanför murkrönet. Avståndet mellan taket och muren utförs i liggande träpanel. Byggnaden på stranden får en tillbyggnad i trä. Entrén till byggnaden görs som en fortsättning av takkonstruktionen på strandsidan av byggnaden och nås via en brygga. Från entrén nås boende- och restaurangdelen såväl som bastun som ligger inom den befintliga strukturen.

Tillbyggnadens läge gör att den befintliga delen får ligga i fokus sett från stranden och vattnet. Dessutom bibehålls kontakten mellan de tre byggnaderna kring viken.

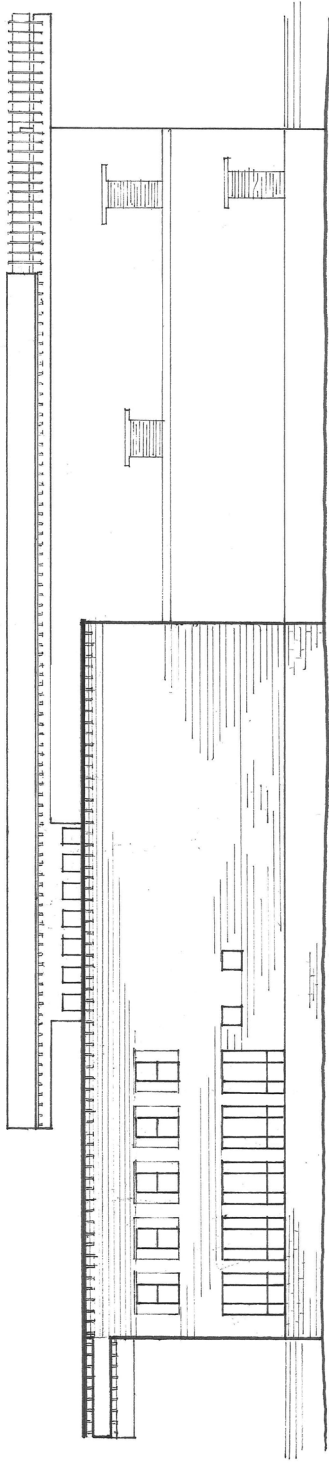

Fasad mot väster

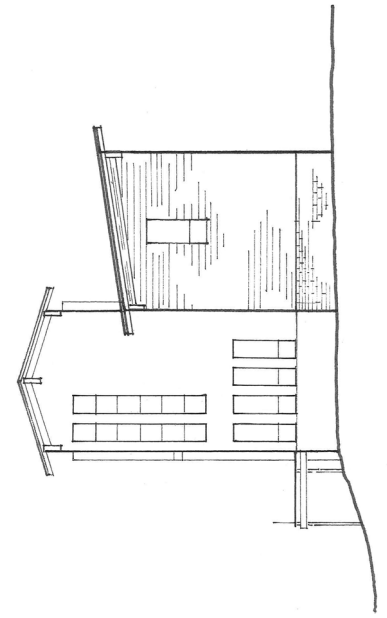

Fasad mot söder

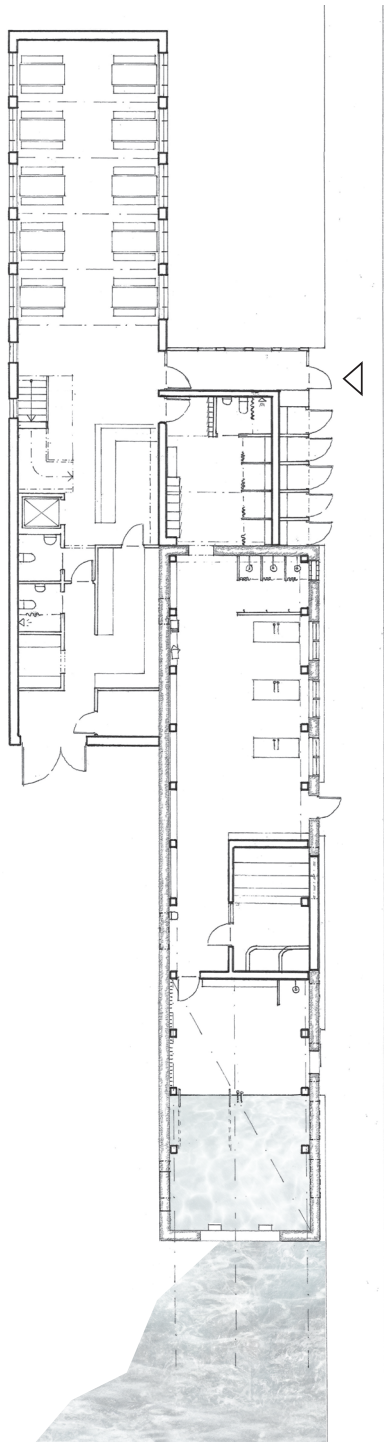

Fasad mot öster

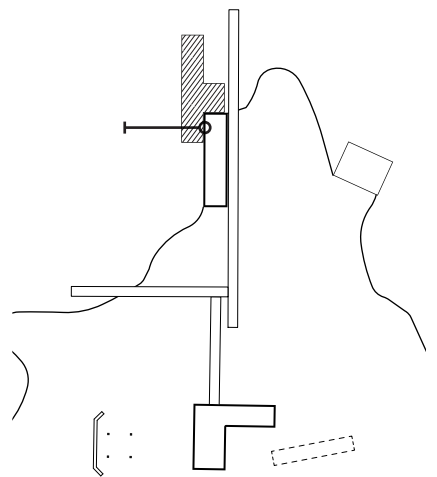
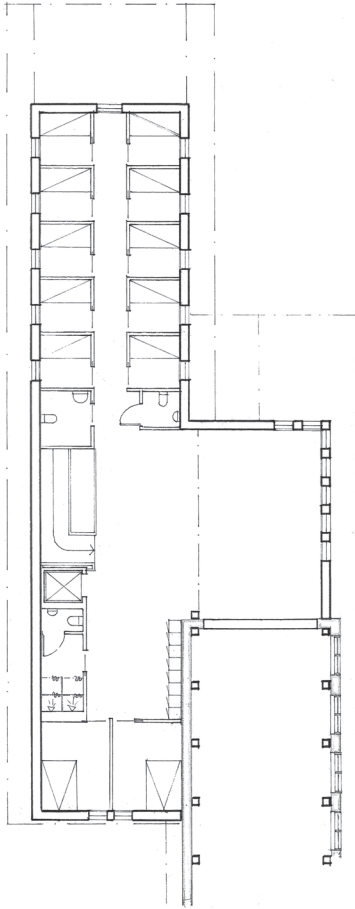

Fasad mot norr

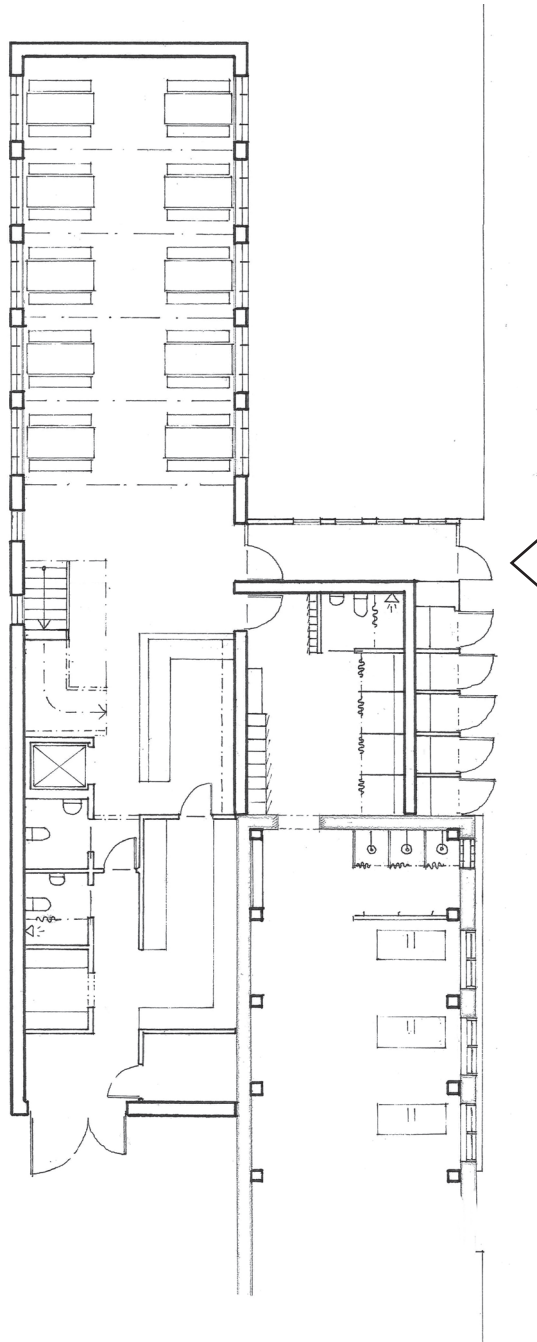

Översikt bottenvåning
Befintligt ritat med blyerts

Översikt plan 2
 Befintligt ritat med blyerts

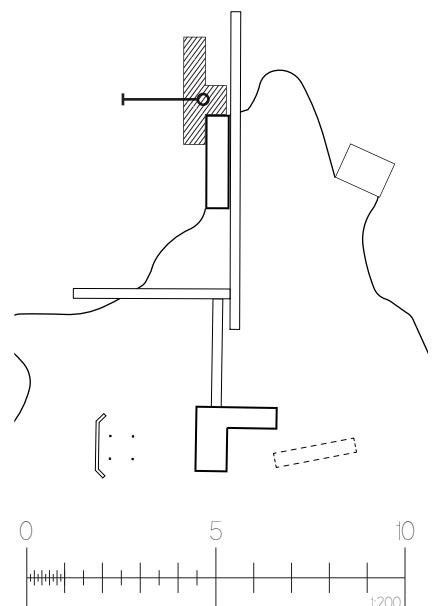

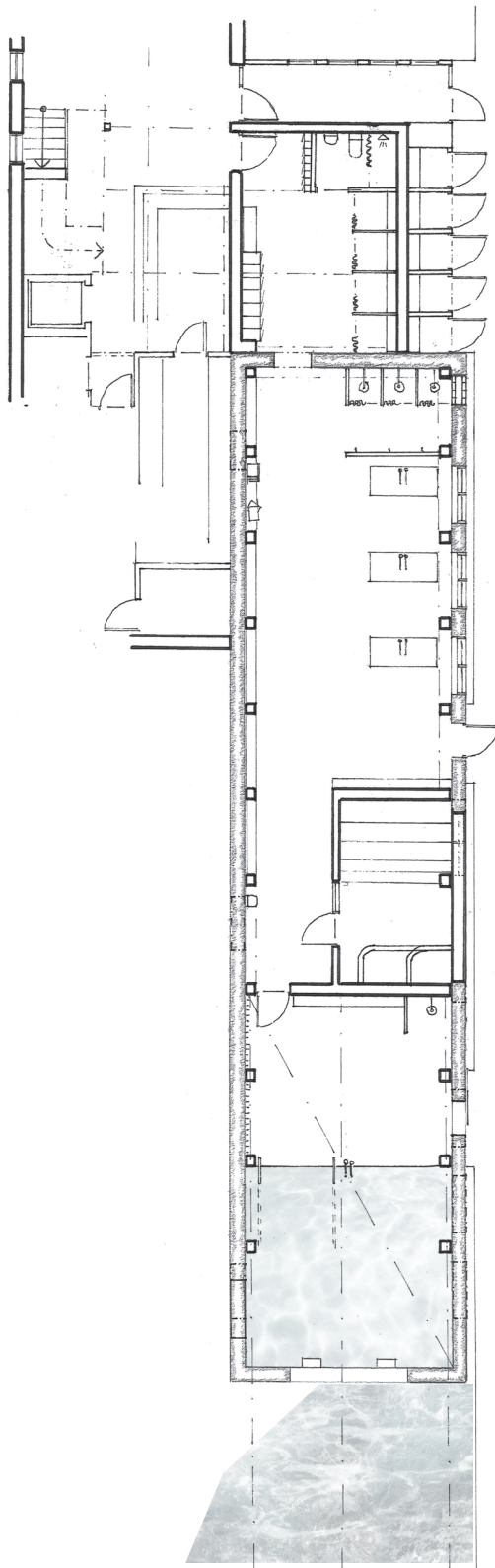
Bottenvåning, norra delen
Befintligt ritat med blyerts

Entrén nås från en brygga som ansluter till landskapet norr om byggnaden. Innanför vindfånget ligger matsalen till höger och den kombinerade receptionen och bardisken till vänster och köket bakom det. Från den här ytan nås också andra våningen genom trappa eller hiss.

Vid sidan om baren ligger omklädningsrummet till bastun. Själva ombytet görs i separata hytter. För den som inte vill byta om i omklädningsrummet finns omklädningshytter som vätter ut mot bryggan.

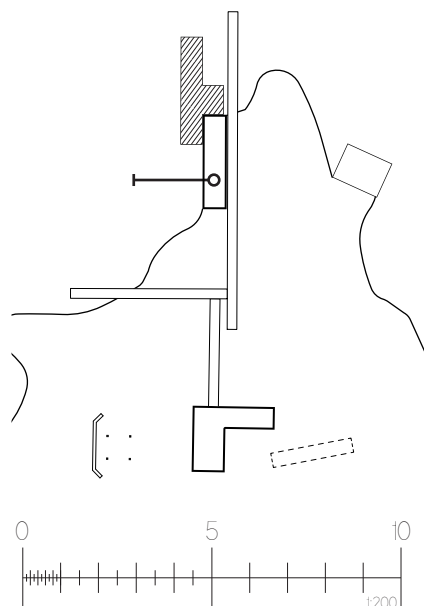
Bottenvåning, södra delen
Befintligt ritat med blyerts

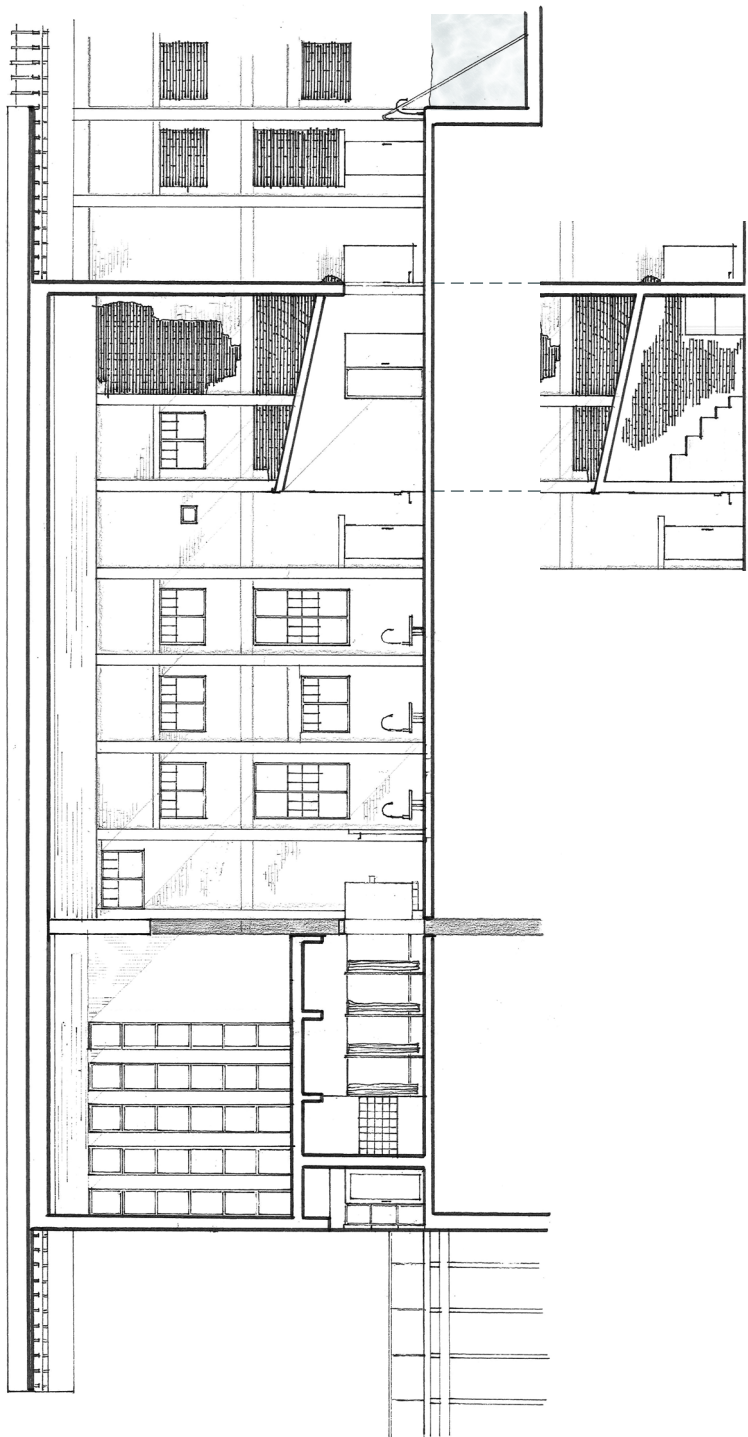
Efter omklädningsrummet ligger tvagningsrummet där de badande får tvätta sig, antingen i duscharna, eller genom att hålla vatten över sig från kärl som fylls med vatten i kranarna som finns i bänkarna närmst västfasaden. Kärlden kan också användas för att lägga björkris i blöt innan de används i bastun.

Tvagningsrummet är öppet tillnock och tar in ljus från fönster som sätts in i de gamla fönsteröppningarna. I den borte änden av rummet ligger själva bastun – en rökbastu, vilket innebär att det eldas i den innan användning. En stor mängd stenar håller sedan värmen uppe under tiden den används. Den här typen av bastur kräver ingen skorsten, utan behöver bara vädras innan badet (yle.fi, 2012).

Bortom bastun kommer badarna ut till bassängrummet där taket endast består av balkar. Öppningarna på sidan är igenmurade, de två öppningarna är mot himlen och det stora fönstret i sydänden.

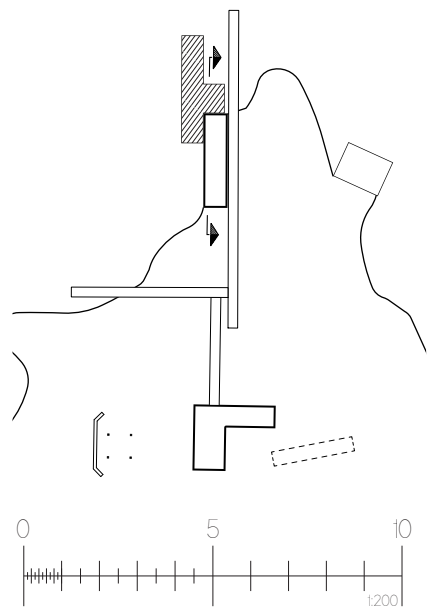
Badanderitualen går från det låga och mörka omklädningsrummet till det ljusa och luftiga tvagningsrummet, till den slutna, varma och svettiga bastun och sen till bassängrummet som öppnar upp sig mot himlen. Därefter är det möjligt att gå tillbaka till bastun, tvagningen, eller ut på bryggan för att bada i sjön, eller ta sig vidare till byggnaden i vattnet.

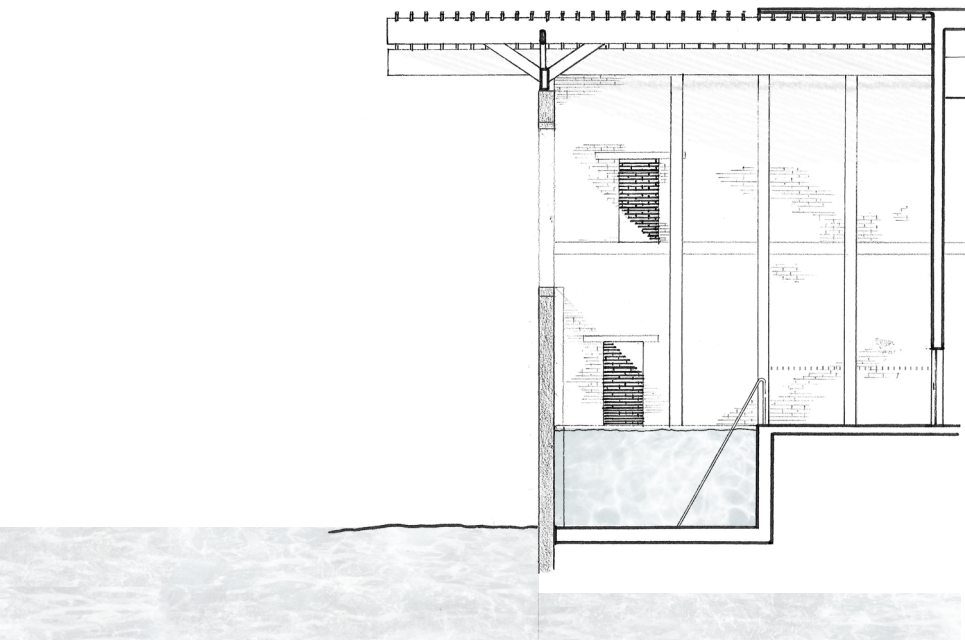

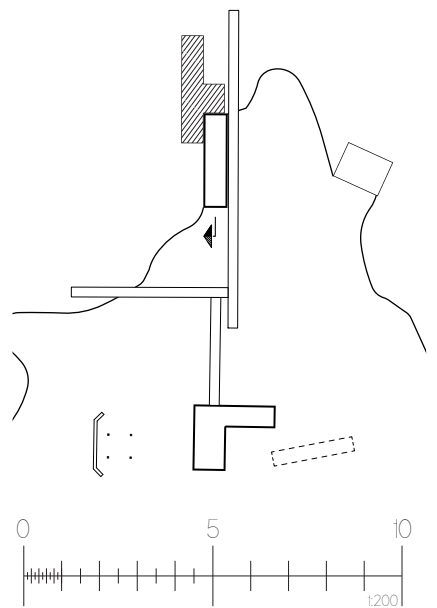
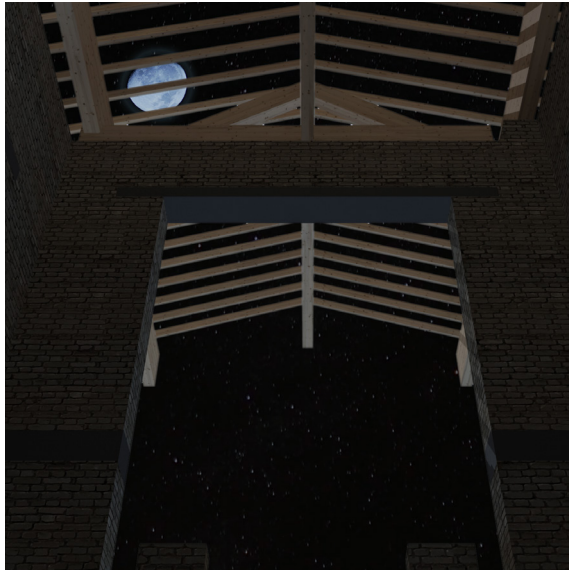
Omröjning, tvättning, bastu och bassäng

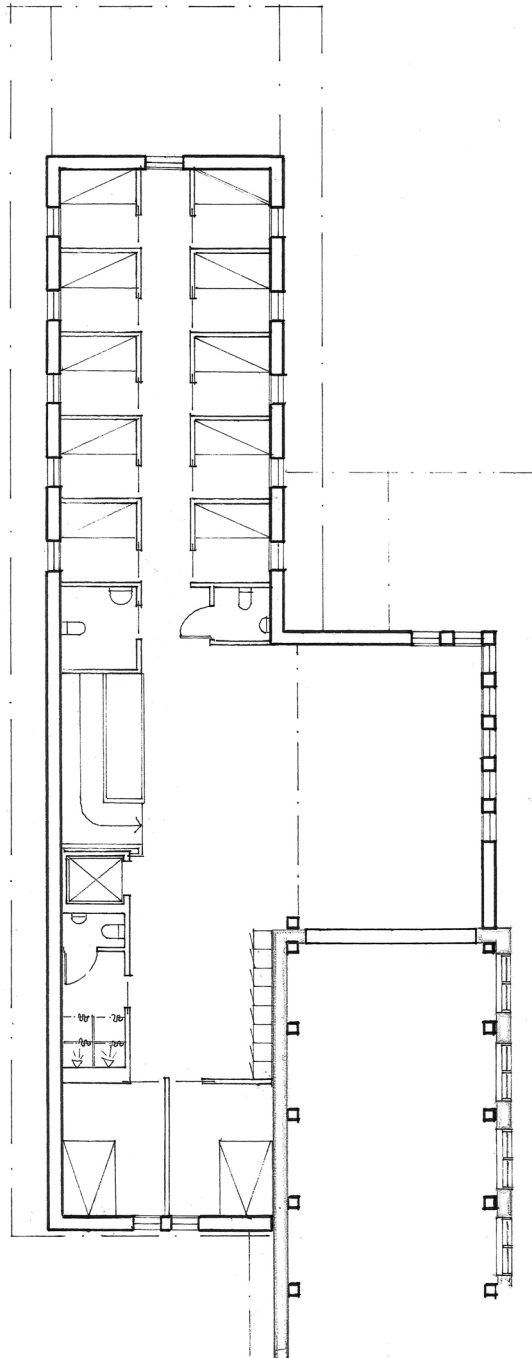
Bassängrummet
Befintligt ritat med blyerts

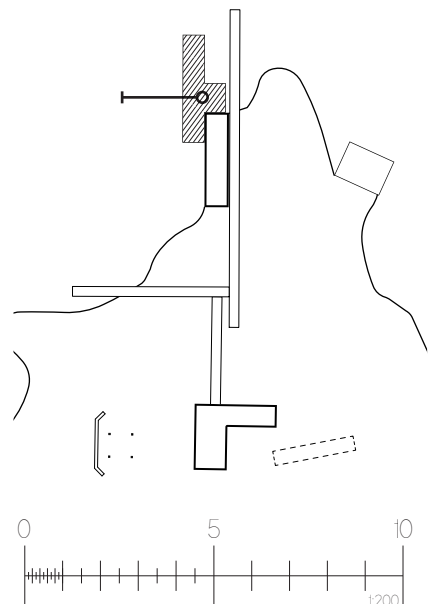

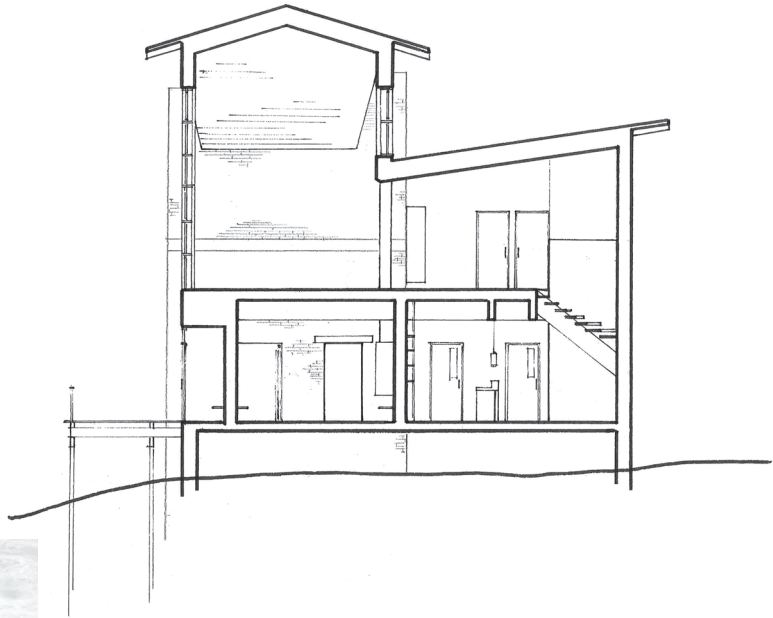

Plan 2
Befintligt ritat med blyerts

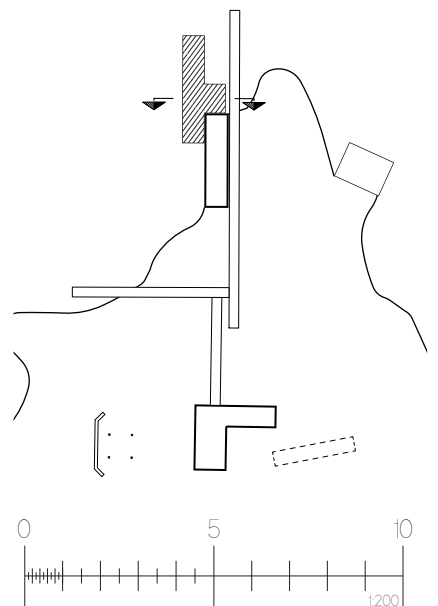
På andra våningen ligger sovrum i vardera änden av tillbyggnaden. Här finns också ett duschrum, ett par toaletter och ett allrum mot kortsidan av den existerande byggnaden. Den befintliga muren framträder som ett tydligt element i rummet.

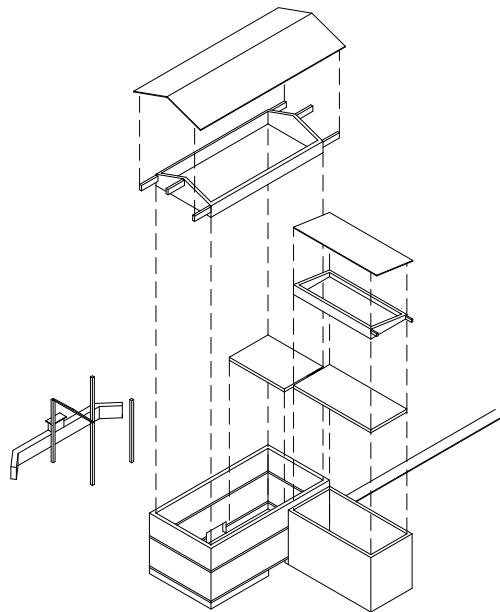

Tillbyggnad norr om existerande byggnad
Befintligt ritat med blyerts

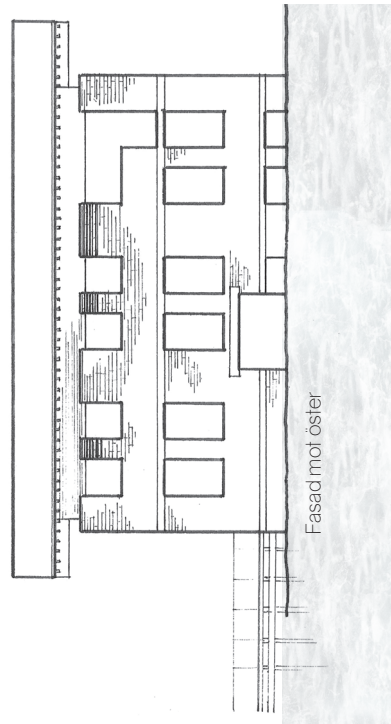
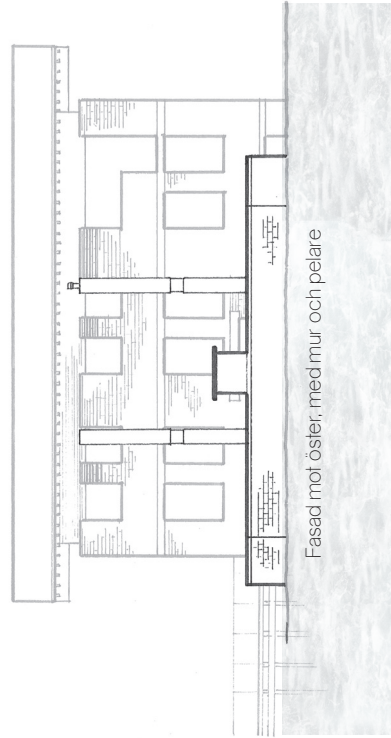
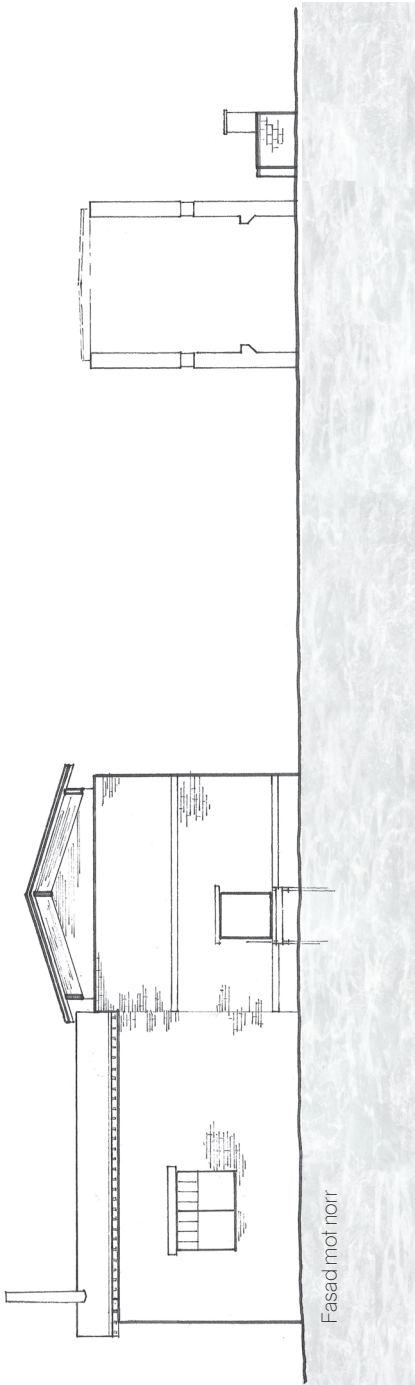

Byggnaden i vattnet

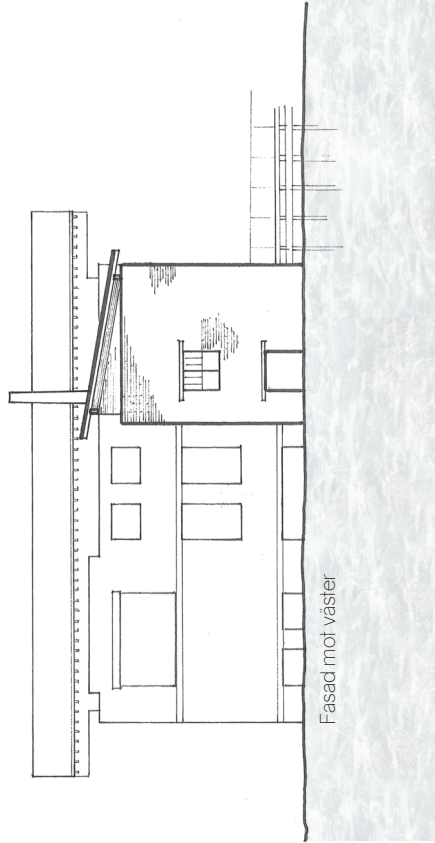
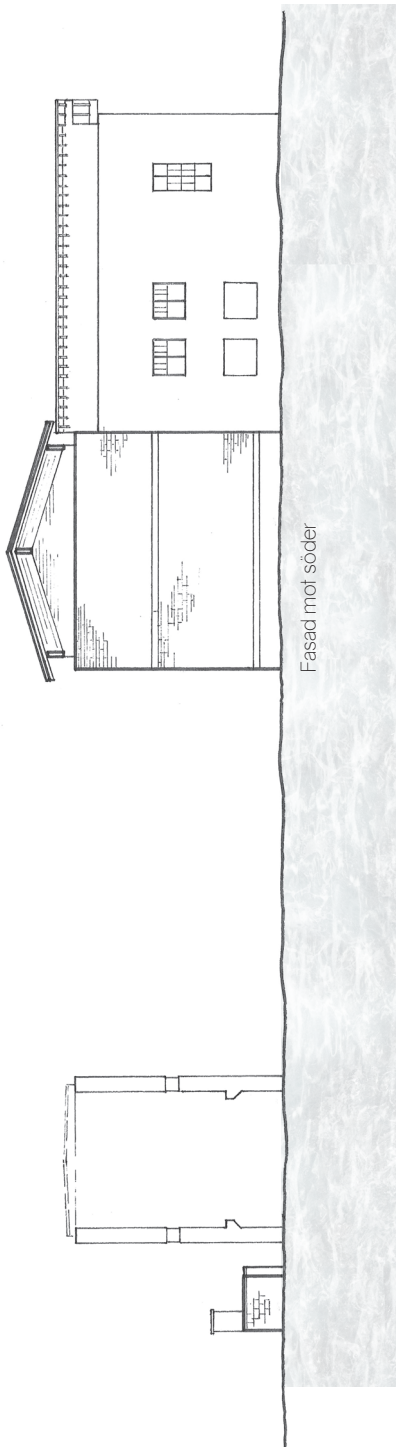
Byggnaden i vattnet får två nya bjälklag, ett i den större delen av byggnaden som kopplar till bryggan som kommer från stranden och byggnaden på stranden i norr. Bjälklaget i sidobyggnaden ligger något högre på grund av hur fönstren sitter och nås därför genom en trappa från entrén.

Öppningarna i den större byggnadsdelen lämnas öppna, taket är oisolerat och till för att hålla ute regn ovanför entrén. Känslan i det rummet är omslutande med tydliga gränser åt sidorna och uppåt för att rikta fokus mot att större delen av byggnaden är öppen ner i vattnet.

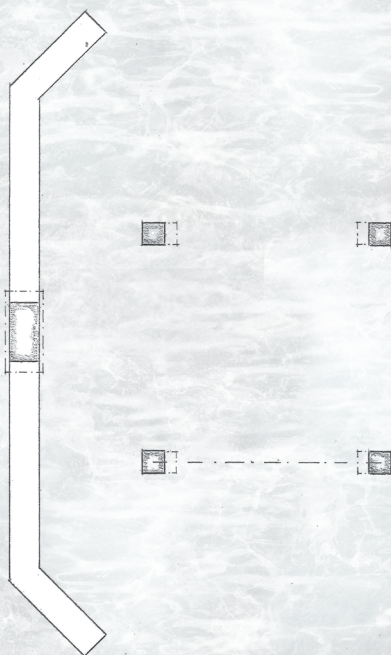

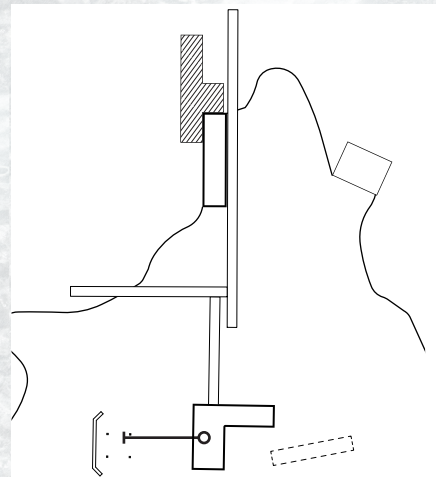
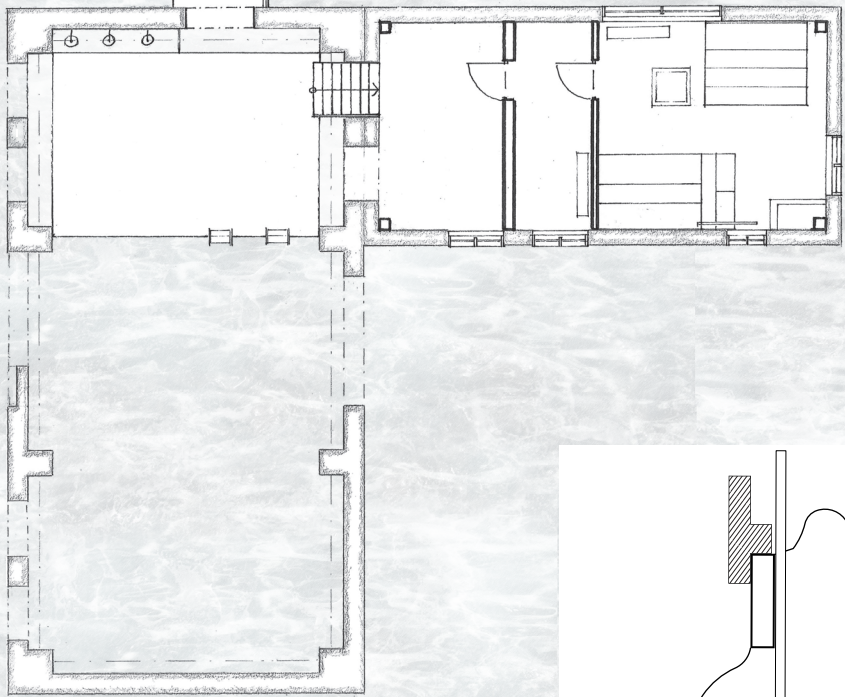
Byggnaden i vattnet nås längre ut på samma brygga som går till byggnaden på stranden. I entrén finns duschar för de som vill bada, samt stegar för att komma ner i vattnet. Badandet i sjön blir relativt privat – nedstigandet sker innanför väggar och under tak. Den som vill kan simma ut – i öster finns ingen strand, på andra sidan ligger en brant och bortanför det fortsätter sjön två kilometer till. I väster mynnar utgången mot en mur och ett par pelare som skymmer sikten mot stranden där det mesta fritidsbadandet äger rum.

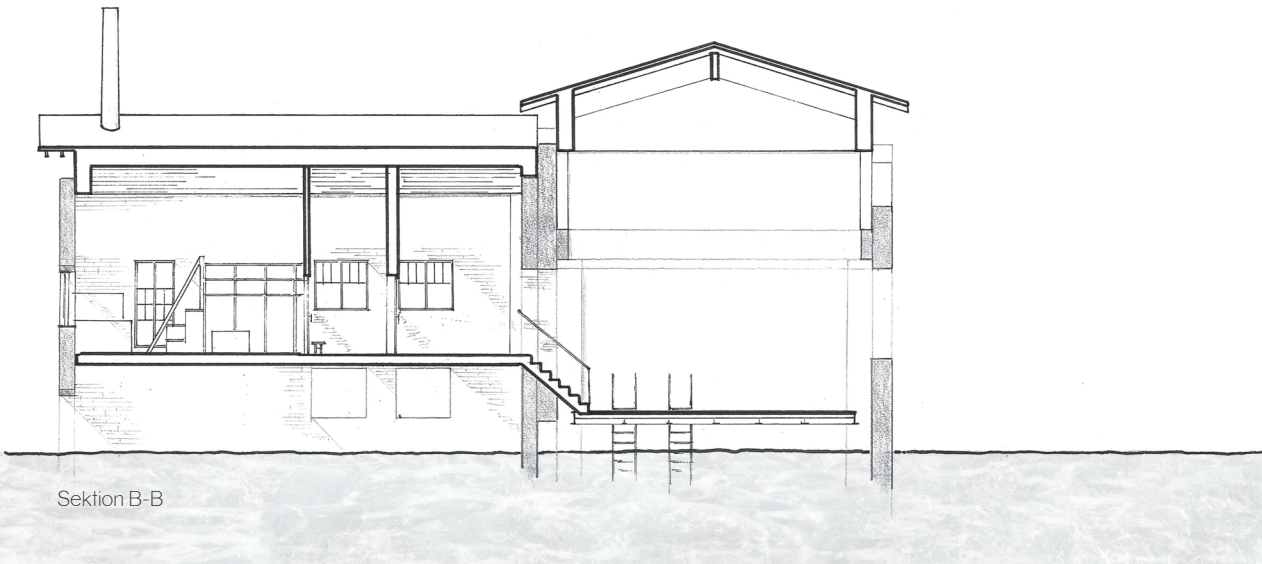
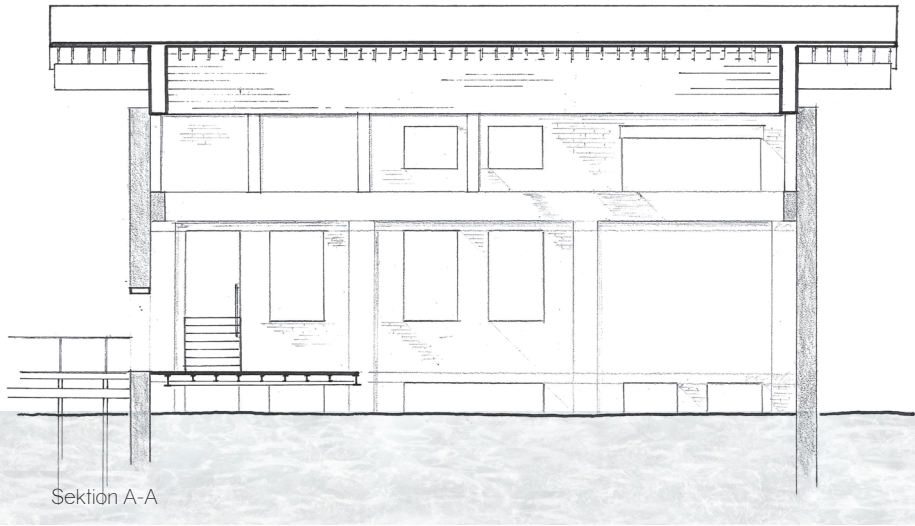
Från entrén går en trappa upp till bastun i änden av sidobyggnaden. Lavarna i den södra änden nås från en trappa för att låta de som vill ha mer värme kunna klättra ännu lite högre.

Bastun har utsikt åt tre håll – tillbaka mot viken, vidare mot andra änden av sjön och österut, mot den bortre änden av sjön. Ritualen i strandbyggnaden är innesluten – allt sker inom byggnaden, utan utsikt. I den här bastun handlar badandet om kontakten med utsidan – kopplingen till fångelset och friheten på andra sidan sjön.

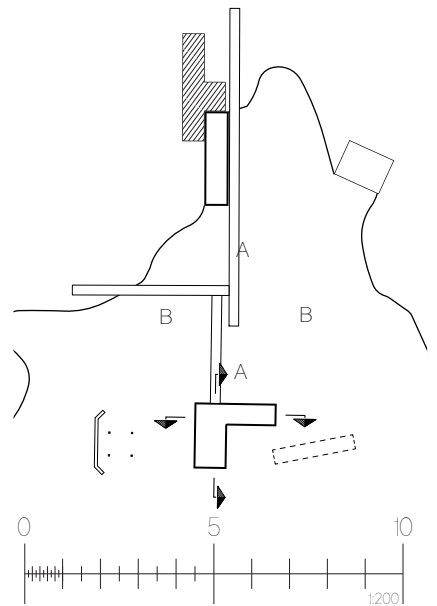
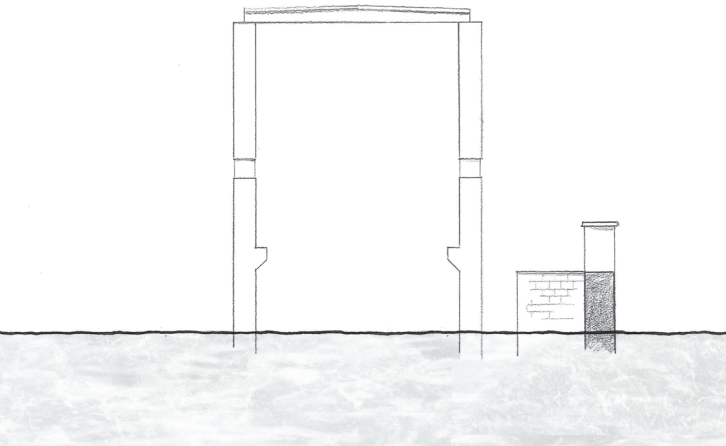
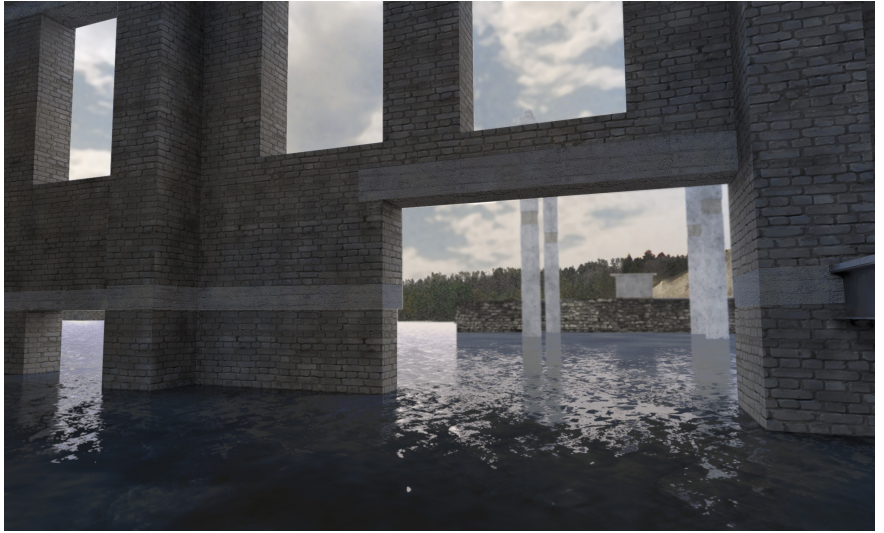

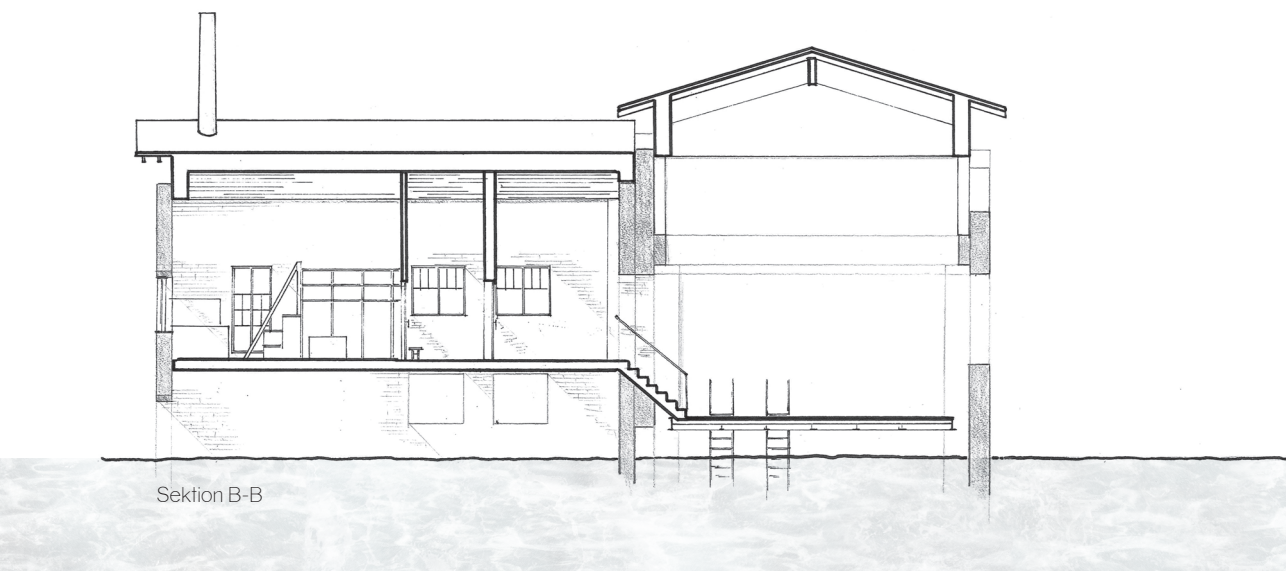
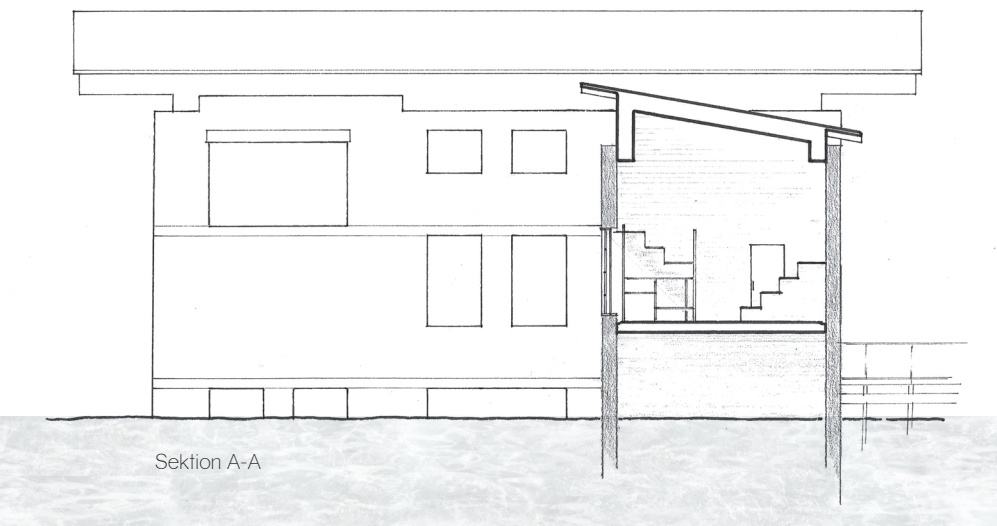

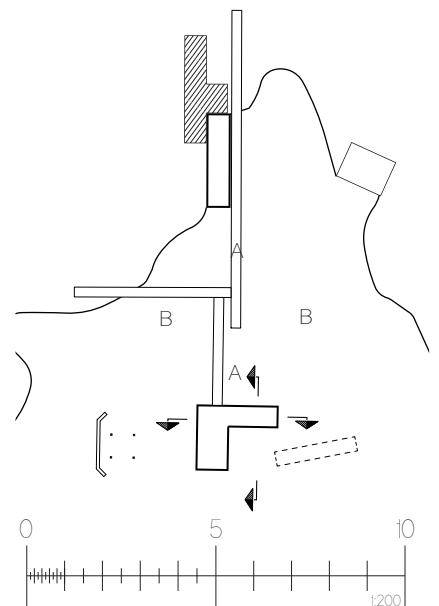
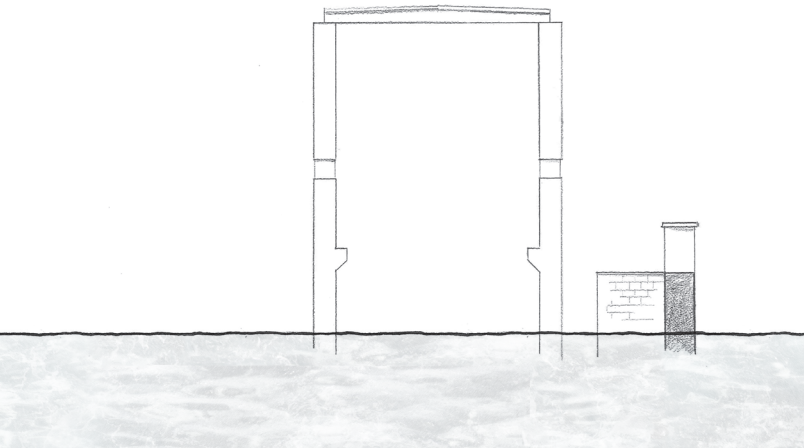

Entré till byggnaden i vattnet
Befintligt ritat med blyerts

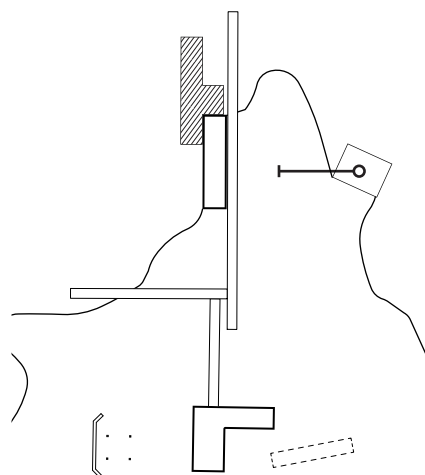

Nya galler täcker hålen i golvet i tornbyggnaden.

Tornbyggnaden

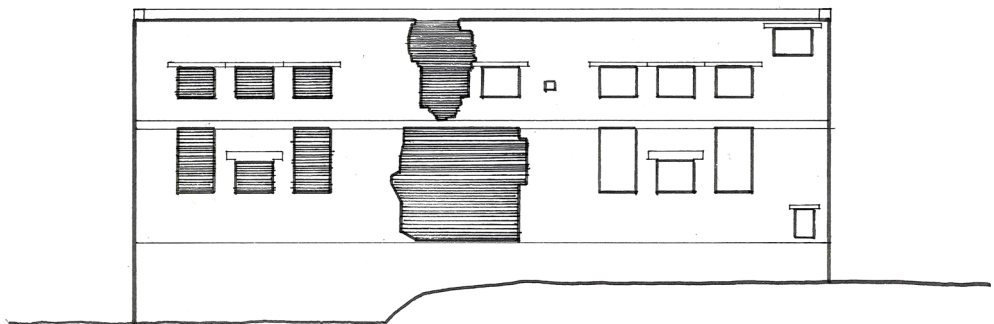
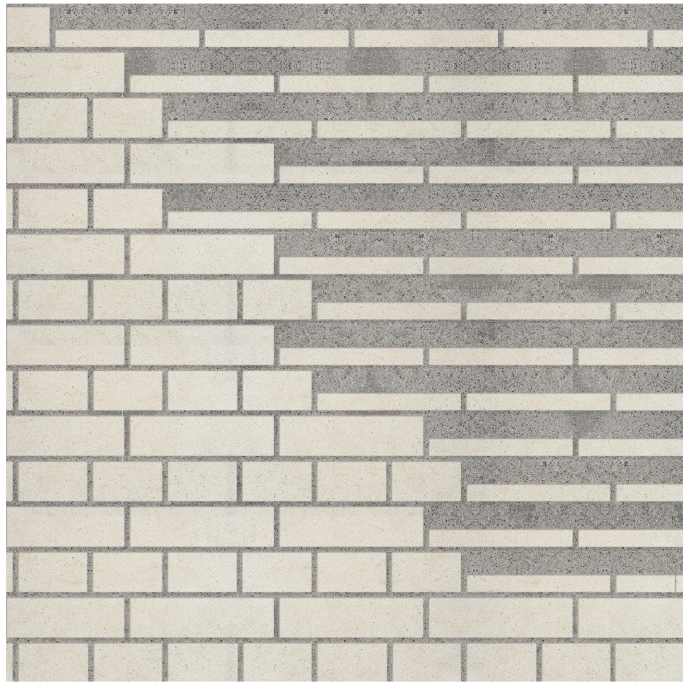
Jag låter tornbyggnaden vara mer eller mindre som den är. Den nås relativt enkelt genom ett fönster mot slänten från vägen längs muren. På golvet har kalk stelnat i ett böljande landskap, där hålen i golvet haft en betydande roll. Att ha dessa hål är något riskabelt när området officiellt är öppet för allmänheten, så jag täcker dem med galler, så kan naturen fortsätta gå sin gång utan att någon ska råka halka och slå ihjäl sig.

Detaljer

På följande sidor beskriver jag utformningen specifika delar av projektet och hur de relaterar till platsen och mina arkitekturundersökningar i Tallinn.

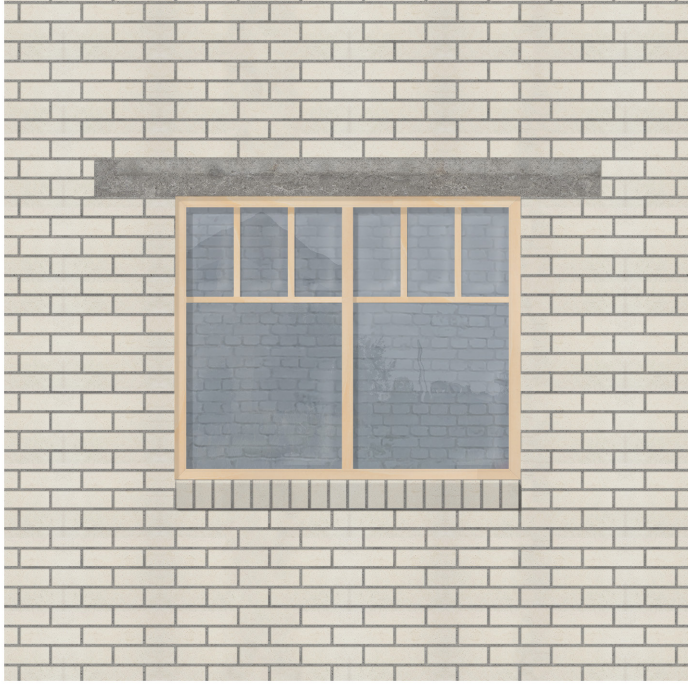
Möte mellan existerande murverk (vänster) och ifyllt murverk i rasade delar (höger)
Stora delar av fasaden på byggnaden på stranden fylls igen på detta sätt

På de ställen där det är hål i den befintliga muren som jag vill fylla igen – antingen det rör sig om fönsteröppningar eller där muren rasat ytterligare – väljer jag att mura igen dem med en sten i samma kulör, men avvikande form. Den befintliga muren består av ljusa betongstenar i tegelformat (ca 250x125x75 mm). Byggnaden på stranden är murad med blockförband (varannat löpskift och varannat koppskift) och byggnaden i vattnet är murad med ungefär vart femte skift med kopp sida.

Ifyllnaderna görs med en hålkälssten (urgröpfung i ovankanten) vilket exponerar mer av murbruket. På detta sätt visar jag på var ifyllningar gjorts och vad som är original.

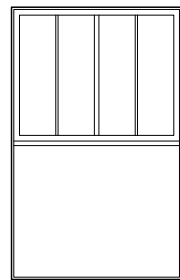
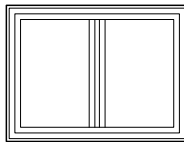
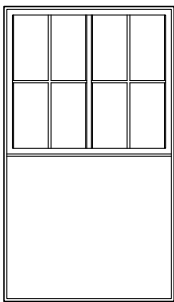

Nya fönster.

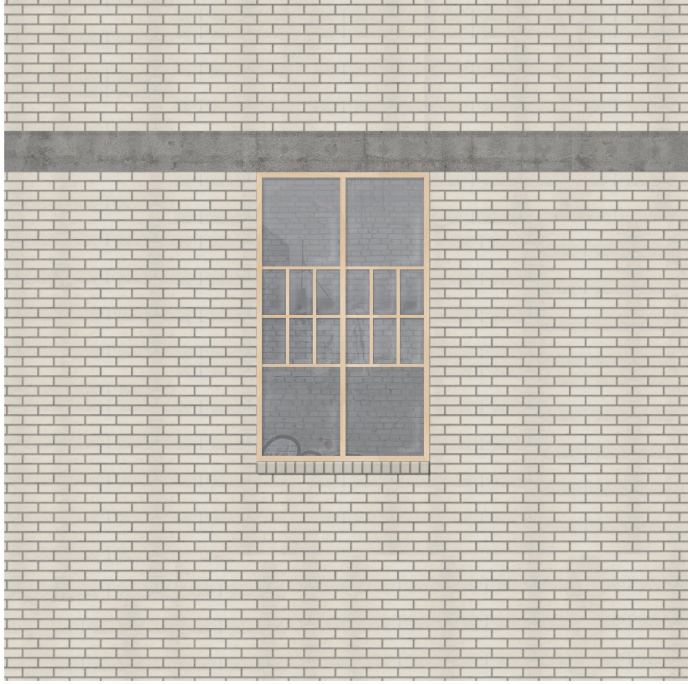
Nya fönster i gamla hål

Jag sätter in nya fönster i de fönsteröppningar som vätter mot tvagningsrummet i byggnaden på stranden. Formen på de nya fönstren baseras på vad som återstår av de ursprungliga fönstren.

Tre exempel på fönster som återfinns på platsen, eller i alla fall rester av dem.

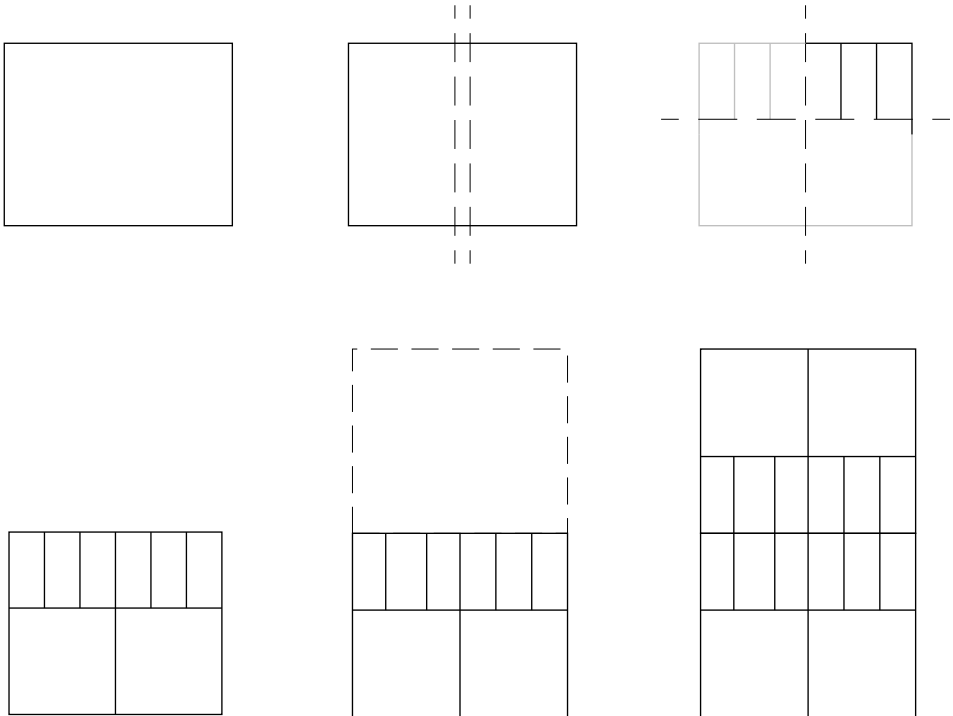

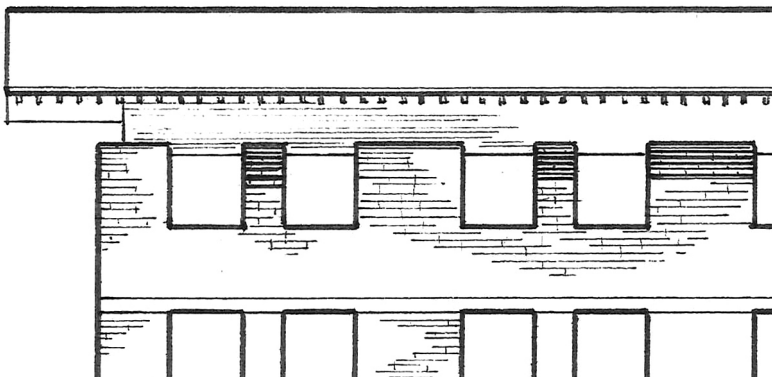
Nya fönster.

Gemensamt för de befintliga fönstren är att de har en mittpost. De större fönstren har också en tvärpost och varierad indelning inom dessa kvadranter.

Med dessa utgångspunkter har de nya fönstren utformats. Fönstren har en djup karm och en nästan lika djup mittpost. De får en horisontell spröjs så att de nedre rutorna är kvadratiska. Den övre delen delas ytterligare så att de bildar stående rektanglar. Höga fönster går under samma princip, men speglas uppåt.

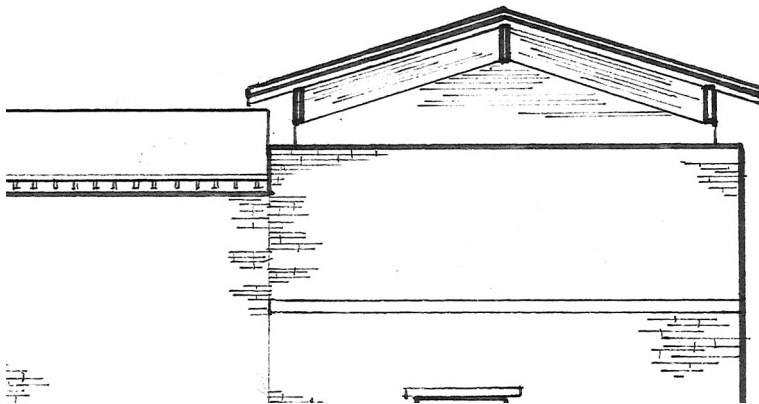

Detalj mellan tegelmur och tillagt tak.

Träbyggnaderna i Tallinn är uteslutande byggda på en stensockel med varierande höjd. Bland lender- och tallinnhusen är de sällan högre än ett halvplan, men i andra typer av byggnader kan de utgöra bottenvåningen. Ovanpå sockeln är huset i regel byggt med en panelklädd liggtimmerkonstruktion som ligger utanför eller precis innanför liv med sockeln.

Jag låter de befintliga byggnaderna utgöra sockeln i det här fallet, men i stället för att bygga väggarna direkt ovanpå muren står de på en egen konstruktion innanför. Jag gör detta framför allt för att åstadkomma ett tak som känns "lättare." Hade jag lagt den nya väggen i liv med muren hade byggnaden upplevts som tjockare och tyngre. Nu frigörs taket i stället från sockeln och byggnaden blir tredelad, precis som träbyggnaderna i Tallinn.

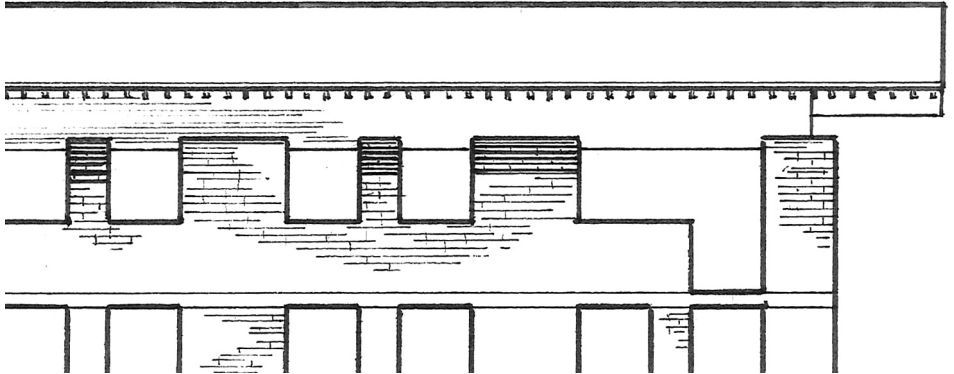

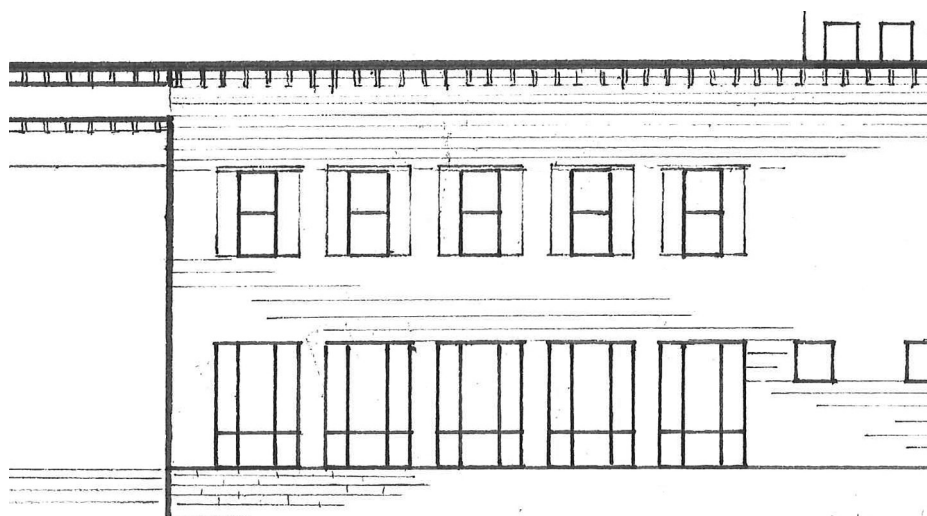
Paneldetalj under gavel.

Taken på de äldre trähusen i Kalamaja är oftast låglutande med utstickande åsar och visst överhäng. De mer sentida tallinnhusen har ofta valmade mansardtak för att tillåta vindslägenheter. Jag väljer att arbeta utifrån den äldre varianten vilket tillåter mig att göra stora överhäng i längdriktningen.

Under taket lägger jag panel parallellt med det för att slippa korta bitar liggande panel precis vidnocken.

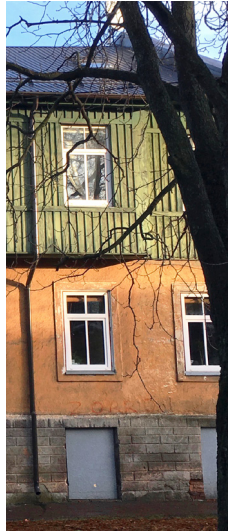

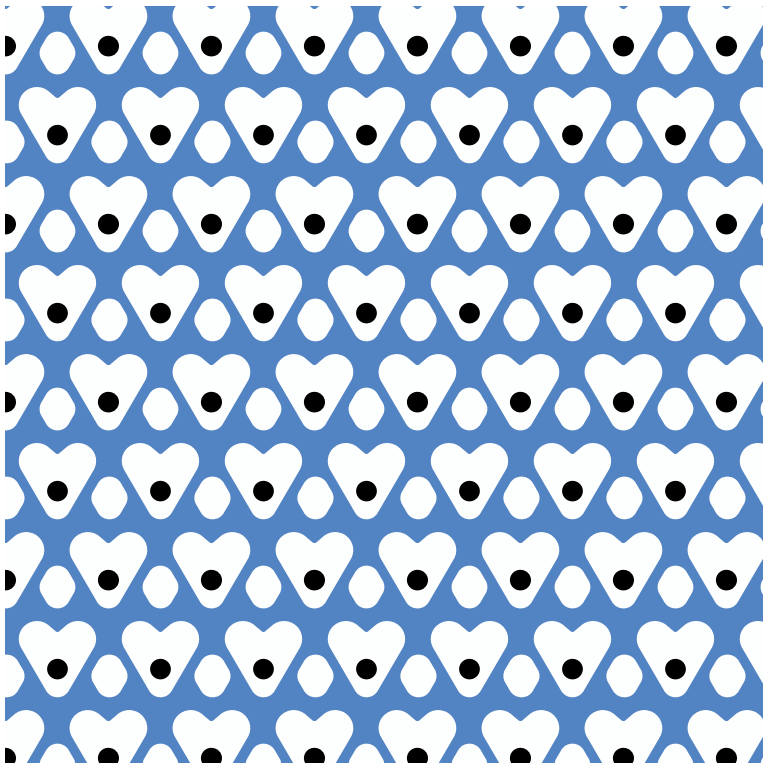

Paneldetalj under gavel.

Träbyggnader i Tallinn har en tydlig markering av våningsplanen i fasaden. Det vanligaste varianten, framför allt i äldre hus, är att liggande panel bryts av med en stående panel under fönstren. Dessa hus är liggtimmerkonstruktioner vilket innebär att panelen huvudsakligen följer samma riktning som konstruktionen. I min tilläggsbyggnad består konstruktionen av pelare och balkar, därför är träriktningen mellan fönstren omvänd jämfört med liggtimmerhusen, det vill säga vertikal. Mellan fönstren klär jag fasaden med liggande panel som ligger utanför de vertikala elementen. Majoriteten av träytan består alltså av liggande panel, precis som de äldre trähusen i Tallinn, medan konstruktionen som synliggörs mellan fönstren kommunicerar en tektonisk tanke.

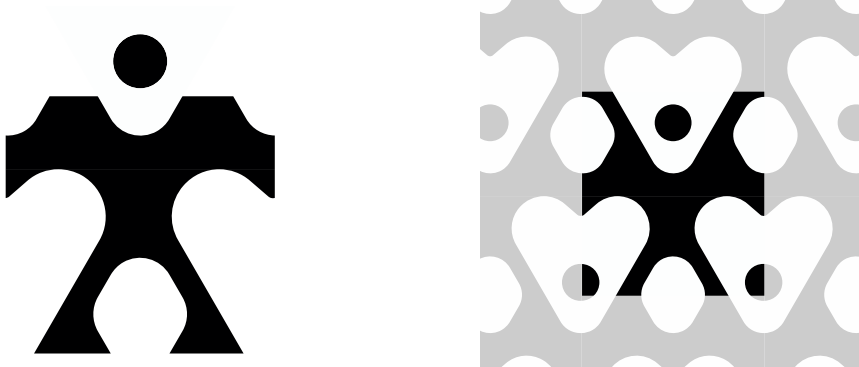
Fönsterindelningen tar hänsyn till både matsalen på bottenvåningen och sovrummen på ovanvåningen. Fönstren på ovanvåningen är gjorda för att vara i lagom höjd för att kunna sitta på fönsterbrädet och bredden begränsad på grund av sängarna. Sovrumsfönstren har fått skjutluckor för stänga ute kvällsljuset under sommarmånaderna. Fönstren i matsalen tar upp dessa mått – en tvärpost sitter i samma höjd som den övre våningens underkant och poster begränsar mittluffernas bredd till samma som det övre fönstrets, men matsalen får fönster på sidorna i stället för skjutluckor.

Mönstret jag använder här och var i den grafiska formgivningen av den här rapporten (och i vissa perspektiv) är inspirerat av estnisk, eller snarare baltisk historia. Händelsen designen är baserad på är den 600 kilometer långa, mänskliga kedjan mellan Tallinn, Riga och Vilnius som skedde under den sjungande revolutionen (Lalev revolutsioon) under 1980-talet som till sist ledde till att de baltiska staterna återtog sin frihet (Lindström, 2007; Holmström, 2014).

Själva mönstret är en upprepning av förenklade mänskliga figurer – i grunden en streckgubbe som anpassats för att skapa ett harmoniskt mönster. Figurerna står hand i hand på en rad och vertikalt upprepas mönstret med en halv figurs förskjutning för varje rad. Mönstret har sedan fått färg efter den estniska flaggan för det här projektet, men jag har även testat med färgställningar baserade på den lettiska och den litauiska flaggan.

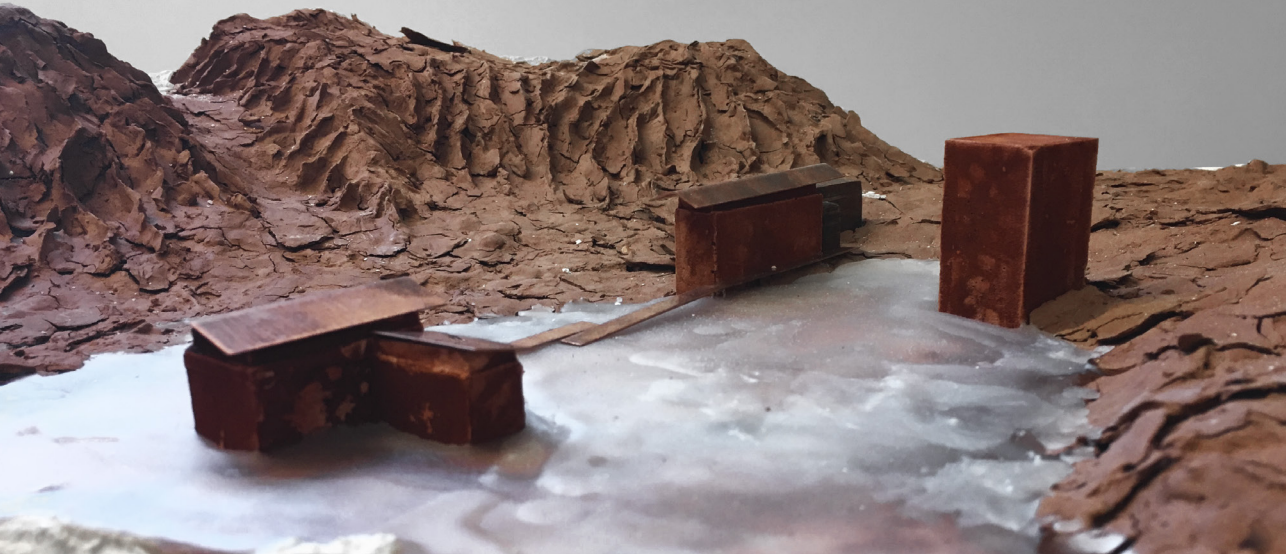

Princip för mönsteruppbyggnad.

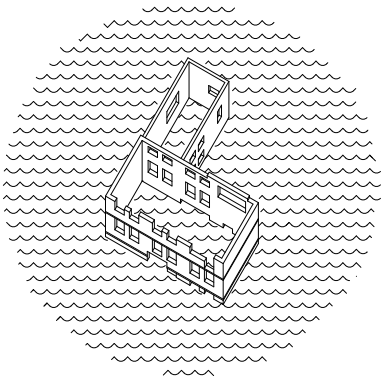
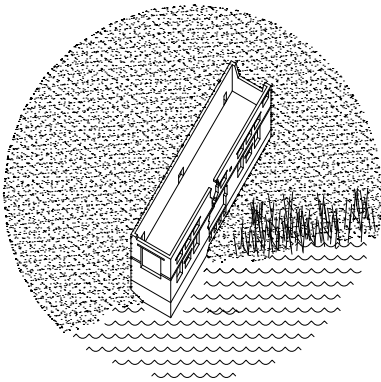
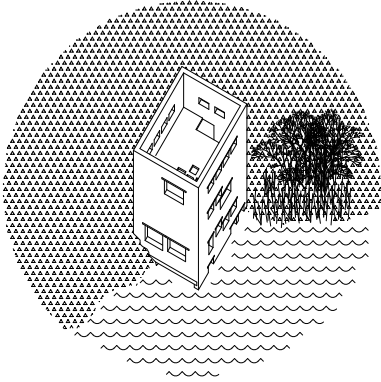

Reflektioner

Projektet behandlar en frågeställning om att arbeta med ett kontextualitetsbegrepp som innefattar den närmsta omgivningen såväl som regional kultur och historia. Genom att undersöka byggnadstraditionen i Tallinn har jag lyft fram ett antal särdrag som jag har använt som bas i min designprocess. Den rumsliga utformningen grundar sig främst på de befintliga strukturerna – tilläggens dimensioner och var byggnaderna uppdelas kan tydligt härledas från det befintliga. Byggnadernas form kommer dels av de befintliga byggnadernas förutsättningar och dels hur jag använder informationen från mina byggnadsundersökningar för att utforma tilläggen. I min mening andas projektet av något specifikt estniskt. Om vi leker med tanken och säger att Rummu hade legat utanför Lübeck – eller för den delen att hansaarkitekturen levte kvar i Estland – så hade projektet troligen haft toppiga tak utan takfot i stället, vilket hade varit ett helt annorlunda uttryck.

Jag ser kallbadhuset som ett sätt att locka människor till en Estland utanför Tallinn – att ge skäl att besöka som inte är för att det är ett stopp på färjan eller för en svensxa. En plats för både en bastuentusiast och en ruinfantast. Det badas redan i Rummu under somrarna och hoppas från ruinerna. Ett genomfört projekt kräver att det rensas upp en del på botten för att undvika olyckor, något som även kommer gynna sommarbesökare. Dessutom försvårar mina tillägg hopp från de högre delarna av ruinen vilket borde göra platsen ännu lite säkrare från olyckor. Dock skulle uppröjningen inte beröra hela sjön, det finns ett intresse att behålla en del av strukturerna som finns kvar främst från de som ordnar dykturer och turer med glasbottnade båtar. Dessa verksamheter torde gynnas av att det finns möjlighet att ståna över natten och inte behöva anordna transport eller förlita sig på att de som är intresserade ska ha tillgång till bil.

Det finns också en eventuell problematik kring segregation. Som jag nämnt tidigare är drygt en fjärdedel av de som bor i Rummu vad den estniska statistikmyndigheten kallar "Estonians" vilket är att jämföra med grannsamhället Vasalemma där motsvarande andel är drygt fyra femtedelar (Eesti Statistika, 2011). Skillnaden går igen i byarnas arkitektur – Rummu består av flerfamiljshus kring en landsväg medan Vasalemma består av trävillor insprängda i en skog. Båda samhällena är dock uppbyggda kring stenbrott, i Vasalemma är stenbrottet fortfarande öppet, medan både stenbrottet och fängelset har stängt i Rummu. Det verkar finnas lite småindustri och en militärbas ligger några kilometer in i skogen, men den stora verksamheten har försvunnit och lämnat efter sig ett förfallet fängelse och en by. Även om slamhögen och ruinerna är spektakulära och även om många människor känner till platsen och kanske till och med besöker den på sommaren är ruinromantik och badgäster under sommarmånaderna inte mycket att bygga upp en lokal ekonomi kring. Ett kallbadhus kanske inte är det som löser allt, men det kan vara en början. Framför allt är det något som möjliggör bevarande av byggnaderna. Må vara att de två byggnader jag fokuserat på inte längre är regelrätta ruiner men murarna är samma murar och rummen behåller sina rumsliga kvalitéer. Den tredje byggnaden, den byggnad det är enkelt att ta sig in i, låter jag vara som den är, så när som på några detaljer för att hindra människor från att falla ner i ett hål och skada sig.

Det är inte bara ruinerna nere i stenbrottet som vittnar om det historiska arvet. Identiteten som fängelse kommuniceras också genom de kringliggande strukturerna – det faktiska fängelset. Murar och concertinatråd talar om vilka som ligger bakom miljöns uppkomst och låter besökare skänka en tanke åt deras smala lycka som låter dem bada bastu och svalka sig i kalkbrottets vatten i stället för att bada i sin egen svett när de bryter kalk. Kanske kommer också tanken *om det ryska kan fyllas med något estniskt, kanske det estniska också kan innehålla ett arv från det ryska?*

Vid sidan av undersökningen av tradition och plats, finns ständigt tanken om *det estniska* kontra *det ryska* – en historisk spänning mellan som fortfarande är tydlig. Det är en spänning som är förståelig givet Estlands historia, men jag fann något i Tallinn som fick mig att se framtiden lite mer positivt.

Nedanför Kalamaja, mot Finska viken, ligger det gamla fängelset Patarei, en plats som kan läsas parallellt med fängelset och stenbrottet i Rummu.

Komplexet byggdes som en sjöfästning av Kejsardömet Ryssland 1840 men användes från 1867 i stället som kasern. Efter den estniska självständigheten från Ryssland omvandlades Patarei till fängelse, vilket det förblev ända fram till 2002. Byggnaden kulturminnesmärktes 1997 och sedan 2007 fungerar Patarei och det kringliggande området som kulturpark och museum. Under tiden som fängelse användes Patarei också som avrättningsplats vilket det fortfarande syns spår av: under frihetstiden skedde avrättning genom hängning eller giftinjektion och luckorna under galgarna finns fortfarande kvar. Under sovjettiden byttes metoden mot arkebusering och det sista kvarvarande avrättningsrummet, vilket användes vid den sista avrättningen 1991, målades rödbrun för att blodet inte skulle synas. (Patarei 1; Patarei 2)

Under sovjettiden byggdes även innergården igen; tidigare hade den varit en öppen rastplats, men nu fylls nu av små rastgårdar, ungefär två gånger två meter stora med gallertak och spångar ovanför för att lättare kunna övervaka fångarna (Patarei 1). Rastgårdarna utgör en gräns mellan komplexets två huvuddelar: den inre, triangulära delen som pekar in mot staden och den så kallade gorzh-delen mot havet, en långa som krökts för att bryta skottlinjer vid en eventuell stormning av fästningen (ibid).

Rastgården ger idag ett helt annat intryck än det klaustrofobiska och övervakade vilket en gång måste ha varit fallet. Dörrarna har plockats bort och grönska har slagit rot i varenda skrymsle. Späda träd har vuxit upp på rastgårdarna och bildar ett grönt tak på gårdarna när grenarna har slingrat sig genom gallret likt vinrankor. Tjock mossa ger färg åt marken där gräs och annan låg växtlighet inte redan spräckt betongen och stenen och konkurrerar med taggträden om att vara barriär. Vissa av gårdarna har någon form av bänk, vilket ytterligare stärker känslan av lugn.

Utanför rastgårdarna är korridorerna smala och stänger ute allt utom himlen. I mitten av rastgården går en bro mellan de två delarna av komplexet med ett vaktorn på mitten. Från vaktornet går bryggor åt varsitt håll längs rastgårdarna så att vakterna kunde övervaka vad som försiggick. Idag skymms sikten delvis av grönskan. Trapporna i tornet är gjorda i stålplåt och låter därför en del. Men det är inte ett tonlöst buller som från en utrymningstrappa i galvat stål. Så länge du inte rusar uppför trapporna kommer du upptäcka att varje steg har sin egen ton och bestigningen av trappan spelar upp en melodi.

Mur mellan Patarei och havet (ovan).
Patarei mot havet (till höger).

Rum mot havet. || Glasblock.
Fönster mot innergård. || Fönster mot innergård.

Fönsterlucka mot havet.
Havssidan. || Gallerörr i muren utanför Patarei mot havet.

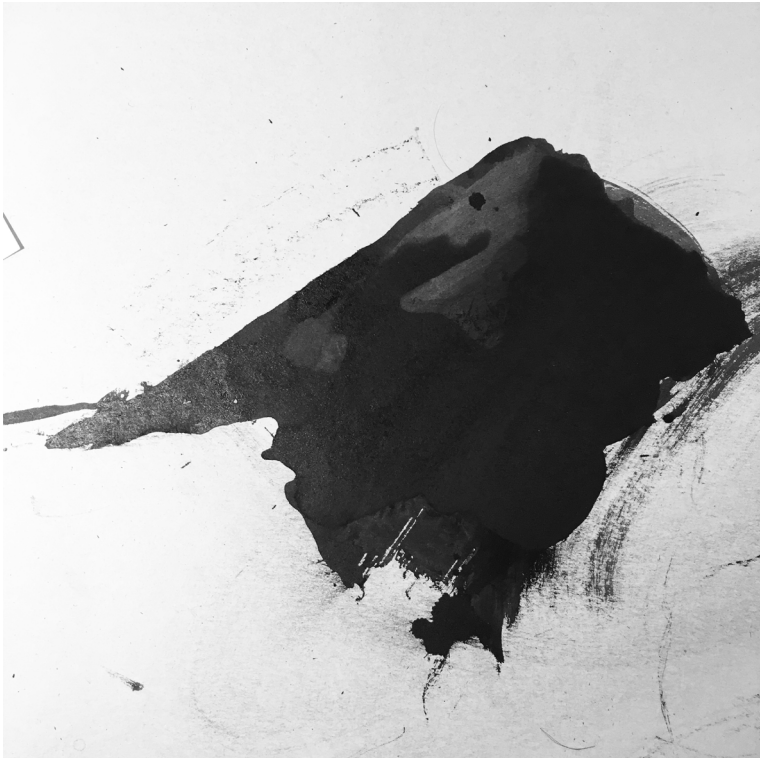

Parallelliteten mellan fängelserna i Rummu och Tallinn handlar om hur de beskrivs rent historiskt – båda fängelserna tillskrivs en sovjetisk historia, vilket det finns fog för i och med att båda använts som fängelser under hela den estniska sovjettiden. Trots detta blir den lilla souvenirbutiken i Patarei lite bisarr då den huvudsakligen fokuserar på sovjetkitsch och kylskåpsmagneter som avbildar Putin. Jag kan inte minnas om de var subversiva, kremlløjala eller helt enkelt bara fanns med rysk text. Det jag minns är att det rådde fotoförbud i butiken. Med tanke på att Patarei användes av Estland i tio år efter friheten från Sovjet kan fokuset på det sovjetiska och ryska ifrågasättas när det kommer till "äkthet." I Rummu gäller samma sak – det byggdes under frihetstiden, men användes huvudsakligen under sovjettiden.

Patarei som museum är inte utformat utifrån ett narrativ, utan som en park där besökare fritt får undersöka vad som gömmer sig. Rummen är stökiga, papper ligger överallt som om fängelset övergivits hastigt. Utan förkunskap om Patareis postsovjetiska historia skulle det kunna förstås som att fängelset övergivits av sovjeterna och att de estniska myndigheter inte velat lägga resurser på att städa upp området – på samma sätt som mycket av annat sovjetiskt arv lämnats att förfalla: Rummufängelset, konsert- och sportanläggningen Linnahall i Tallinns hamn och byggnaden som idag innehåller museet för samtida konst EKKM (Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseum) som inryms i det gamla värmeverket för att nämna några (EKKM, u.å.).

Detta innebär en uppdelning mellan det rysksovjetiska – den gråa betongen, brutalismen och ofrihet som kopplas till fängelse, straffarbete och avrättningskammare – och det estniska – före och efter sovjettiden med trä, färg och ekonomisk liberalism. Det är ett enkelt sätt att “göra upp” med ett arv genom att tillskriva det någon annan. En sådan inställning riskerar också att skapa problem i samtiden, särskilt i ett land som Estland som har en stor rysktalande minoritet. Speciellt i en tid när en stor del av västvärlden har en ansträngd relation till Ryssland. Det kan vara tid att börja omvärdera arvet, använda sig av det och tala om det. EKKMs byggnad är typisk för den sovjetiska arkitekturen och används nu för att ställa ut samtida, ofta estnisk, konst. Det kan röra sig åt rätt håll och nu är tiden för handling, innan byggnaderna förfallit allt för mycket.

Ett sista besök

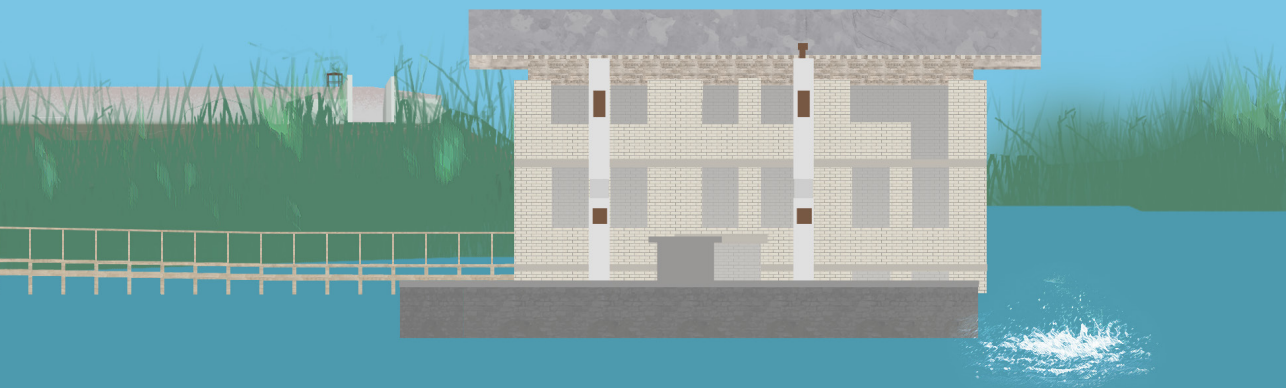
Du kommer en eftermiddag i november. Det har snöat, men ett par varma dagar har smält bort mycket av snön. Läckar ligger kvar. Sommarens badgäster är sedan länge försvunna och skridskoåkarna väntar fortfarande på isen. Murarna är samma gamla slitna, men trottoaren verkar ny. Den leder någonstans. Något neonfärgat påminner dig om technofestivalen som bytt Dalhalla och den svenska polisens antipati mot den estniska landsbygden. De måste spotta på Alan Walkers musikvideo här. Du spottar med. Du struntar i grinden och viker av längs muren. Gräset är fortfarande långt och grönt och vått av den smälta snön. Längre bort på muren ser du ett räcke. Du styr ditåt för att ta dig över. På andra sidan blandas gräset med lite högre vegetation, vass, spåda björkar. Kalkleran binder ihop bilden. Ett rektangulärt kalkblock med råkilad yta bryter av mot naturens spridning. Lite längre bort ett till. Du följer stenarna en bit innan du stöter på en smal spång som går ett par decimeter över marken där vegetationen tar slut och landskapet bara består av kalklera.

Spången leder dig närmre slamhögen. På något ställe har slammet redan hunnit rinna ut och upp över spången. När spången tagit sig runt högen ser du byggnaderna. En vindil blåser in genom din tillknäppta ullrock. Tårna är stela i kängorna. Du skyndar på stegen.

På andra sidan slamhögen syns byggnaderna. Först tornet i slänten ner mot vattnet. Betongstenen smälter ihop med landskapet som i varje regn flyter en liten bit längre ner mot vattnet. Till höger syns en knubbig gavel klädd i träpanel. Två grova balkar sticker ut under pulpettaket. Spången lyfter från marken och får karaktären av en brygga. Huset med den knubbiga gaveln visar upp en långsida mot vattnet med många fönster som du ordnar upp fler fasad med tydlig uppdelning som i sin tur delas upp i än mindre uppdelningar. Långsidan avslutas in i ett hörn mot en hög och smäckrare gavel där de grova balkarna bär upp ett sadelskum som skjuter ut en bra bit. I gaveln botten ligger en uppglasad korridor som en arkad där golvet upphöjning över marken blir tydligt. Genom arkaden kommer du till receptionen. Kvällsljuset skiner rakt genom matsalen. De grova benen på borden och bänkarna kastar långa skuggor mot bryggan och vattnet. De slåta, vitvaxade furuytorna speglar kalkslamslandskapet utanför fönstren. Ovanför trappan väntar ett högt rum och den nakna, slitna betongstensmuren är det enda som separerar dig från bastun. Du huttrar av temperaturskillnaden mellan din kropp och vad som väntar på andra sidan den muren. Du slänger in väskan i lådan under sängen i ett av de små rummen ovanför matsalen och skyndar ner för trappan, in i omklädningsrummet, bakom ett tungt draperi tar du av dina kläder och passerar genom muren. En grov I-balk ligger ovanför öppningen. Kondens droppar från flänsarna och färgar muren rostbrun kring öppningen.

På andra sidan öppnar sig en sal. Rummet är smalt, men långt och sträcker sig flera meter upp. Där uppe kan du se takkonstruktionen. På muren mot vattnet sitter fönstren högt. På östsidan där solen går ner finns inga fönster. Dina ögon vänjer sig. I de olika utsnitten lägger du märke till skiftningarna i kvällshimlen. Rummet verkar fränkopplat kalklandskapet. Du sätter dig på en av stenbänkarna och tappar upp varmt vatten i en zinkbalja. Ångan värmer slår upp mot dina kinder och letar sig djupt upp i näsborrarna. Du vänder baljan över huvudet. Värmen sprider sig i kroppen. Du börjar tappa upp nästa balja. Ett par kvistar ekris från en tunna till en av hoarna längs väggen. Där det varma vattnet strömmar långsamt. Den andra baljan vatten värmer upp de sista, stelnade musklerna när du håller vattnet över dem.

*Nüüd ma kõiki kutsun
Nüüd ma kõiki kutsun
Nüüd ma kõiki kutsun
Tantsule*

– Üllar Jörberg

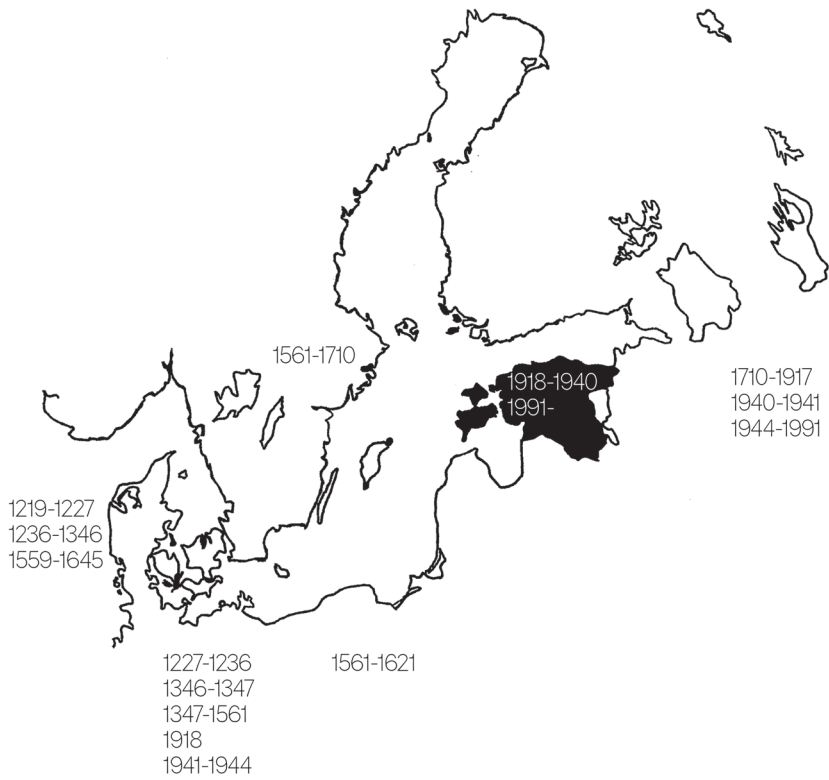

I borte änden av rummet, under ett tak, ligger bastun. Du går in från sidan, in i den mörka rökbastun. Värmen från eldningen mitt på dagen strålar mot dig från stenarna i härden. Du glömmer bort tiden när värmen sticker din hud som nålar inifrån. Hade inte varmvattenbaljorna redan gjort det jobbet. Mörkret skingras när ögonen vänjer sig. Det svaga ljuset blänker i de sotiga väggarna. Du kommer ut rykande i det lilla rummet under taket utanför bastun. I stället för att gå tillbaka till salen och hålla en balja iskallt vatten över dig väljer du vägen till vänster. Ut genom dörren. Himlen öppnar sig genom den otäckta takkonstruktionen. I södergaveln gapar ett stort fönster högt upp och på sidorna sitter ett par fält med avvikande stenar. Ser ut som igensatta fönster, särskilt med betongbalken över den. Nästan i nivå med golvet ligger en stilla vattenyta. Ett par vattendroppar som letat sig ner bildar ringar. Du går sätter dig bredvid en av de enkla metallräckena och doppar benen. Det kalla vattnet känns skönt efter den varma bastun. Även efter ett dopp och några samtal runt i bassängen ryker din hud. Du tar dörren ut till bryggan. Det är samma brygga som du kom på innan, men längre ut. Du står ovanför vattnet. Du fortsätter längre ut, mot byggnaden som kommer upp ut vattnet. Om isbergsmetaforen stämmer låste den vara tio våningar hög. De stora öppningarna nära vattenytan talar mot det. Bryggan tar slut halvvägs, men når en likadan brygga som går parallellt med den första i deras båda ändar. När du väl kommer till byggnaden i vattnet har du slutat ryka. Det är alldeles för kallt för att bada i kalkbrottssjön just nu, vare sig det är utanför byggnaden eller den del som byggnaden omsluter. Du stannar ändå en stund för att hämta andan och studera murarna inifrån. Murverkspelarna på insidan överraskar dig. Trägolvet vid ingången spänner mellan de första två pelaraxlarna. Mellan den andra och tredje axeln finns öppningar ut till resten av sjön. Efter du bastat igen kommer du simma ut till höger och lägga dig vid muren utanför en liten stund. Du kommer bli lite för kall och basta en lång stund efteråt.

Ovanför en liten trappa till vänster om ingången ligger den en förbastu innanför ett första rum där du hänger din handduk. Från förbastun blickar du ut över den andra sidan sjön genom ett fönster. Skogen tecknar sig svart mot himlen som börjat klarna. En kastvind river upp lite skum på vattenytan. Du går in i nästa rum, bastun mot gaveln. Fönstren blickar ut i tre riktningar. Du klättrar högt upp på bänkarna och andas. Den varma ångan bränner i lungorna. Fem droppar pepparmintolja rensar allt mellan nästippen till de nedersta bronkerna. Du hostar till. Genom fönstret framför dig ser du tillbaka mot stranden. Imorgon kanske du sätter dig en stund i tornet. Kanske tar du en promenad runt sjön och avslutar den på utkiksplatsen du kan se genom gavelfönstret. Men just nu är du bara i det här tillfället. Mellan värmen och kylan. Mellan din kropp och naturen.

Appendix 1: Tallinn

Kartan visar vilka som styr Estland under vilka perioder.

Att förstå den estniska historien är att förstå en kultur i motstånd, i konstant ockupation och under en århundraden växande frihetskamp. Estland har sedan medeltiden varit ockuperade av danskar, tyskar, polacker, svenskar och ryssar i olika perioder och vunnit sin frihet två gånger (Lindström, 2007). Efter första världskriget började det som kallas frihetstiden efter att frihetskrig mot ryssarna. Tiden kännetecknas av nationalism med mycket fokus på konst, kultur och sång (ibid). Efter andra världskriget ockuperades Estland återigen av ryssarna tillbaka och i frihetskampen som fick sin kulmen under sent 1980-tal användes ett av de nationella särdragen – körsången som vapen (ibid). Sången gav namn till hela rörelsen – den sjungande revolutionen – vars höjdpunkt var en mänsklig kedja mellan Tallinn, Riga och Vilnius (Holmström, 2014).

Spår från de olika tidsperioderna finns överallt. I Vanalinn – Gamla staden i Tallinn – finns kvarter som ser ut som vilken hansastad som helst, ett kvarter därifrån ligger den ortodoxa katedralen med lökkupoler som kröner tornen och bär namn efter Alexander Nevskij. I de administrativa kvarteren på Domberget sitter skyltar som talar om vilken viktig person som byggt eller bott i huset. Många efternamn känns igen från svensk historia. De slitnaste byggnaderna är de från en senare period, den sovjetiska ockupationen. Betongstensbyggnader med urgröpta fogar som främst fungerar som graffitiväggar vittnar om en spänning som fortfarande finns kvar mellan ester som talar estniska och ester som talar ryska.

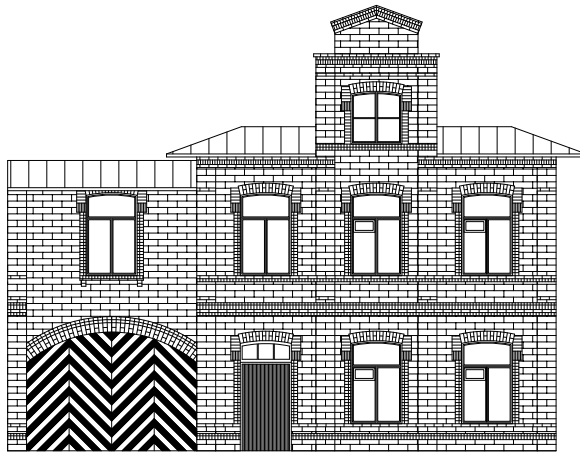
Domberget (Toompea), nerifrån Toompark och på gatorna utanför den protestantiska domkyrkan (Toomkirik).

Estlands administrativa kärna ligger i putsade stenhus på Domarberget, byggda av de svenskar, danskar och tyskar som under århundradena haft makten över Estland. Det medeltida gatunätet kantas av putsade stenhus i klara färger som ter sig pittoreska i gatumiljön bland de höga ekarna och dramatiska sedda utifrån där de ibland står på muren som en gång i tiden utgjorde försvarsverken.

Utanför den gamla staden finns ett annat arv välbevarat byggnadsarv – det tydligt estniska. Stadsdelen Kalamaja har sitt ursprung i en fiskeby från 1200-talet, men växte framför allt under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal då det rådde svår bostadsbrist i Tallinn (Pinter et al., 2006). Det välbevarade byggnadsarvet sträcker sig till mitten av 1800-talet (ibid), I samma område vittnar nybyggda hus om en koppling till de traditionella typologierna.

För att göra det hela överblickbart vill jag dela in byggandet i tre typologier: stenhus, trähus och betonghus som i stort skiljer sig i fråga om tidsperioder, byggnadstekniker och estetiskt uttryck. Jag avrundar med att kolla på samtida arkitektur och en sammanfattning av typologierna som jag kommer använda mig av i det kommande designarbetet.

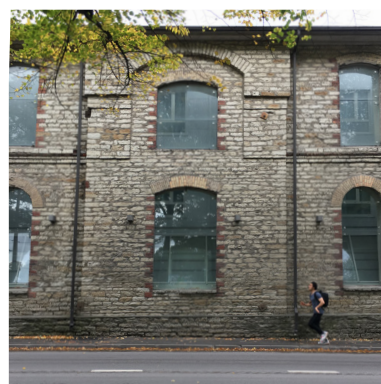

Stenhus

Stenhusen är ofta större byggnader – fabriker, lager, allt industriellt egentligen, men även vissa bostadshus. Många av husen är putsade och det finns tecken på att vissa av de har varit putsklädda någon gång i tiden. Stilmässigt återfinns ofta internationella stilriktningar, allt från klassicism till Jugend och art déco. Husen är byggda av en väldigt ljus kalksten, Vasalemmamarmor, som har brutits i närheten av Tallinn under i alla fall 700 år (Lossikivi OÜ, u.å.). Stenen är ganska grov, både i ytan och i dimension, oftast runt 45-50 cm gånger 10-15 cm med en ytstruktur som kan variera ett par centimeter från en tänkt planyta i vissa fall, oftast i äldre byggnader.

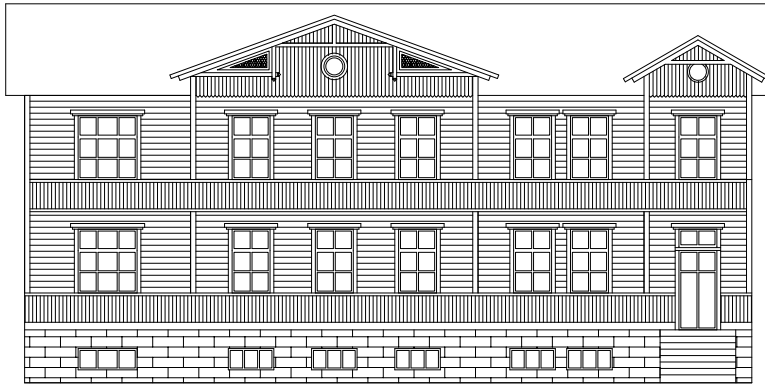

Äldre stenhus, som den centrala fästningen i Tallinn, och Rootsi Mihkli kirik (Svenska Sankt Mikaelsskyrkan) är byggda med stenvälv, ofta spetsbågar för större öppningar eller rundbågiga för mindre. I nyare stenbyggnader är de flesta öppningar i stället murade med tegel. Teglet är ett sätt att lättare få till en jämn kant runt öppningen och därför blir det även lättare att passa in dörrar och fönster. Teglet kan i vissa hus användas för detaljer såsom gesimser, men användandet är ytterst sparsamt. Under mina långa vandringar i Tallinn har jag inte sett mer än en handfull hus gjorda i tegel, vilket tyder på att det är ont om lera, i alla fall i denna del av Estland. Tegel används dock i två andra byggnadsdelar: skorstenar och tak. Skorstenar byggs rimligtvis i tegel på grund av teglets värmebeständiga egenskaper. En hög skorsten i natursten riskerar inte bara att få sprickor utan också rasa med de temperaturskillnader som uppstår när ett hus värms upp i vinterkylan. Tegelpannor förekommer också på tak. Inte sällan finns takkupor av trä som i stil påminner med om trähusen än stenshusen.

Överst: äldre stenbyggnader.
Nederst: större stenbyggnader som transformerats.

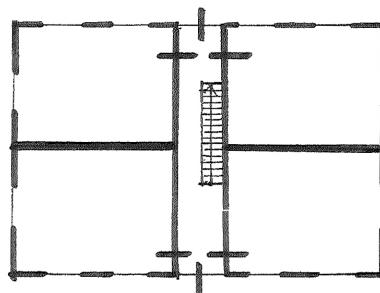
Lenderimaja

Trähusen i Tallinn är oftast bostadshus, byggda för att råda bot på bostadsbristen i ett Estland som snabbt höll på att urbaniseras (Pinter et al., 2006). Husen är oftast två till fyra våningar höga, beroende på vilka brandskyddsregler som gällde vid tidpunkten där den översta våningen är takvåning (ibid). Husen är byggda på en kalkstensgrund, eller betong i moderna variationer. Sockeln varierar i höjd från en låg sockel för källarfönster till ett halvplan ner till hela bottenvåningen. Ovanpå detta vilar en konstruktion av liggande timmer som kläs med en träpanel. Träpanelen är huvudsakligen liggande med en distinkt profil med en rundstav nederst och en hålkäl överst.

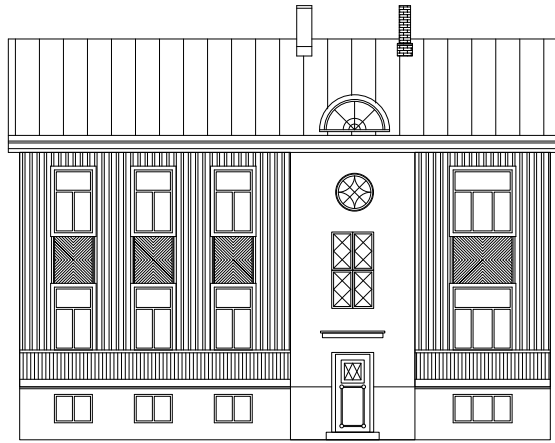
Den äldre varianten av hus kallas Lenderi maja (Lender-hus), namngivna efter typens upphovsman: arkitekten Voldemar Lender (Pinter et al., 2006). De äldre husen varvar den liggande panelen med stående som gesimser mellan sockeln och första våningens fönster samt under den andra våningens fönster. Gavlar och frontespiser är i dessa fall också klädda i stående panel, gärna med någon form av snickarglädje nertill.

I ursprungsvarianten har lenderhusen en genomgående trapphus för att nå lägenheterna, men när husen renoverats och lägenheterna har fått badrum har dessa ofta placerats centralt och trapphuset därmed byggts igen. Ibland har lägenheterna till och med fått individuella trappor. (ibid)

Lenderhus, nya byggnader i samma skala.
Nere t.h. exempelplan på Lenderhus.

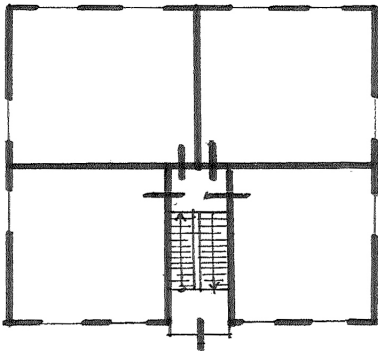

Tallinnamaja

Typologin utvecklades till Tallinna maja (Tallin-hus) under 1920-talet när brandskyddsreglerna ändrades och tillät högre träbyggnader, de här husen är oftare tre till fyra våningar (Pinter et al., 2006). Det genomgående trapphuset ersattes av ett mindre trapphus närmst gatan, ofta något utskjutande (ibid). Det accentuerade trapphuset och sockeln utformas i samma stil, till exempel naken betongsten, eller med puts. Stilmässigt bär dessa hus influenser från Jugend och Art Déco, men utvecklas efter hand mot modernistiska ideal. De mer ornamenterade av dessa hus kan ha snedställd panel mellan fönster, eller på burspråk och den liggande panelen kan helt ha övergivits för en stående panel. Gesimserna övergavs inte nödvändigtvis, distinktionen kan i stället göras mellan spont- och lockpanel.

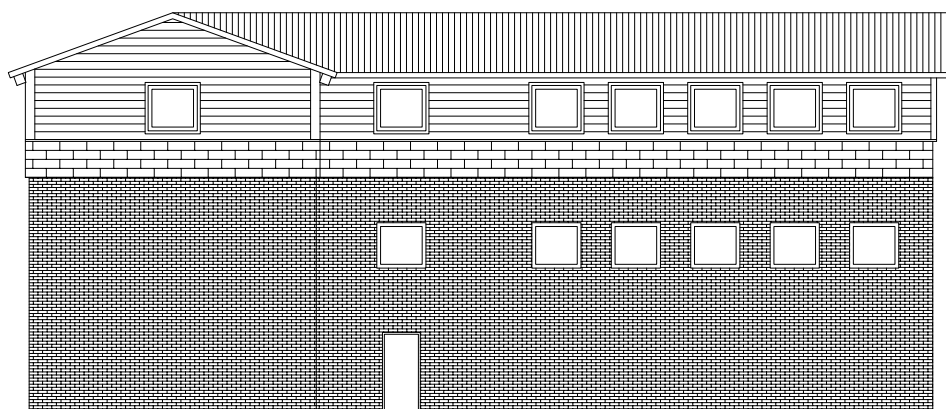
Precis som i fallet med trähus görs tak och skorstenar ofta av tegel. I nyare hus är taket oftare gjort i plåt och en och annan skorsten i betongsten.

Trähustypologierna byggdes parallellt under frihetstiden och upphörde i och med sovjetockupationen då det i stället skulle byggas höghus i betong (Lindgren, 2010). På grund av bostadsbristen revs husen inte, vilket lär ha varit tanken, och efter den återfådda friheten har ett flertal projekt genomförts för att renovera beståndet (ibid). I samtida byggnation har typologin återupptagits, inte sällan i andra material.

Tallinnhus med vissa Art déco-influenser.
Nere tv. exempelplan på Tallinnhus.

Betonghus

Den tredje typologin är egentligen den estniska tolkningen av modernsimen. De tidiga exemplen är putsade byggnader med rena linjer och utan ornament, men där putsen fallit bort är det inte platsgjuten betong eller tegel som gömmer sig, vilket varit fallet i resten av Europa. Det som gömmer sig är betongsten i samma dimensioner som tegel. Esterna har tagit sin kalksten och börjat tillverka cement i stället för att mura med stenen själv. Det är inte bara ytterväggarna som är gjorda av prefabricerat material, i de fall jag har kunnat avgöra det är även bjälklagen prefabricerade

Dörrar och fönster är gjorda med betongbalkar över öppningarna. Väggarna är putsade i de tidiga varianterna, men senare, under sovjettiden, är de även byggda med naken betongsten. Den här typologin är inte särskilt vanlig i centrala Tallinn, även om jag inte kan yttra mig om förorter och hus som platsar i stenhustypologin, men är byggda av betongsten.

En sentida variant av typologin är sport- och kulturcentret Linnahall som byggdes till OS i Moskva 1980 (Minkjan, 2014). Byggnaden verkar vara byggd i den traditionella kalksten som återfinns i Tallinn, men på ställen där muren gått sönder visar det sig att kärnan består av betongsten. De yttre lagren är smalhuggen kalksten medan kärnan utgörs av enstens betongsten. Muren kröns på utsidan av en prefabricerad u-profil av betong. Men det som utmärker Linnahall är återinförandet av valvet. Längs med sidorna av byggnaden går små, romerska valv. Passager under trapporna och in till parkeringen utgörs av större valv.

Linnahall. Bakom kalkstensbeklädnaden döljer sig betongsten.
EKKM i liknande skick. Bjälklagskanterna är blottade i muren.

Typologierna idag

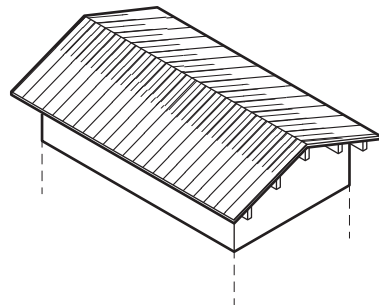
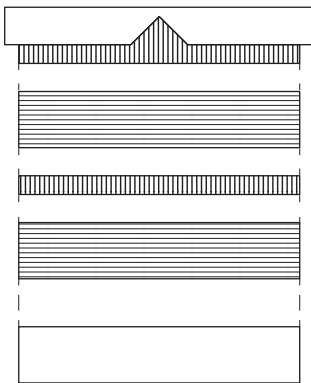
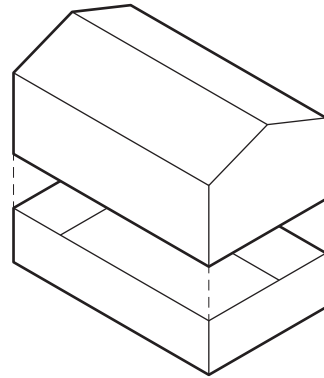
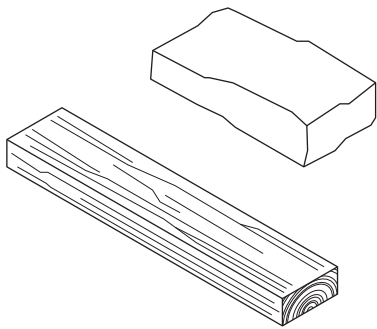
I Kalamaja byggs nya hus som påminner om de kringliggande. De har antingen träfasader eller fasader där panelstrukturen omvandlats till något annat, till exempel en plåt som uppnår liknande effekt.

Många av stenbyggnaderna har transformerats för att inrymma nya funktioner, bland annat i de nya kommerskvarteren Rotermanni kvartal som ligger mellan Gamla staden och hamnen. Dessa transformationer är ofta storslagna med uppseendeväckande överbyggnader, men refererar sällan till de existensade byggnaderna.

Transformationsprojekt kring hamnen. Det övre exemplet ligger i Rotermanni kvartal, det nedre nära Linnahall.

Mina studier av bebyggelsen i Tallinn kan sammanfattas i fyra huvuddrag: material, socklar, indelning och tak.

Det som slagit mig mest i undersökningarna i Tallinn är materialen. Det första är avsaknaden av tegel – det används till skorstenar och infattningar kring dörrar och fönster. I vissa samtida byggnader kan det förekomma, men i äldre bebyggelse än så fann jag bara en handfull tegelbyggnader. Det som däremot förekommer är gråvit kalksten som återfinns såväl i industribyggnader från 1800- och 1900-tal som i medeltida kyrkor och murar. Efter hand förekommer mer och mer betong, vilket ter sig rimligt eftersom det uppenbarligen finns kalk att tillgå. I vissa delar av Tallinn trä ett vanligt material, vilket också finns i överflöd i Estland. Det är alltså framför allt dessa få, lokala material som använts i byggandet i Tallinn.

Byggnaderna i Tallinn är uteslutande byggda på en stensockel (betong ersätter sten i vissa samtida variationer) med en överbyggnad av samma eller avvikande material. Sockeln är oftast en halv våning hög, eller lägre. I transformationsprojekt förekommer det att en stenbyggnad omvandlas till en sockel, vilken då blir flera våningar.

I träbyggnader görs alltid en tydlig markering av våningsplanen. I de äldre trähusen består den av stående panel som avviker från den liggande, medan det i senare varianter görs på andra sätt – till exempel panel avvikande panel under fönster.

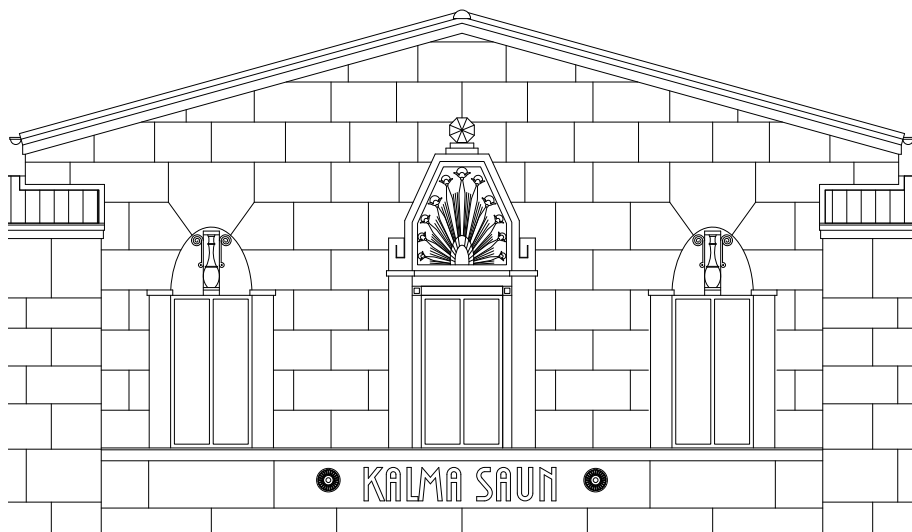
Takutförandet varierar utifrån specifika behov – i Tallinnhusen är mansardtak vanligt förekommande för att möjliggöra vindslägenheter. I övrig bebyggelse är taket oftast ett låglutande sadeltak belagt med plåt eller takpannor. Dessa varianter har utskjutande takfötter med blottade åsar.

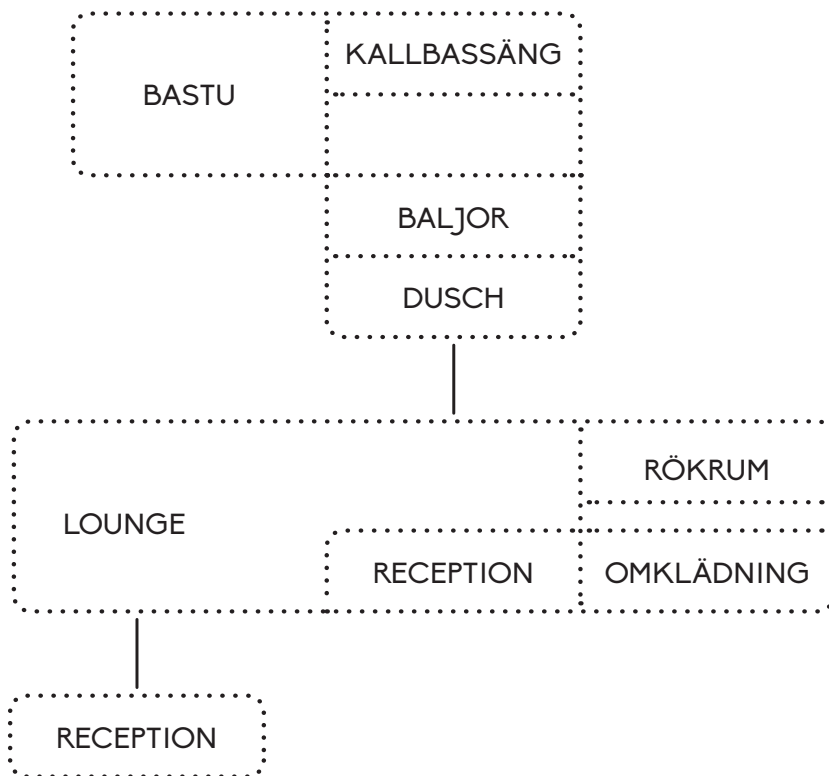
Kalma saun, fasad mot gata.

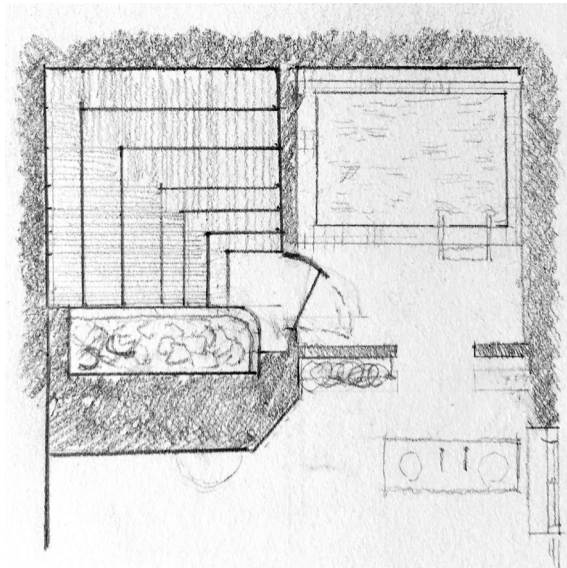
Kalma saun

I östra delen av Kalamaja, där det finns lite större stenhus och ett och annat sovjettida betonghus, i den lummiga grönskan väster om tågstationen ligger Kalma saun. Den offentliga bastun är inrymd i en art-décobyggnad från 1928, ritad av den i Estland verksamme ryske arkitekten Aleksandr Vladovski (Visit Tallin u.å.; "Kalma saun," u.å.; "Aleksandr Vladovski," u.å.). Byggnaden är uppförd i grå kvadersten med en grövre och mörkare sten som sockel. Gaveln, som utgör mittpartiet, är omgivet av två rektangulära sidoraisaliter, var och en med ett smalt, vertikalt fönster med en djup, trappad fönsternisch i mitten. Mittpartiet är uppdelat i två våningar där den nedre lånar en kolonnad från ett klassiskt tempel, men i en förenklad stil. Kolonnerna har förenklats till rundpelare med en bas som en fortsättning av husets sockel. Bakom kolonnaden finns en stenvägg som räcker upp till precis ovanför entrédörrarna på ömse sidor om mittpelaren. Mellan väggens krön, den släta arkitraven och pelarna sitter sex kvadratiska fönster. Våningen ovanför har tre fönster. Sidofönstren kröns av en oartikulerad oval båge med en urna flankerad av voluter i blindingen mellan bågen och fönstret. Bågen över mittfönstret har förenklats med raka kanter som avslutas i meanderliknande, kantiga voluter. Jag har inte kunnat uttyda vad ornamentet i blindingen avbildar, men det är ordnat som en soluppgång i en halvelli

Entrédörrarna leder in till varsitt vindfång, små trärum, som i sin tur leder in till foajén med ett par tråkiga skinnfåtöljer och en reception för inträde och uthyrning av bruna handdukar och ekruskor. Från foajén leder dörren till vänster till damavdelningen och till höger till herravdelningen. Just Kalma saun är lite gammaldags och könsuppdelad, men andra bastur i Tallinn är inte det. Nästa rum har också lite loungekänsla med samma typ av skinnmöbler. Även här finns en reception för att lämna och hämta nycklar till skåpen i omklädningsrummet som ligger bakom receptionen och består av ett tiotal höga klädskåp, två sittgrupper med lite modernare skinnmöbler. Vid ingången till omklädningsrummet ligger ett rökrum.

Efter rummet med loungen ligger vad som får kallas duschrummet, även om just duscharna inte är i huvudsakligt fokus. Duscharna ligger längs med väggarna vid ingången, men större delen av rummet tas upp av granitbänkar. Två kranar på var bänk, en för kallt vatten och en för varmt, används för att kunna fylla upp de baljor som används för att blötlägga ekruskorna och för att hålla vatten över sig själv. Bänkarnas yta består av sex putsade granitskivor på ett indraget underrede som i sin tur står på två cylindriska metallben. Det går inte upp några ytterligare vattenledningar, så de måste gå inuti benen. Väggarna är vita och helkaklade. Mot utsidan sitter fönster högt upp. I nästa rum ligger en liten bassäng för att ge svalka åt nybastade kroppar. Hela bassängen ligger ovanför golvplanet, en metallstege med höga steg finns för att kunna ta sig ner i den. Blöta eklöv ligger och skvalpar i hörnen. Från samma rum nås också bastun. Innanför glasdörren är golvytan minimal – drygt en halvmeter åt vardera håll eftersom den murade tegelugnen går ut mot dörren. Ugnen är utbyggd från väggen och går ut med ett rundat hörn i rummet. Inåt rummet livar den i stället med väggen. Överkanten på ugnen är i höjd med den översta laven, drygt två meter över golvet. De tre lavarna är L-formade och nås från tre höga steg nederst. Det är ingen som sitter så långt ner i bastun. De som bastar sitter oftast och slår sig med ekruskorna vilket skapar ett rytmiskt smällande och vattenstänk över alla. Ganska ofta slänger någon på en slev vatten på stenarna i ugnen. Ibland håller någon lite eukalyptusolja i slevan innan vattnet hålls på.

Skiss av bastusituationen (1:100). Basturummet till vänster, bassäng ovan till höger och tvättbänkar nere till höger.

Appendix 2: Modellbilder

foto: Gia Annermarken

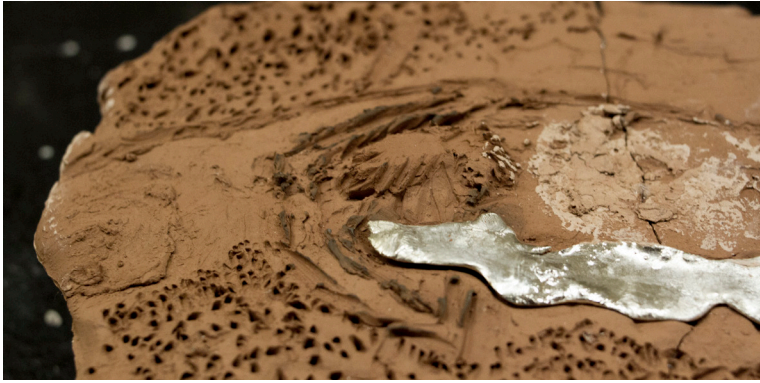
rummu kängär saun
10

Landskapsmodell

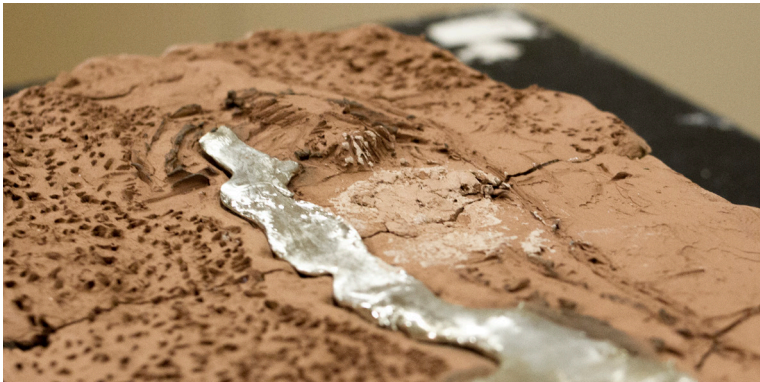
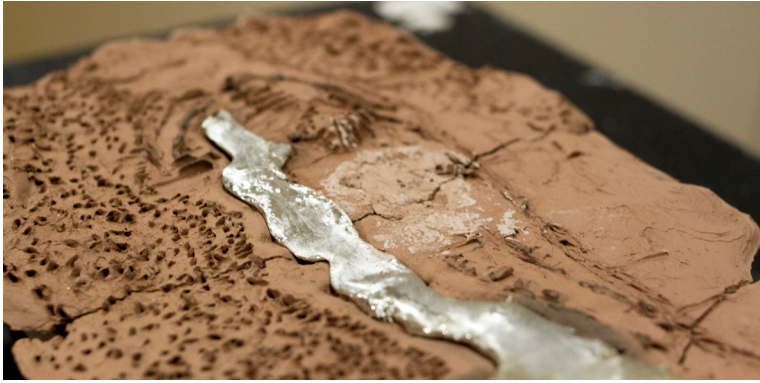
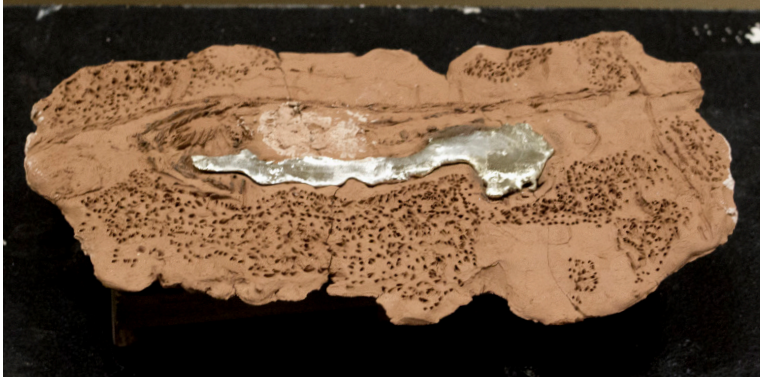
1:20 000

Modellen är huvudsakligen gjord av lera och står på ett trästativ. Gjutet tenn representerar vattnet i det översvämmade kalkbrottet. Skogsbevuxen mark är markerad genom att lera naggats med en tandpetare och vägarna har markerats med ristningar.

Lera sveddes med en gasbrännare för att visa var fångelseområdet ligger, vilket ledde till inre spänningar i modellen som gjorde att den sprack och att delar av marken sprängdes bort. Modellen är hoplimmad och den västra delen av fångelseområdet – den bebyggda är markerad med en ljusare lera.

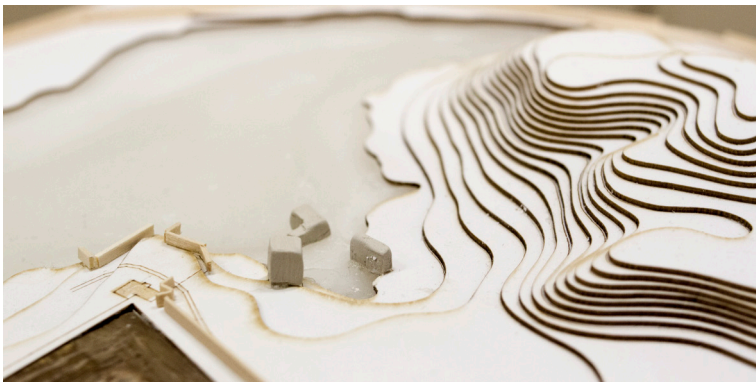
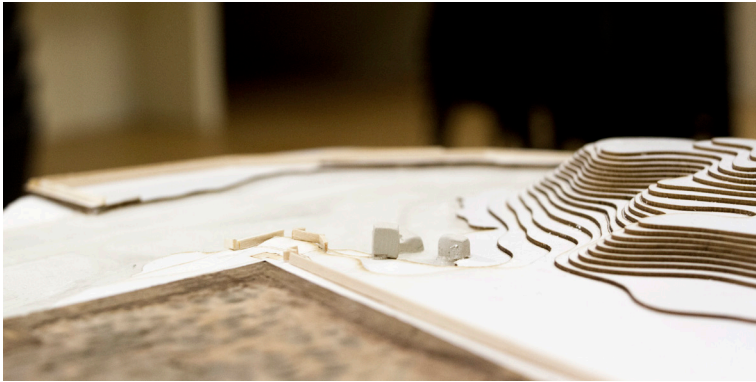
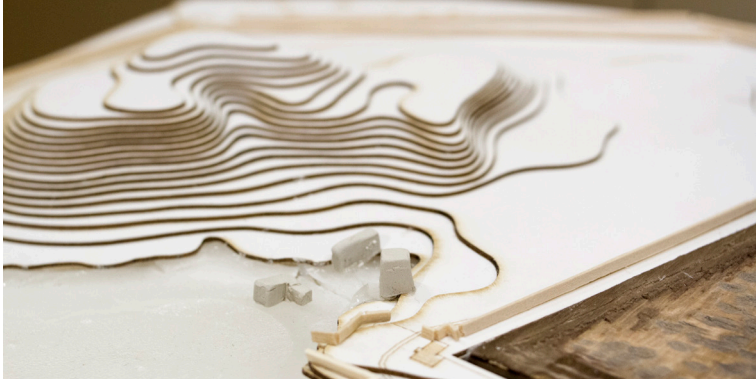
Landskapsmodell

1:2500

Modellen visar förhållandet mellan fångelset och viken med de översvämmade byggnaderna. Fångelseområdet representeras av en bit plywood som bearbetats med dremel, slipband, stämjärn och sandpapper innan den laserats med en lösning av ättika och stålull för att ge den ett åldrat utseende. Landskapet kring slamhögen är gjord av laserskuren kartong där varje höjdkurva motsvarar 2,5 meter. murarna kring området har gjorts med trälistor och vattnet har gjutits i stearin. Allt står på en bas av gips som följer konturerna av modellens olika delar.

Tanken med formen på modellen är att visa på sammanhanget inom området, hur världen utanför murarna inte har varit synliga för de som suttit fängslade och arbetat där.

De befintliga byggnaderna representeras av ljusgrå lera.

Situationsmodell

1:500

Landskapet har gjorts i lera på en bas av frigolit och skumplast vilket lett till att leran spruckit när den torkat och krympt, vilket i sin tur väl representerar det fårade landskapet i Rummu. De befintliga byggnaderna har gjorts i pigmenterat gips som efter att de torkats doppats i en lösning av vatten och pigment. Tilläggsbyggnaden har gjorts i ek som sedan laserats med en lösning av ättika och stålull. Övriga tillägg har gjorts i koppar. Nocken har ristats med kniv på taket och ytorna sandpapprats. Basen har slammats med gips och vattnet representeras av stearin som gjutits direkt i modellen, så att det även runnit över kanten på basen.

Lerans färg har inget med verkligheten att göra, i stället är material och färger valda för att representera hur färgen på byggnaderna och marken följer samma färgskala. På samma sätt används kopparn och eken för att spela med samma nyanser, precis som furun och zinken gör i det faktiska förslaget.

Stearinet har runnit över kanten av modellen under gjutningen.

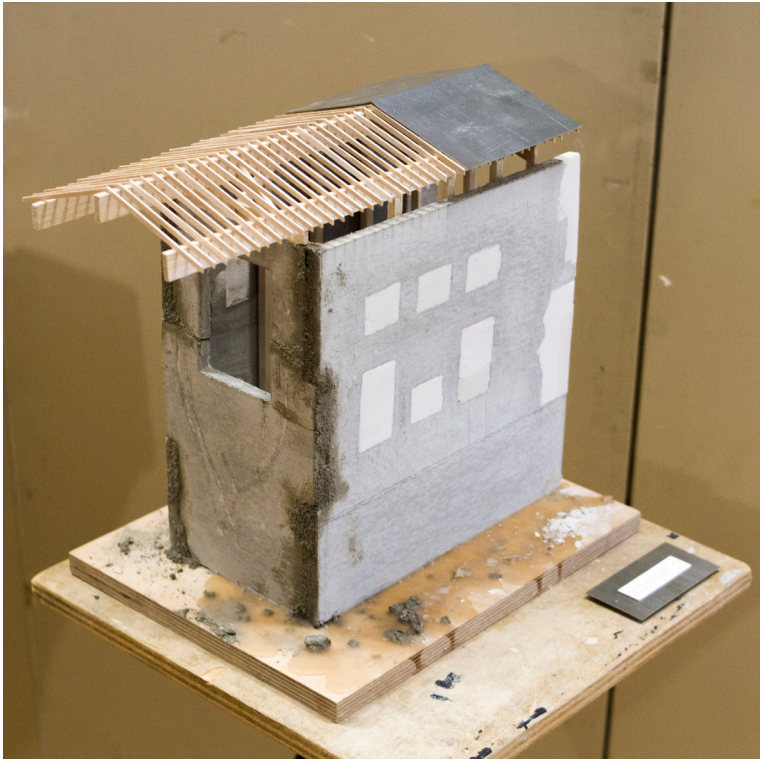

Pigmentet har fastnat olika bra under den andra färgningen och gipsets ursprungliga pigmentering skyttar där den andra omgången inte fastnat.

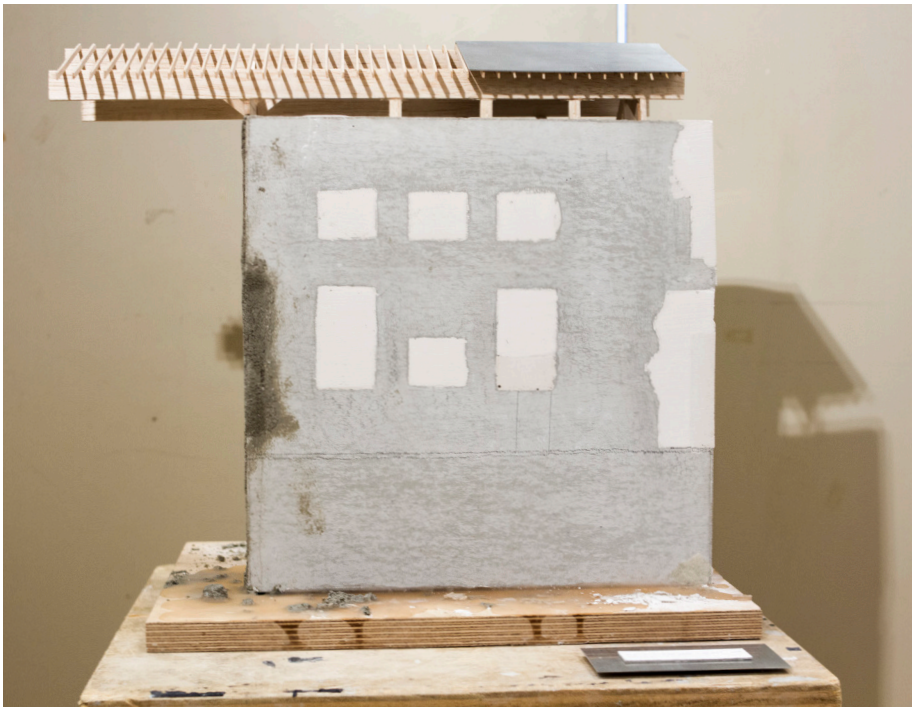

Detaljmodell

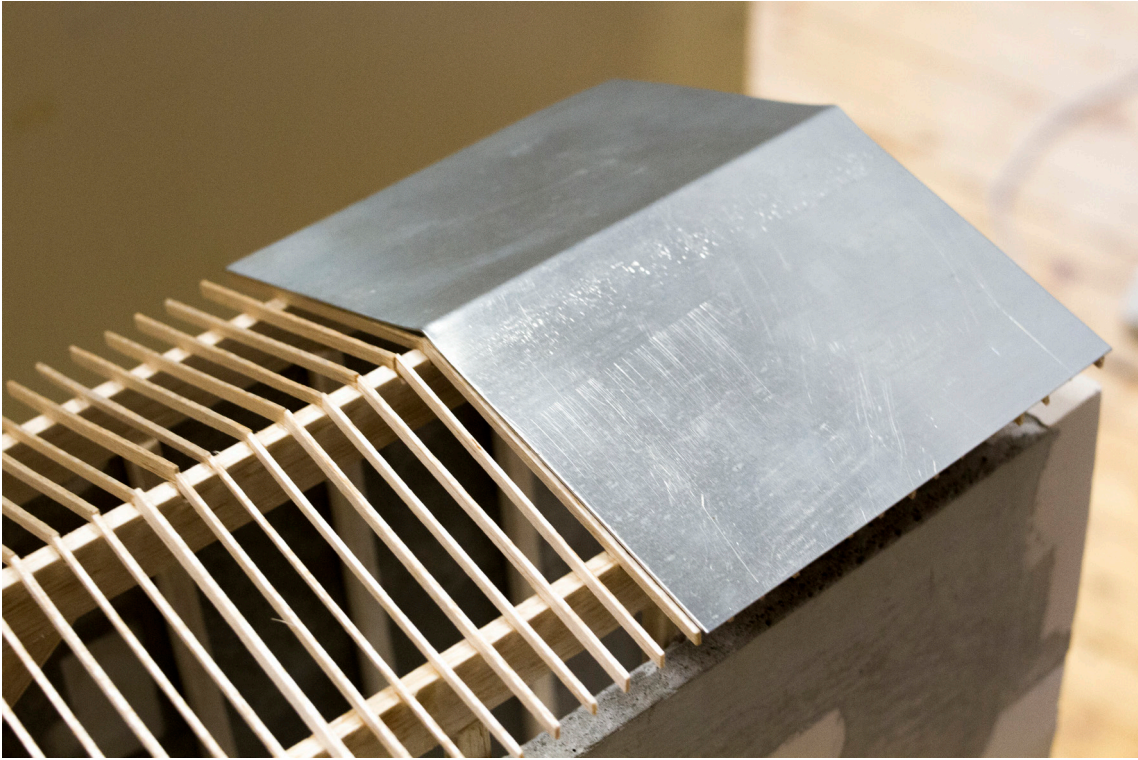
1:50

Modellen visar gaveln av den långsmala byggnaden på stranden. Modellen är kapad vid de stora hålen i fasaden för att hålla modellen till en hanterlig storlek och att ge insyn i byggnaden. De befintliga delarna – betongstensväggarna – representeras av betongskivor som gjutits i tiomillimeters foamboard som laserskurits efter ritningar. De öppningar som sätts igen i projektet har här gjutits igen med gips. Skivorna har sedan sammanfogats med cementfix och ställts på en plywoodskiva. Golvet i modellen är gjutet i gips och vattnet i stearin. En handledare har gjorts av en metallstång. Takkonstruktionen är gjord i balsaträ som skurits för hand och sedan limmats. Takbeläggningen består av ett stycke zinkplåt som bockats och lagts ovanpå konstruktionen.

Takkonstruktionen skjuter ut förbi byggnaden, men inte taktäckningen. Konstruktionen låter bassängen existera utsatt för elementen, men samtidigt innanför byggnaden.

Den övre takbalken bärs upp av sneidsträvor som angör till en balk som ligger på muren. De yttre balkarna ligger antingen direkt på samma balk, eller på muren. I byggnaden vilar sidobalkarna på pelare och den mittersta på en takstol.

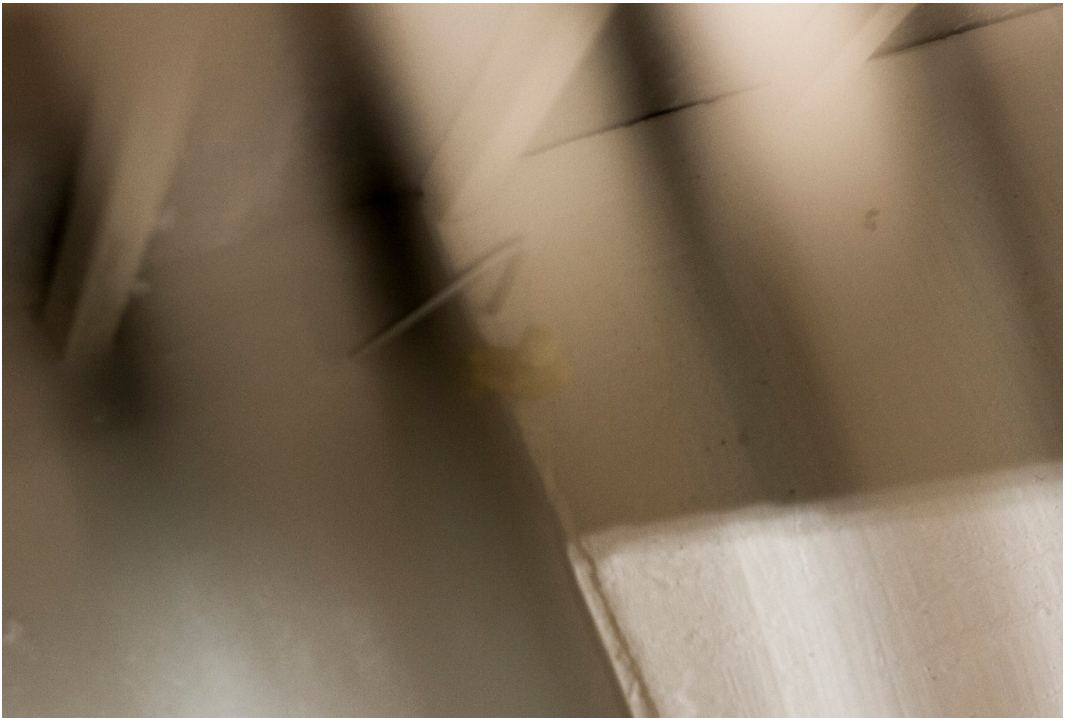

Referenser

- Aleksandr Vladovski (u.å.) *Wikipedia*. Hämtad: https://et.wikipedia.org/wiki/Aleksandr_Vladovski [2017-01-16]
- Eesti Statistika (2011) Eesti Statistika demografiportal. Hämtad: <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=PC004&lang=1> [2017-04-01]
- EKKM (u.å.) *Muuseum*. Hämtad: <http://www.ekkm.ee/en/muuseum/> [2017-03-20]
- hilife. (2017). *Ice skating above underwater prison*. [Video]. 2017-01-13. Hämtad: https://www.youtube.com/watch?v=0qteOBb_4eU. [2017-04-07].
- Holmström, Patrick. (2014). Hand i hand i 600 kilometer. *Yle nyheter*. Hämtad: <https://svenska.yle.fi/artikel/2014/08/23/hand-i-hand-i-600-kilometer> [2017-01-16]
- Kalma saun (u.å.) *Wikipedia*. Hämtad: https://et.wikipedia.org/wiki/Kalma_saun [2017-04-02]
- Lossikivi OÜ (u.å.) *Vasalemma limestone*. Hämtad: <http://www.lossikivi.ee/en/content/vasalemma-limestone> [2017-04-02]
- Lindgren, Svenolov (2010, 21 maj) Trähus i Tallinn, Estland. *Byggnader*. Hämtad: <https://byggnader.wordpress.com/2010/05/21/trahus-i-tallinn-estland/> [2017-04-02]
- Lindström, Pär (2007). *Lär känna Estland: en läsebok och resebok*. Växjö: Baltic Books
- Mihelson, Helen (2016, 22 juli). Rummu karjääris uppus mees. *Postimees*. Hämtad: <http://www.postimees.ee/> [2017-04-02]
- Minkjan, Mark (2014, 18 februari). Photo essay: How long is the life of a building? Tallinn's Linnahall. *Failed Architecture*. Hämtad: <http://www.failedarchitecture.com/photo-essay-how-long-is-the-life-of-a-building-tallinns-linnahall/> [2017-04-02]

Noreen, Erik (2007, 4 juli). Språktester hindrar ett enat Estland. *Svenska Dagbladet*. Hämtad: <http://www.svd.se/spraktester-hindrar-ett-enat-estland/om/kultur:under-strecket> [2017-01-09]

Patarei 1 = Patarei (u.å.) [Broschyr]

Patarei 2 = Patarei (u.å.) *The history of Patarei*. Hämtad: <http://patarei.org/en/the-history-of-patarei/> [2017-04-02]

Pinter, Anita; Uibopuu, Laura; Vaher, Kadri & Kaivo, Elo Liina (2006) *Lender and Tallinn houses in Kalamaja: Typomorphology project*. Estonian Academy of Arts. Hämtad: http://www.taimsalu.com/kalamaja/Lender_and_Tallinn_house_types_in_Kalamaja.pdf [2017-04-02]

Rummu karjäär (u.å.) *Wikipedia*. Hämtad: https://et.wikipedia.org/wiki/Rummu_karjäär [2017-04-02]

Rummu quarry (u.å.) *Wikipedia*. Hämtad: https://en.wikipedia.org/wiki/Rummu_quarry [2017-04-02]

Säde, Marilyn (2014, 13 augusti). 17-aastane tüdruk vigastas Rummu karjääris selga. *Postimees*. Hämtad: <http://www.postimees.ee/> [2017-04-02]

Velsker, Liis (2016, 18 april). Droonifotod ja -video: helesinine laguun Rummu karjääris tahetakse huvilistele sulgeda. *Postimees*. Hämtad: <http://tallinncity.postimees.ee/> [2017-04-02]

Visiti Tallinn (u.å.) *Kalma bastu*. Hämtad: <https://www.visittallinn.ee/swe/turist/ideer/sport/pid-178885/kalma-bastu> [2017-01-16]

XL-Studios. (2014). *Rummu, Soviet time prison camp transformed into epic beach and dive site!*. [Video]. 2014-08-04. Hämtad: <https://www.youtube.com/watch?v=YHXaKH1zo6Q>. [2017-04-07].

Yle. fi (2012, 10 december). Rökbastu. *Yle.fi*. Hämtad: <https://svenska.yle.fi/artikel/2005/09/04/rokbastu> [2017-04-02]

